

การประเมินผลโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่
และเกษตรกรรมยั่งยืน ปี 2560

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เอกสารประเมินผล เลขที่ 506

Centre for Project and Programme Evaluation
Office of Agricultural Economics
Ministry of Agricultural and Cooperatives
Evaluation Papers No. 506

การประเมินผลโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่
และเกษตรกรรมยั่งยืน ปี 2560

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เอกสารประเมินผล เลขที่ 506

Centre for Project and Programme Evaluation
Office of Agricultural Economics
Ministry of Agricultural and Cooperatives
Evaluation Papers No. 506

บทสรุปผู้บริหาร

การประเมินผลโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน ผลผลิต และผลลัพธ์ของโครงการ ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการดำเนินงานโครงการที่คล้ายคลึงกัน ดำเนินโครงการโดยกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งได้จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แพร่หลายสู่เกษตรกรให้มีรายได้และมีความยั่งยืนในการประกอบอาชีพตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง มีความมั่นคงทางด้านอาหารอย่างเพียงพอ และยั่งยืน ส่งเสริมและสนับสนุนการบูรณาการองค์ความรู้ ตลาดและเชื่อมโยงกับงานโครงการต่าง ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานภายนอก มีเป้าหมายผู้เข้าร่วมโครงการ 8,820 ราย ในพื้นที่ 77 จังหวัด เบิกจ่ายงบประมาณ 25,000,000 บาท ครอบคลุมเป้าหมาย โดยเป็นการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมระหว่าง สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กับกรมส่งเสริมการเกษตร

ผลการประเมิน พบว่า มีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 8,820 ราย พื้นที่ 73 จังหวัด (จากเป้าหมาย 77 จังหวัด) เมื่อพิจารณาพื้นที่ดำเนินการพบว่าน้อยกว่าเป้าหมาย เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีคุณสมบัติตามโครงการได้สมัครเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ถวายเป็นหลวง) ปี 2560 เกษตรกรที่เหลือไม่มีคุณสมบัติตามที่โครงการกำหนด จึงได้มีการโอนเป้าหมายและงบประมาณให้จังหวัดที่มีเกษตรกรที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไข บริหารโครงการโดยกองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร มีการจัดประชุมชี้แจงโครงการระดับเขต มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเบื้องต้นให้ตามความต้องการ แก่เกษตรกรทุกรายมูลค่า 2,100 บาทต่อครัวเรือน เกษตรกรมากกว่าร้อยละ 93 คิดว่าปัจจัยการผลิตที่ได้รับจากโครงการตรงตามความต้องการ ช่วงเวลาที่ได้รับการสนับสนุนมีความเหมาะสม คุณภาพของปัจจัยการผลิตที่ได้รับมีคุณภาพ สัดส่วนการจัดสรรการใช้ประโยชน์ พบว่า เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนโดยการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำสำหรับการทำเกษตรเพิ่มพื้นที่ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ในส่วนนาข้าวมีพื้นที่ลดลง เนื่องจากมีการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ที่หลากหลายทดแทนข้าว

ด้านส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืนให้แพร่หลายสู่เกษตรกร เพื่อให้มีรายได้และมีความยั่งยืน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 71.87 มีการเผยแพร่ขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ให้กับเกษตรกรรายอื่นเฉลี่ย 10 รายต่อคน เกษตรกรร้อยละ 78.92 มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเท่าเดิม และเกษตรกรร้อยละ 19.58 มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลดลง โดยมีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลดลงเดือนละ 578.69 บาทต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 5.34 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่าย เช่น ลดการสูบบุหรี่ การดื่มสุรา การเล่นพนัน เสี่ยงโชค และหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกร มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเป็น รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปีเพิ่มขึ้น ในส่วนของประเภทรายได้ราย 3 เดือนหรือรายไตรมาสลดลง เนื่องจากเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนชนิดของพืชทำให้มีรายได้ประเภทอื่นมากขึ้น จากการสำรวจค่าใช้จ่าย ผลตอบแทนการทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 54.28 มีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นเดือนละ 2,122.03 บาทต่อครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 41.29 เมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วเกษตรกรร้อยละ 64.85 จะทำเกษตรผสมผสาน เกษตรกรร้อยละ 32.73 จะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และร้อยละ 1.82 จะทำเกษตรเชิงเดี่ยว เนื่องจากพื้นที่ไม่เหมาะกับการขุดบ่อเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร และต้องใช้งบลงทุนเป็นจำนวนมากในการปรับพื้นที่และกิจกรรมการเกษตร

ด้านการรวมกลุ่ม และความมั่นคงทางด้านอาหาร พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกร ร้อยละ 93.94 มีการรวมกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีการรวมกลุ่มเพิ่มขึ้นร้อยละ 64.85 ส่วนความมั่นคงทางด้านอาหารหรือการบริโภคผลผลิตทางการเกษตร พบว่า มูลค่าการบริโภคผลผลิตทางการเกษตร

(ค)

ของตนเองเพิ่มขึ้นเดือนละ 119.18 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเป็นการพึ่งพาตนเอง และเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้กับครัวเรือนตนเอง

ด้านการบูรณาการองค์ความรู้ ตลาด และเชื่อมโยงกับงานโครงการต่าง ๆ พบว่า เจ้าหน้าที่บางพื้นที่มีการประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อบูรณาการการจัดฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของเกษตรกร โดยเกษตรกรร้อยละ 84.83 มีการนำความรู้ที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ เกษตรกร มีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่าง ๆ ผ่านช่องทางการแลกเปลี่ยนโดยการประชุม เยี่ยมเยียนที่แปลงเกษตร และผ่าน Application Line ในส่วนเกษตรกรที่ไม่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน เนื่องจากมีการกิจ ในการทำกิจกรรมการเกษตรมาก พื้นที่สมาชิกภายในกลุ่มอยู่ห่างไกลกัน เกษตรกรมีการนำผลผลิตบริโภคภายในครัวเรือน นำไปแจก/ให้ฟรีกับเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง เก็บผลผลิตไว้เพื่อทำพันธุ์ และนำไปจำหน่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ส่วนใหญ่ร้อยละ 98.22 นำไปจำหน่ายยังตลาดท้องถิ่นภายในชุมชน ซึ่งเกษตรกรร้อยละ 97.57 มีสถานที่จำหน่ายเพียงพอ เนื่องจากผลผลิตที่ออกมาไม่มากนัก ส่วนการเชื่อมโยงโครงการต่าง ๆ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 12.38 มีการเชื่อมโยงโครงการอื่น ๆ เช่น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ถวายเป็นหลวง) ปี 2561 โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นต้น จากผลการประเมินที่กล่าวมาเกษตรกรยังมีการเปลี่ยนแปลงน้อย เนื่องจากการดำเนินการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในปีแรก ทำให้การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการยังไม่มากนัก ซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินการโครงการ ในอีกระยะหนึ่ง จึงทราบผลลัพธ์ของโครงการที่ชัดเจน

ข้อค้นพบที่สำคัญ พบว่า งบประมาณบางกิจกรรมไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดของโครงการ เกษตรกรมีความเข้าใจตลาดเคลื่อนในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรบางรายมีความตั้งใจมาก แต่คุณสมบัติไม่ครบตามที่โครงการกำหนด เกษตรกรภายในกลุ่มมีความต้องการปัจจัยการผลิตที่หลากหลาย และแตกต่างกัน เกษตรกรที่เพิ่งเริ่มกระบวนการกลุ่มจากการเข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นมีกระบวนการกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็ง เกษตรกรภายในกลุ่มให้ความร่วมมือน้อย และการดำเนินโครงการ ไม่ได้คำนึงถึงการปรับพื้นที่เพื่อจัดทำแหล่งน้ำ งบประมาณใช้จ่ายไปกับการอบรมให้ความรู้ สนับสนุนปัจจัยการผลิต และการบริหารจัดการโครงการ ดังนั้นควรสนับสนุนงบประมาณให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของโครงการ ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน โดยผ่านศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) หรือศูนย์เครือข่ายฯ ที่มีความรู้หรือเชี่ยวชาญเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน หรือเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในเรื่องดังกล่าว เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรรายอื่น ๆ กำหนดเป้าหมายควรเป็นไปตามศักยภาพของพื้นที่ และความพร้อมของเกษตรกร โดยให้สามารถเกลี้ยเป้าหมายภายในจังหวัดหรือภาคได้ และการดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรคำนึงถึงการปรับพื้นที่ตามองค์ประกอบของเกษตรทฤษฎีใหม่โดยเน้นเรื่องแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

Executive summary

The evaluation of New Theory Agriculture and Sustainable Agriculture Project aims to evaluate the operation, output, and outcome of the project for decision making on the operation of similarly further projects of Department of Agriculture Extension (DOAE). This evaluation was analyzed by using participatory evolution between Office of Agricultural Economics (OAE) and DOAE, with 8,820 sample size of farmers from 77 provinces.

The results found that the operational area was 73 provinces, lower than the target because the most of properly farmers were already joined New Theory Agriculture Project in 2560 B.E. (5 Coordination to succeed New Theory Agriculture to offer the late King). The majority of farmers in this project gain quality agriculture inputs support with proper for their need and time period of cultivation. In the view of allocated proportional of agriculture land, the farmers increased the ratio of water source, plant areas, and domesticate animals for household consumption, while decreased their rice plantation areas.

In extension dimension, , the evaluation found that 72% of farmers promoted the practice to other farmers. In the view of unnecessary expenditure, about 78% of farmers still had same rate of expenditures, while the rests reduced around 5% of previous expenditures. Regarding net return from farm activities, this study found that 54% of farmers gained 41% higher net return, equivalently 2,122.03 Baht/month/household. At the end of project, as high as 64% of farmers will apply integrated farming, 32% will apply New Theory Agriculture, and a few will apply monoculture due to limitation of area.

In the view of group forming and food security, the evaluation found that 94% of farmers were grouping, increased 64% when comparing to before the project. The value of household consumption of their own agricultural products increased to 119.18 Baht/month/household, reflected higher self-sufficiency rate.

Regarding the pillar of integration of knowledge, market, and other project linkages, the evaluation found that some government officers integrated farmer-needed training with other agencies. As high as 85% of trained farmers brought the knowledge to apply in their own farms. Additionally, they exchanged their knowledge with other farmers by meeting, visiting, and mobile application; however, some farmers have limitation to exchange due to farming activities and living in remote area. Distribution of their products included giving to their neighbors and relatives, keeping for seeding, and selling to the markets. Most of them sold their products at the local markets, because of a little amount of products. In overall, since this is only one year of applying New Theory Agriculture , there is limit of changing, which leads to limited success of the projects consequently. Therefore, the related agencies should expand more time for the project's operations in order to receive more tangible outputs of the projects.

(ฉ)

คำนำ

การประเมินผลโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบถึงผลการดำเนินงานของโครงการ ทั้งด้านผลได้ ผลลัพธ์ ปัญหา ข้อขัดข้องต่าง ๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานโครงการ นอกจากนี้ยังสามารถ ใช้ผลการประเมินผลครั้งนี้ ประกอบการพิจารณาสนับสนุน ส่งเสริม หรือปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงาน โครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวมทั้งใช้ประกอบการพิจารณาในการวางแผนจัดทำโครงการที่คล้ายคลึงกัน ต่อไป

รายงานฉบับนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากกรมส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ โครงการทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งประสานงาน นัดหมายเกษตรกร ซึ่งทำให้การประเมินผลฉบับนี้เกิดความสมบูรณ์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้อง และผู้สนใจทั่วไป

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กรกฎาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ข
Executive summary	ง
คำนำ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 สารสำคัญของโครงการ	1
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1
1.3 เป้าหมายของโครงการ	1
1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ	1
1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	5
บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล	7
2.1 ความสำคัญของการประเมินผล	7
2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล	7
2.3 ขอบเขตของการประเมินผล	7
2.4 การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี	8
2.5 วิธีการประเมินผล	14
2.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการประเมินผล	18
บทที่ 3 สภาพทั่วไปและพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	19
3.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	19
3.2 พื้นที่การเกษตรและลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร	22
3.3 พื้นที่แหล่งน้ำในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	23
3.4 การเข้าร่วมโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	23
3.5 การทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน	24
บทที่ 4 ผลการประเมิน	27
4.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	27
4.2 กิจกรรมการดำเนินงาน (Program Activities)	30
4.3 ผลผลิต (Outputs)	34
4.4 ผลลัพธ์ (Outcomes)	43

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	59
5.1 สรุป	59
5.2 ข้อค้นพบจากการประเมินผล	63
5.3 ข้อเสนอแนะ	64
บรรณานุกรม	65
ภาคผนวก	67
1 เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ	69
2 แบบสอบถามเจ้าหน้าที่	75
3 แบบสัมภาษณ์เกษตรกร	86

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด ของการประเมินผล	15
ตารางที่ 2.2 ขนาดตัวอย่าง	18
ตารางที่ 3.1 อาชีพหลักของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	19
ตารางที่ 3.2 ระดับการศึกษาของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	20
ตารางที่ 3.3 จำนวนสมาชิกและการใช้แรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน	20
ตารางที่ 3.4 การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/สถาบันเกษตรกร	21
ตารางที่ 3.5 พื้นที่การเกษตร การถือครองที่ดิน และเอกสารสิทธิ์ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	22
ตารางที่ 3.6 การมีแหล่งน้ำในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	23
ตารางที่ 3.7 การเข้าร่วมโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	24
ตารางที่ 3.8 การได้รับสนับสนุนการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากหน่วยงานอื่น	25
ตารางที่ 3.9 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสานก่อนเข้าร่วมโครงการ	25
ตารางที่ 4.1 งบประมาณโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน ปี 2560	28
ตารางที่ 4.2 ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ในการเข้าร่วมประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน	29
ตารางที่ 4.3 ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากเจ้าหน้าที่ในด้านต่าง ๆ	29
ตารางที่ 4.4 ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ในการเข้าร่วมประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน	31
ตารางที่ 4.5 ความเหมาะสมของหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกจุดเรียนรู้	31
ตารางที่ 4.6 การจัดทำผังแปลงการผลิต แผนการผลิต และการปฏิบัติตามแผนการผลิต	32
ตารางที่ 4.7 ร้อยละของเกษตรกรในการเข้าร่วมการส่งเสริมองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง	33
ตารางที่ 4.8 ร้อยละของเกษตรกรที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้	34
ตารางที่ 4.9 ร้อยละของประเด็นในการแลกเปลี่ยนความรู้ของเกษตรกร	34
ตารางที่ 4.10 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	35
ตารางที่ 4.11 ความรู้และการทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์ม	36
ตารางที่ 4.12 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์	37
ตารางที่ 4.13 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการ	38
ตารางที่ 4.14 การปรับกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	39
ตารางที่ 4.15 ประเภทการเกษตรของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	40
ตารางที่ 4.16 การใช้พื้นที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	41
ตารางที่ 4.17 การแบ่งสัดส่วนพื้นที่การเกษตรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	42
ตารางที่ 4.18 แหล่งจำหน่ายผลผลิต	43
ตารางที่ 4.19 ประเภทรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตจากพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	44
ตารางที่ 4.20 ผลตอบแทนสุทธิ มูลค่าผลผลิต และค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ	45

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่ 4.21	ผลตอบแทนสุทธิในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ	47
ตารางที่ 4.22	สัดส่วนมูลค่า ผลผลิตทางการเกษตร และค่าใช้จ่ายในการผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ	48
ตารางที่ 4.23	ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือไม่จำเป็นของครัวเรือนหลังเข้าร่วมโครงการ	49
ตารางที่ 4.24	การรวมกลุ่มของเกษตรกร	49
ตารางที่ 4.25	สภาพหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรหลังเข้าร่วมโครงการ	51
ตารางที่ 4.26	การออมของครัวเรือนเกษตรกรหลังเข้าร่วมโครงการ	51
ตารางที่ 4.27	การเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ และการนำความรู้ไปปฏิบัติ	53
ตารางที่ 4.28	ความทันเวลาและความเพียงพอของงบประมาณ	54
ตารางที่ 4.29	ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ	54
ตารางที่ 4.30	ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อเกษตรกร	55
ตารางที่ 4.31	ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ	56
ตารางที่ 4.32	ความพึงพอใจของเกษตรกร	57

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 ตัวแบบ Logic Model	14
ภาพที่ 4.1 การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกจุดเรียนรู้ของเกษตรกร	31
ภาพที่ 4.2 การกระจายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ	42
ภาพที่ 4.3 ร้อยละเกษตรกรที่มีตลาดรองรับผลผลิตเพียงพอ	43
ภาพที่ 4.4 การเชื่อมโยงโครงการอื่น ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร	50
ภาพที่ 4.5 การเคลื่อนย้ายแรงงานหลังเข้าร่วมโครงการ	52
ภาพที่ 4.6 การนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ ในชีวิตประจำวัน	52
ภาพที่ 4.7 การดำเนินการต่อเนื่องหลังปี 2560	53

บทที่ 1

สาระสำคัญของโครงการ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

โครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นการดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้เข้มแข็งเพื่อให้สามารถปรับตัวรองรับ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกให้มากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีผลตอบแทนที่จะทำให้เกษตรกรสามารถดำรงชีวิต และประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1 เพื่อส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แพร่หลายสู่เกษตรกร ให้มีรายได้และมีความยั่งยืนในการประกอบอาชีพตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2.2 เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม ให้เกิดความเข้มแข็ง มีความมั่นคงทางด้านอาหารอย่างเพียงพอ และยั่งยืน

1.2.3 เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการบูรณาการองค์ความรู้ ตลาดและเชื่อมโยงกับงานโครงการต่าง ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานภายนอก

1.3 เป้าหมายของโครงการ

1.3.1 ดำเนินการในพื้นที่ 77 จังหวัด 882 อำเภอ

1.3.2 เกษตรกร 8,820 ครัวเรือน

1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ

1.4.1 การชี้แจงการดำเนินงาน

1) ส่วนกลางจัดทำคู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานโครงการและเอกสารคำแนะนำสำหรับเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับระบบเกษตรกรรมตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

2) จัดประชุมสัมมนาโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 1 - 9 จัดประชุมชี้แจงโครงการให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบระดับจังหวัด โดยส่วนกลางเข้าร่วมประชุมชี้แจงนโยบาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อจังหวัดนำไปชี้แจงโครงการให้แก่เจ้าหน้าที่ระดับอำเภอต่อไป

3) สำนักงานเกษตรจังหวัดคัดเลือกเกษตรกรเป้าหมาย ทั้ง 77 จังหวัด 882 อำเภอ โดยให้อำเภอดำเนินการ อำเภอละ 1 กลุ่ม กลุ่มละ 10 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 8,820 ครัวเรือน เพื่อรวมกลุ่มจัดทำแผนการผลิต และจัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่

4) สำนักงานจังหวัด/อำเภอ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ขนาดกว้าง 1.20 x 1.50 เมตร กลุ่มละ 1 ป้าย จำนวน 882 ป้าย เพื่อบ่งบอกการเป็นจุดเรียนรู้และขยายผล

5) ติดตามประเมินผลโครงการ โดยส่วนกลาง เขต จังหวัด กำกับและติดตามการดำเนินงานโครงการ

1.4.2 การรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ

1) สำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานเกษตรอำเภอ คัดเลือกเกษตรกรเป้าหมายทั้ง 77 จังหวัด 882 อำเภอ โดยให้อำเภอดำเนินการ อำเภอละ 1 กลุ่ม กลุ่มละ 10 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 8,820 ครัวเรือน เพื่อรวมกลุ่มและจัดทำแผนการผลิตและจัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้ เกษตรกรที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการ ต้องยื่นเอกสารหลักฐาน ได้แก่ ใบสมัคร ทะเบียนบ้าน บัตรประชาชน เอกสารสิทธิ์การถือครอง/หนังสือยินยอมให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่เช่า โดยมีเงื่อนไขเข้าร่วมโครงการ ดังนี้

- (1) เป็นเกษตรกรที่มีเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง/เช่า
- (2) มีภูมิลำเนาและที่ตั้งแปลงอยู่ในชุมชนเดียวกัน
- (3) มีพื้นที่ดำเนินการตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไป
- (4) มีแหล่งน้ำ เช่น บ่อขุด บ่อบาดาล ฯลฯ ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ
- (5) สมัครใจดำเนินการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปี

ทั้งนี้ เกษตรกรที่ประสงค์จะเข้าร่วมโครงการต้องมีความสมัครใจ และไม่เป็นเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งดำเนินการโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2) เกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการฯ แต่อยู่ในพื้นที่เช่า ขอให้ทำหนังสือยินยอมให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่เช่า ทั้งนี้ เกษตรกรที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรมัยยั่งยืน ต้องมาขึ้นทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) กับกรมส่งเสริมการเกษตร

กรณีที่ดินเกษตรกรขึ้นทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) อยู่แล้ว เกษตรกรต้องมาแจ้งปรับปรุงทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) กับกรมส่งเสริมการเกษตร โดยเพิ่มกิจกรรมเกษตรทฤษฎีใหม่เข้าในกิจกรรมการเกษตรของตนเอง

กรณีที่ดินเกษตรกรยังไม่เคยขึ้นทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) เกษตรกรต้องมาแจ้งขึ้นทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) กับกรมส่งเสริมการเกษตร

3) เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรมัยยั่งยืน ต้องดำเนินงานตามรูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง ๔ ส่วน ตามอัตราส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ เนื่องจากในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จะเน้นเกษตรกรรายย่อยที่มีที่ดินจำนวนน้อย สามารถเลี้ยงตัวเองได้ โดยเน้นการผลิตข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี โดยให้มีพืชผัก และอาหารโปรตีนจากการเลี้ยงปลา เป็ด ไก่ ไข่บริโภคได้ตลอดทั้งปี ดังนี้

พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำ และพืชน้ำต่าง ๆ

พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่าย และสามารถพึ่งตนเองได้

พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย

พื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ 10% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ

หมายเหตุ : สามารถยืดหยุ่นขนาดพื้นที่ในแต่ละส่วนได้แต่ต้องมีกิจกรรมครบทั้ง 4 ส่วน

4) สำนักงานเกษตรจังหวัดจัดทำแบบสรุปรายชื่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรมัยยั่งยืน ปี 60 จัดส่งให้กรมส่งเสริมการเกษตร ภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2559

1.4.3 การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์

สำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ ขนาดกว้าง 1.20 x 1.50 เมตร กลุ่มละ 1 ป้าย จำนวน 882 ป้าย ชื่อป้าย “แปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่” (ภายใต้โครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรมัยยั่งยืน) โดยใช้ป้ายสังกะสีทาพื้นสีเขียว ตัวอักษรสีขาว

1.4.4 การดำเนินงานกลุ่ม

1) จัดตั้งกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ สำนักงานเกษตรอำเภอ พิจารณาและคัดเลือกเกษตรกรที่มีความสนใจการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขโครงการ และสมัครใจเข้าร่วมโครงการ อำเภอละ 10 ราย จำนวน 1 กลุ่ม เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่มีส่วนร่วมในการคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการวางแผนปฏิบัติ ตัดสินใจแก้ไขปัญหา และแบ่งปันผลประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้กลุ่มมีอำนาจในการต่อรองเพื่อการผลิต การตลาด และการจัดการต่าง ๆ

2) จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งอาจประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ และอื่น ๆ ตามข้อตกลงของกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่กำหนดวัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่ม วางแผน ประสานงาน ดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม การจัดการที่เกี่ยวข้อง และติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกตัวแทนอย่างอิสระตามความเหมาะสม บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ที่ควรจะมีในการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม ดังนี้

(1) ประธาน มีหน้าที่ เป็นประธานในที่ประชุม จัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มกระจายข่าวสารไปสู่สมาชิก ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติงานตามมติที่ประชุม

(2) รองประธาน มีหน้าที่ เป็นประธานในที่ประชุมเมื่อประธานไม่อยู่ ปฏิบัติงานแทนประธาน เมื่อได้รับมอบหมาย ติดต่อประสานงานและร่วมปฏิบัติงานกับประธานอย่างใกล้ชิด ปฏิบัติอื่นใดที่ประธานหรือมติที่ประชุมจะมอบหมายให้ดำเนินการ

(3) เลขานุการ มีหน้าที่ จดรายงานการประชุม ปฏิบัติงานตามที่ประธานและที่ประชุมมอบหมาย

(4) เภรัญญิก มีหน้าที่ จัดทำทะเบียนต่างๆ หลักฐานการรับ - จ่ายเงิน ของคณะกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ รับผิดชอบเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงินในการดำเนินงานของคณะกรรมการติดตามและควบคุมเกี่ยวกับการเงินและการบัญชีของคณะกรรมการ

(5) ประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ ติดต่อประสานงานและออกข่าวสารหรือเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่ประชุมได้ลงมติไว้แล้ว ดำเนินการเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างคณะกรรมการหน่วยงาน และบุคคลภายนอก

3) คัดเลือกจุดเรียนรู้ โดยให้สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันคัดเลือก “แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่” ของสมาชิกที่เจ้าของแปลงมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำใฝ่เรียนรู้ สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ให้ผู้อื่น และเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นได้ จำนวน 1 จุด เพื่อใช้เป็นจุดศูนย์กลางในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติร่วมกัน รวมทั้งใช้เป็นจุดติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์โครงการ

1.4.5 การจัดกระบวนการเรียนรู้ สำนักงานเกษตรอำเภอดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ อย่างน้อย 3 ครั้ง ดังนี้

เวทีที่ 1 จัดทำแผนผังแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ แผนการผลิตและปฏิทินการปลูกพืช โดยให้กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่มีการจัดเวทีเพื่อจัดทำแผนผังแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์การผลิตการตลาด ปัญหาภายในชุมชน และความต้องการของสมาชิก และกำหนดเป็นแผนการผลิตที่เชื่อมโยงกับแผนการตลาดของสมาชิกทุกคน และของกลุ่มแบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยคำนึงถึงระบบการปลูกพืชหมุนเวียนที่สามารถสร้างแหล่งอาหารของครัวเรือน ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่ได้สามารถขายสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งรายได้รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี รวมทั้งกำหนดปฏิทินการปลูกพืช ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมีการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างคุ้มค่า ลดการใช้สารเคมี ใช้แรงงานของครอบครัวและ/หรือช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกของกลุ่ม เพื่อมุ่งเน้นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และลดการพึ่งพาจากภายนอก ตามหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เวทีที่ 2 อบรมถ่ายทอดความรู้ สำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานเกษตรจังหวัด ประสานงานหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมวิชาการเกษตร กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ รวมทั้งหน่วยงานภาคีต่าง ๆ เพื่อบูรณาการจัดฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ และสนับสนุนกิจกรรม โดยเน้นหลักสูตรการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เทคโนโลยีการผลิตพืช สัตว์ประมง การทำบัญชีฟาร์ม และการตลาด โดยจัดการฝึกอบรม ณ จุดเรียนรู้ที่กำหนด

เวทีที่ 3 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ณ จุดเรียนรู้ที่กำหนด เพื่อให้เป็นเวทีของสมาชิกในการร่วมกันคิด แสดงความคิดเห็น รับทราบสถานการณ์ ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความเข้มแข็งของกลุ่ม

1.4.6 จัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน จะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วน ครัวเรือนละ 2,100 บาท ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่และเป็นแปลงแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของสมาชิกภายในกลุ่มฯ และเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เกิดเป็นรูปธรรม มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถเป็นตัวอย่งการเรียนรู้ของเกษตรกรภายในชุมชนได้

รูปแบบของปัจจัยการผลิต ต้องอยู่ในหมวดของงบดำเนินงานเท่านั้น ได้แก่ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และประมง ดังตัวอย่างการสนับสนุนปัจจัยการผลิต สำนักงานเกษตรอำเภอ เป็นผู้ดำเนินการจัดหาปัจจัย

การผลิตดังกล่าวตามความต้องการหรือตามแผนการผลิตของเกษตรกร ทั้งนี้ ในการมอบปัจจัยการผลิต ให้แก่เกษตรกร เกษตรกรผู้รับปัจจัยการผลิตดังกล่าวควายสัตย์ปฏิญาณต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

1.4.7 การเชื่อมโยงตลาด

เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ กิจกรรมเชื่อมโยงตลาด เป็นช่องทางหนึ่งในการนำผลผลิตส่วนเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนมาจำหน่าย โดยให้สำนักงานเกษตรจังหวัดสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรในการนำผลผลิตจากกิจกรรมเกษตรทฤษฎีใหม่ มาจำหน่ายร่วมกับตลาดเกษตรกร ตลาดท้องถิ่น ตลาดสีเขียว ตลาดอื่น ๆ และหรือเข้าร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สหกรณ์การเกษตร ธนาकारเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์ และเชื่อมโยงตลาดเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แก่เกษตรกรมีช่องทางการจำหน่ายผลผลิตที่หลากหลาย ทำให้เกิดเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งเกิดรายได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน และคัดเลือกแปลงตัวอย่างจังหวัดละ 1 แปลงเชื่อมโยงเข้าสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัด รูปแบบของการสนับสนุน ได้แก่ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มเกษตรกร จัดหาสถานที่จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรให้แก่กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล

2.1 ความสำคัญของการประเมินผล

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในแผนพัฒนาการเกษตร ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 จนถึงปัจจุบัน เน้นการพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ลดการใช้ปัจจัยภายนอก ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างยั่งยืน ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตร ได้เห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรมั่งคั่ง เพื่อส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ให้แพร่หลายสู่เกษตรกร ให้มีรายได้และความยั่งยืนในการประกอบอาชีพตามแนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง มีความมั่นคงด้านอาหารอย่างเพียงพอ และส่งเสริมสนับสนุนการบูรณาการให้เกิดความรู้ ตลอดจนเชื่อมโยงกับงานโครงการต่าง ๆ

ปี 2560 ได้มีกิจกรรมโครงการประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมการดำเนินงานกลุ่ม โดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ บริหารจัดการกลุ่ม คัดเลือกจุดเรียนรู้ของกลุ่ม จัดทำผังแปลงเกษตรกรทฤษฎีใหม่ อบรมถ่ายทอดความรู้ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมจัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ และกิจกรรมเชื่อมโยงตลาด โดยมีเป้าหมายให้มีแหล่งเรียนรู้ให้เกษตรกรสามารถนำไปปรับใช้ในแปลงตนเองได้ ลดรายจ่าย มีรายได้ มีอาหารไว้บริโภคในครัวเรือนอย่างเพียงพอ และลดการพึ่งพาจากปัจจัยภายนอก เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง ดำเนินการในพื้นที่ 77 จังหวัด 882 อำเภอ เกษตรกร 8,820 ครัวเรือน

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยศูนย์ประเมินผล เห็นว่าโครงการดังกล่าวมีความสอดคล้อง ทั้งนโยบายปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคเกษตรของรัฐบาล และแนวทางขยายผลการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร แผนพัฒนาการเกษตรฉบับที่ 12 ตลอดจนเป็นโครงการที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการเกษตรของตนเอง ซึ่งส่งผลถึงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกรในระยะยาว จึงได้ทำการประเมินผลโครงการดังกล่าวข้างต้น

2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของโครงการ

2.3 ขอบเขตของการประเมินผล

2.3.1 พื้นที่เป้าหมาย ครอบคลุมพื้นที่ 4 ภาค (77 จังหวัด)

2.3.2 ประชากรเป้าหมาย คือ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรมั่งคั่ง ปี 2560

2.3.3 ระยะเวลาข้อมูล

การประเมินผลการดำเนินงาน และผลได้ของโครงการ ใช้ข้อมูลการผลิตการเกษตรของเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2559 - 2560

2.4 การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี

2.4.1 การตรวจเอกสาร

การเกษตรมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนไทย และประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่ครัวเรือนประชากรส่วนมากประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และยังเป็นภาคเกษตรที่ต้องอาศัยต้นทุนทางธรรมชาติอยู่มาก ดังนั้นสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมการเกษตร วิธีการผลิตทางการเกษตร ตลอดจนเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสนับสนุนการเกษตรย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนา การเกษตรในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปริมาณผลผลิตหรือต้นทุนการผลิตทางการเกษตร ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลทั้งในระดับครัวเรือน อาทิ รายได้ครัวเรือน ความมั่นคงทางอาหารตั้งแต่ระดับครัวเรือน จะเห็นได้ว่าวิธีการผลิตทางการเกษตรที่ผ่านมาก่อให้เกิดปัญหาต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเสื่อมโทรมและลดน้อยถอยลงของทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ฯลฯ การปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรหรือกิจกรรมการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จะส่งผลต่อความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งยิ่งลักษณ์ กาญจนฤกษ์ และคณะ (2560) ได้วิจัยโครงการ “การยกระดับความยั่งยืนทางการเกษตรของเกษตรกรรายย่อย อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง” พบว่า เกษตรกรสนใจและยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการเกษตรยั่งยืนหรือโครงการจ่ายเงินชดเชยเพื่อระบบนิเวศบริการ โดยการปรับวิถีการทำเกษตร โดยการปลูกพืชหลากหลายชนิดและลดการใช้สารเคมี ปัจจัยที่สำคัญที่สุดสามอันดับแรกในการตัดสินใจเลือกประเภทของพืช คือ ราคาตลาดของพืชผลชนิดนั้น การปลูกพืชตามเพื่อนบ้านที่ประสบความสำเร็จ และปริมาณน้ำที่สามารถใช้ได้ในรอบปีนั้น ๆ โดยเกษตรกรร้อยละ 53 ทำการเกษตรเคมีในการผลิตเพื่อจำหน่าย และบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 28 จะทำเกษตรปลอดสารเพื่อบริโภค และร้อยละ 19 เริ่มหันมาสนใจแนวทางการทำเกษตรแบบยั่งยืนอย่างจริงจัง เนื่องจากการทำเกษตรกรรมยั่งยืนต้องใช้แรงงานและความอดทน อุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรเคมี ทำให้รายได้การเกษตรลดลง รวมทั้งขาดช่องทางการตลาดเพื่อจัดจำหน่าย ไม่มีนายหน้ามารับซื้อที่แปลง และมีความยุ่งยากในการรับรองผลิตภัณฑ์ สำหรับการจัดการน้ำในไร่นานั้น การขุดบ่อน้ำของตนเองเพื่อกักเก็บน้ำในฤดูฝนหรือจากน้ำบาดาล เป็นวิธีการจัดการน้ำที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสมมากที่สุดในการจัดการน้ำในไร่นาของตนเอง แต่ทว่าการขุดบ่อน้ำเพื่อนำน้ำบาดาลมาใช้นั้นยังมีข้อจำกัดของลักษณะพื้นที่ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า หากต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตต้องอบรมให้ความรู้ในเชิงลึก และการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรเป็นการดำเนินการแบบองค์รวมในเชิงสหวิทยาการ แต่ละหน่วยงานมีการบูรณาการกัน อีกทั้งจะต้องพิจารณาถึงบริบทของพื้นที่และลักษณะเฉพาะของครัวเรือน ชุมชน เช่น จำนวนแรงงานในภาคการเกษตร ทักษะคิดต่อการทำการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรส่วนมากเห็นว่าการทำเกษตรยั่งยืนต้องใช้ความอดทนและความยากลำบากและใช้แรงงานมากกว่าการทำเกษตรเคมี โมเดลที่ประสบความสำเร็จในบางพื้นที่อาจจะไม่เหมาะสมกับบางพื้นที่หรือในบางจังหวัดเวลา

ในส่วนของการประเมินผลโครงการที่สนับสนุนเกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือการประยุกต์ใช้ เศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผลการประเมินเน้นเรื่องการลดรายจ่าย ในครัวเรือน การนำความรู้มาประยุกต์ใช้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการรวมกลุ่ม จากการประเมินผลโครงการ พัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2551 ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2552) เป็นการประเมินผลการจัดอบรมเกษตรกรปี 2551 พบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรที่ผ่านการอบรม จากศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านตามโครงการปี 2550 เกษตรกรร้อยละ 74.40 นำความรู้จากการอบรมไปใช้แล้ว สามารถลดรายจ่ายได้เฉลี่ยร้อยละ 1,208.16 บาทต่อเดือน โดยสามารถลดค่าใช้จ่าย สินค้าบริโภค 419.38 บาทต่อเดือน สินค้าอุปโภค 116.63 บาทต่อเดือน ปุ๋ยเคมี 394.44 บาทต่อเดือน สารเคมี 77.84 บาทต่อเดือน การพนัน 87.65 บาทต่อเดือน เหล้า/เบียร์/บุหรี่ 77.97 บาทต่อเดือน และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าโทรศัพท์ 34.25 บาทต่อเดือน นอกจากนี้สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2553) ได้ประเมินผลโครงการศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ปี 2550 พบว่า เกษตรกรที่ผ่านการอบรมจากศูนย์หลักร้อยละ 99.13 ศูนย์เครือข่าย ร้อยละ 93.34 และนักเรียนจากศูนย์เรียนรู้ฯ ในสถานศึกษาทุกคนมีการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้โดยเกษตรกร ที่ผ่านการอบรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยวลดลงเหลือร้อยละ 73.85 ทำเกษตรแบบ ผสมผสานเพิ่มขึ้นร้อยละ 26.15 หลังจากเข้ารับการอบรม พบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน และการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เกษตรกรมีรายได้สุทธิจากพืชเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 5,516.36 บาทต่อปี และเกษตรกรยังสามารถลดรายจ่ายฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นเฉลี่ย 2,046.10 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ด้านสังคม พบว่า เกษตรกรร้อยละ 84.29 รวมกลุ่มเฉลี่ย 13 ครั้งต่อปี เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และให้คำปรึกษา ด้านการเกษตรผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพและของใช้ในครัวเรือนร่วมกัน และจากการประเมินผลโครงการส่งเสริม และพัฒนาชุมชนต้นแบบ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ด้านการเกษตร) จังหวัดสระแก้ว โดยสำนักงาน เศรษฐกิจการเกษตร (2556) พบว่า โครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในด้านการส่งเสริมและพัฒนาการผลิต พืชให้มีความหลากหลาย และครัวเรือนสามารถลดรายจ่าย ผ่านกิจกรรมต้นแบบบ้านเกษตรสมบูรณ์ด้วยการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์รอบบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยไว้บริโภค โดยครัวเรือนเกษตรกรสามารถลดรายจ่ายลงได้จากการนำผลผลิตมาบริโภค คิดเป็นมูลค่าประมาณครัวเรือนละ 1,700 บาทต่อปี นอกจากนี้ ยังได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดการบ้านเรือนให้ถูกสุขลักษณะ ซึ่งมีผลต่อ มาตรฐานความเป็นอยู่ของชุมชนในระยะยาว สำหรับกิจกรรมต้นแบบศูนย์เรียนรู้การเกษตรผสมผสาน ที่จัดให้เกษตรกรได้เรียนรู้การทำเกษตรที่หลากหลายและสามารถนำไปปรับใช้ยังครัวเรือนนั้น ด้านพืช มีครัวเรือนเกษตร ร้อยละ 80 นำมาปรับใช้ และด้านประมงมีครัวเรือนเกษตร ร้อยละ 40 นำมาปรับใช้ ส่วนด้านปศุสัตว์ และด้านปรับปรุงบำรุงดินมีประมาณ ร้อยละ 10 ที่นำมาปรับใช้

2.4.2 แนวคิดและทฤษฎี

1) แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรกรรม “ทฤษฎีใหม่”

สำนักงานคณะกรรมการเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้จัดทำหนังสือเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ และมีการขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย และทรงมีพระราชดำริเพิ่มเติม มีการกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ซึ่งเรื่องดังกล่าวมีความละเอียดอ่อนเมื่อผู้ประเมินสรุปจากเนื้อหาอาจเกิดความคลาดเคลื่อนในเนื้อหา ดังนั้นผู้ประเมินผลจึงไม่สรุปแนวคิดในเรื่องนี้ แต่จะคัดลอกบางส่วนมาเพื่อใช้ประโยชน์ ดังนี้

1.1) ทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางที่ได้ทรงคิดและคำนวณตามหลักวิชาการถึงวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยกำหนดสิ่งที่เกษตรกรหรือชาวนาควรปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นประจำ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม เป็นหนี้สินและยากจน แต่การจะปฏิบัติให้บังเกิดผล ต้องมีสมมติฐานเบื้องต้นของเกษตรกร ซึ่งควรยอมรับหรือตกลงโดยปริยายบางประการ เช่น มีพื้นที่น้อย ประมาณ 15 ไร่ อยู่เขตเกษตรใช้น้ำฝน ฝนตกไม่ชุกนัก (ภาคกลาง อีสาน และเหนือ) ที่ดินมีสภาพที่สามารถขุดบ่อกักเก็บน้ำได้ ฐานะค่อนข้างยากจน (เทียบกับคนอื่น) มีสมาชิกครอบครัวปานกลาง (ประมาณ 5 - 6 คน) ในระยะแรกจะมีความเพียงพอตามอัตภาพ พอเลี้ยงตัวเองได้ ไม่รวยแต่ไม่อดอยาก ไม่มีอาชีพ หรือแหล่งรายได้อื่นที่ดีกว่าบริเวณใกล้เคียง ต้องประหยัดและมีความสามัคคีกันกับเพื่อนบ้าน

1.2) สิ่งที่ควรปฏิบัติ/วิธีการ/วัตถุประสงค์ ของการปฏิบัติตามทฤษฎี แบ่งแปลง 15 ไร่ ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 5 : 5 : 3 : 2 หรือร้อยละ 33.3 : 33.3 : 20.0 : 13.3 ซึ่งต่อมาปรับปรุงเป็นอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 เหมือนที่วัดชัยมงคลและเพื่อให้ตัวเลขลงตัวและจำง่าย

- พื้นที่ 30% ใช้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันของครอบครัว เพื่อให้เพียงพอบริโภคตลอดปี ในฤดูแล้ง ถ้ามีน้ำเพียงพออาจปลูกพืชราคาดี

- พื้นที่ 30% ใช้ปลูกพืชยืนต้น พืชไร่ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน และเพื่อจำหน่ายพืชผักและพืชสมุนไพร

- พื้นที่ 30% ใช้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อเสริมน้ำฝนในฤดูฝน ปลูกพืชในฤดูแล้งตลอดจนเลี้ยงสัตว์ และอุปโภค บริโภค

- พื้นที่ 10% ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ถนน คันดิน และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ

1.3) ทฤษฎีใหม่ ขึ้นก้าวน้ำ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้มีพระราชกระแสรับสั่งในวโรกาสต่าง ๆ กัน สรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การผลิตเป็นการผลิตให้พึ่งตนเองได้ ด้วยวิธีง่ายค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังให้พอมีพอกินไม่อดอยาก (15 มีนาคม 2537)

ขั้นที่ 2 เกษตรกรรวมพลังกันในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงในการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา เพื่อให้พอกิน มีใช้ ช่วยให้ชุมชนและสังคมดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน ไม่รวยคนเดียว (12 กุมภาพันธ์ 2538)

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับแหล่งเงินและแหล่งพลังงาน ตั้งและบริการโรงสี ตั้งและบริการร้านสหกรณ์ ช่วยกันลงทุน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ซึ่งไม่ใช่อาชีพเกษตรอย่างเดียว (13 กุมภาพันธ์ 2538)

1.4) เกษตรกรรมอื่น ๆ

- เกษตรกรผู้ที่มีพื้นฐานต่าง ๆ ไม่ตรงกับสมมติฐาน มีแหล่งน้ำสมบูรณ์ ฐานะดีและมีสมาชิกในครอบครัวน้อย ต้องจ้างแรงงานก็มีสิทธิจะทำการเกษตรที่คล้ายคลึงกับแนวทฤษฎีใหม่ได้ แต่เป็นการเกษตรผสมผสานตามปกติหรือเกษตรชลประทานตามปกติ ไม่น่าเรียกว่าเกษตรกรรม “ทฤษฎีใหม่” แต่ถ้าจะทำให้ตรงตาม “ทฤษฎีใหม่” จะต้องใช้น้ำอย่างประหยัด แบ่งแปลงคล้ายคลึงกัน

- ถ้าพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกข้าว หรือปลูกข้าวไม่ได้ทั้งข้าวนาสวนและข้าวนาไร่ ก็ไม่ใช่เกษตรกรรม “ทฤษฎีใหม่” แต่เป็นการทำไร่หรือทำสวนผสมตามปกติ

- ถ้าขุดบ่อแล้วเก็บน้ำไม่ได้ ก็ไม่ใช่ “ทฤษฎีใหม่” แต่เป็นการทำเกษตรใช้น้ำฝน

- บางรายมีสระน้ำขนาดเล็กอยู่แล้ว แต่ปลูกข้าวหรือปลูกพืชสวน หรือพืชไร่อย่างเดียว ก็เป็นเกษตรอย่างธรรมดา แต่ถ้าเปลี่ยนไปปลูกข้าวผสมกับพืชสวนและพืชไร่ ในส่วนผสมใกล้เคียงกับ 30 : 30 : 30 : 10 ก็ควรจัดได้ว่าเป็นการเกษตร “ทฤษฎีใหม่”

- ถ้ามีพื้นที่มากแต่อยู่ในเขตใช้น้ำฝนและไม่มีชลประทานอาจแบ่งพื้นที่บางส่วนทำการเกษตรแบบ “ทฤษฎีใหม่” บริเวณใกล้ที่อยู่อาศัย พื้นที่ที่เหลือส่วนใหญ่ยังคงทำการเกษตรน้ำฝนต่อไป

- พื้นที่ที่เคยปลูกพืชยืนต้นอุตสาหกรรมที่มีราคาดีอยู่ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว ไม้ผล ก็ควรดำเนินการต่อไป ไม่จำเป็นต้องโค่นมาทำการเกษตร “ทฤษฎีใหม่”

2) แนวคิดในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ระบบเกษตรกรรม 5 รูปแบบ คือ

2.1) เกษตรผสมผสาน (Integrated farming) เน้นกิจกรรมการผลิตมากกว่าสองกิจกรรมขึ้นไปในเวลาเดียวกัน และกิจกรรมเหล่านี้เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้มากขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรดินที่มีจำกัด ในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดย

- มีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป ต้องทำในเวลาและสถานที่เดียวกัน

- เกิดการเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องระหว่างกิจกรรม เช่น พืชกับพืช ปลากับปลา สัตว์กับปลา พืชกับสัตว์ ฯลฯ

- ก่อให้เกิดความมั่นคงด้านรายได้ มีรายได้สม่ำเสมอ

2.2) เกษตรอินทรีย์ (Organic farming) เน้นการผลิตที่ไม่ใช้สารอินทรีย์ เคมี หรือเคมีสังเคราะห์ แต่สามารถใช้อินทรีย์เคมีได้ เช่น สารสกัดจากสะเดา ตะไคร้หอม หรือสารสกัดชีวภาพ เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ทรัพยากรดิน

- ไม่ใช้สารเคมีในการผลิต

- เพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และจุลินทรีย์

- ควบคุมการกำจัดศัตรูพืชโดยชีวภาพ กายภาพ และอินทรีย์เคมี
- ไม่เป็นพืชตัดแปลงพันธุกรรม

2.3) เกษตรธรรมชาติ (Natural farming) เน้นหนักการทำเกษตรที่ไม่รบกวนธรรมชาติ หรือรบกวนน้อยที่สุดที่จะทำได้ โดยการไม่ไถพรวน ไม่ใช้สารเคมี ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และไม่กำจัดวัชพืช แต่สามารถมีการคลุมดินและใช้ปุ๋ยพืชสดได้

- ระบบเกษตรกรรมที่เกื้อกูลกับระบบธรรมชาติ
- ไม่ไถพรวนดิน
- การไม่ใช้ปุ๋ยเคมีหรือทำปุ๋ยหมัก
- ไม่กำจัดวัชพืช
- ไม่ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช
- เป็นพื้นที่ทำการเกษตรไม่ใช้พื้นที่รกร้าง

2.4) เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) เน้นหนักการจัดการทรัพยากรน้ำ ในไร่นาให้เพียงพอเพื่อผลิตพืชอาหาร โดยเฉพาะข้าวเอาไว้บริโภคในครัวเรือน รวมทั้งมีการผลิตอื่น ๆ เพื่อบริโภค และจำหน่ายส่วนที่เหลือแก่ตลาด เพื่อสร้างรายได้อย่างพอเพียง

- เกษตรกรรายย่อยที่มีที่ดินทำกินน้อย
- มีแหล่งน้ำในไร่นา และมีน้ำเพียงพอสำหรับกิจกรรมการเกษตร
- มีกิจกรรมการผลิตหลายชนิดโดยแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ขุดสระเก็บกักน้ำ ปลูกข้าวเพื่อให้มีข้าวในการบริโภค ไม้ผล/ไม้ยืนต้น สิ่งปลูกสร้าง เช่น ที่อยู่อาศัย โรงเรือน ฉาง
- ผลผลิตใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก

2.5) วนเกษตรหรือไร่นาป่าผสม (Agroforestry) เน้นหนักการมีต้นไม้ใหญ่ และพืชเศรษฐกิจหลายระดับที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ เพื่อการใช้ประโยชน์ป่าไม้ของพืชหรือสัตว์ต่าง ๆ ที่เกื้อกูลกัน ทั้งยังเป็นการเพิ่มพื้นที่ของทรัพยากรป่าไม้ที่มีจำกัดได้อีกทางหนึ่งด้วย

- ระบบเกษตรที่ทำในพื้นที่ป่า (ป่าธรรมชาติ/เลียนแบบป่าธรรมชาติ)
- กิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ ระหว่างต้นไม้ในพื้นที่ป่า ระหว่างไม้ยืนต้นที่ปลูกขึ้น
- มีต้นไม้ใหญ่และพืชหลายระดับ
- มีความหลากหลายทางชีวภาพ

3) แนวคิดการประเมินผลของสคริฟเวน (Scriven's Evaluation Model) (อ้างใน บันเทิง, 2530)

สคริฟเวน ได้ให้นิยามของการประเมินไว้ว่า การประเมินเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูล การตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์ประกอบในการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมิน คือ การตัดสินใจคุณค่าให้กับกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องการจะประเมิน สคริฟเวน ได้จำแนกประเภทและบทบาทของการประเมินออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1) การประเมินระหว่างดำเนินการ เป็นการประเมินงาน กิจกรรม หรือโครงการใด ๆ ที่บ่งชี้ถึงข้อดีและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานนั้น ๆ ผลจากการประเมินดังกล่าวนี้ สามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาางานดังกล่าวให้ดีขึ้น จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุง

3.2) การประเมินผลรวม เป็นการประเมินเมื่อกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ สิ้นสุดลง เพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณค่าความสำเร็จของโครงการนั้น ๆ รวมทั้งนำเอาความสำเร็จหรือแนวทางที่ดีที่สุดไปใช้กับงานหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในโอกาสต่อ ๆ ไป จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่าเป็น การประเมินผลสรุปรวม

4) ตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic Model) (อ้างใน วัฒนา, 2553)

ตัวแบบ Logic Model เป็นวิธีการสื่อที่เป็นระบบ และเห็นภาพได้ชัดเจนที่นำเสนอความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรในการปฏิบัติงานของแผนงาน การจัดทำกิจกรรม และการเปลี่ยนแปลงหรือผลงานที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จ (W.K. Kellogg Foundation, 2004: p1)

ตัวแบบ Logic model มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ทรัพยากรต่าง ๆ (Resources) เช่น คน เงิน การจัดการองค์การ และชุมชน ที่แผนงานสามารถจัดหาได้เพื่อดำเนินงาน หรือที่เรียกว่า ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

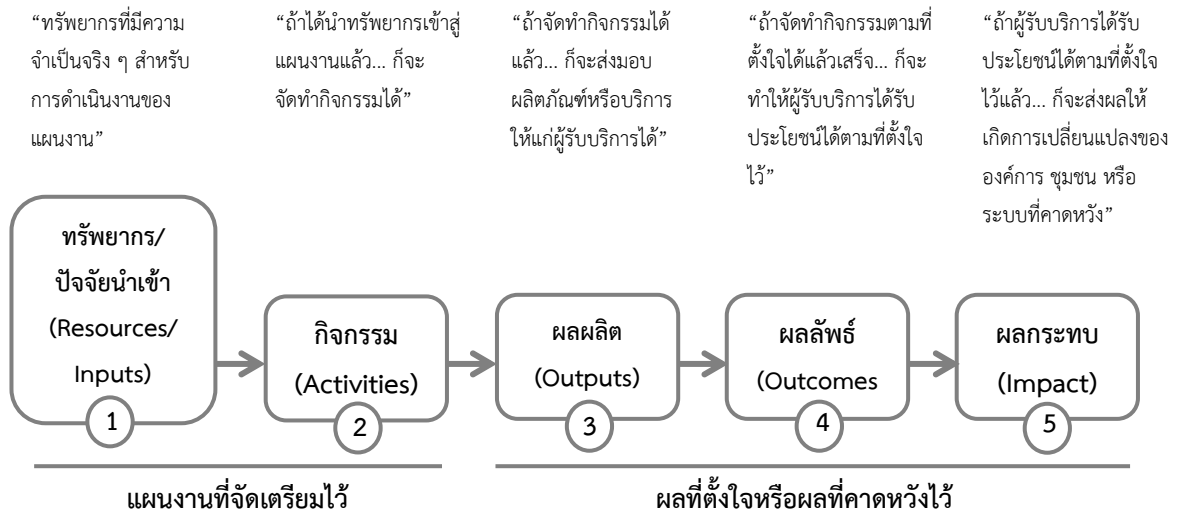
2) กิจกรรมของแผนงาน (Program Activities) เป็นสิ่งที่แผนงานจัดทำโดยใช้ทรัพยากร กิจกรรมเป็นทั้งกระบวนการ เครื่องมือ เหตุการณ์ เทคโนโลยี และการกระทำที่เป็นส่วนที่แผนงานตั้งใจจะทำ กิจกรรมการพัฒนานี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือผลงานที่ต้องบรรลุผลสำเร็จ ได้แก่ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ (outputs, outcome, and impacts)

3) ผลผลิต (Outputs) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการจัดกิจกรรมของแผนงาน และอาจครอบคลุมถึงประเภท ระดับ และเป้าหมายของการบริหารที่ส่งมอบของแผนงาน

4) ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ สถานภาพ และระดับของหน้าที่การงานของผู้มีส่วนร่วมในแผนงาน ผลลัพธ์ระยะสั้นวัดได้ภายใน 1 - 3 ปี ผลลัพธ์ระยะยาววัดได้ภายใน 4 - 6 ปี และนำไปสู่ผลกระทบได้ภายใน 7 - 10 ปี

5) ผลกระทบ (Impacts) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจที่เกิดขึ้นในองค์การ ชุมชน หรือระบบอันเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดทำกิจกรรมของแผนงานที่ปรากฏในช่วง 7 - 10 ปี ของการดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งโดยปกติมักจะทำการประเมินผลกระทบเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของแผนงาน

ตัวแบบ Logic Model ถือเป็นทฤษฎีหนึ่ง ที่นักประเมินผลเรียกว่า ทฤษฎีแผนงาน (Program Theory) เพราะฉะนั้นการอธิบายกระบวนการทำงานของแผนงานที่เป็นปัจจัย ซึ่งมีอิทธิพลต่อผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดแผนงาน

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบ Logic Model

2.5 วิธีการประเมินผล

2.5.1 รูปแบบการประเมินผล ประยุกต์จากแนวคิดและทฤษฎีที่ตั้งกล่าวมาแล้ว โดยใช้การประเมินผลตามแบบ Logic Model โดยการเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร

1) ปัจจัยนำเข้า (Inputs) พิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนองค์ความรู้และปัจจัยการผลิตเพื่อการพึ่งพาตนเอง

2) กิจกรรมดำเนินงาน (Program Activities) พิจารณาในส่วนของกิจกรรมที่เป็นกระบวนการ เครื่องมือต่าง ๆ ตามแผน ได้แก่ การกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกและจัดกลุ่มเกษตรกร การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม การคัดเลือกเกษตรกร/จุดเรียนรู้แปลงตัวอย่าง การทำเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3) ผลผลิต (Outputs) พิจารณาในส่วนของผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากกิจกรรมต่าง ๆ ของแผนงาน ได้แก่ การรับสมัครเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ การถ่ายทอดความรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรกร

4) ผลลัพธ์ (Outcomes) พิจารณาในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลของกิจกรรมของแผนงาน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ระยะสั้นที่วัดได้ภายใน 1 ปี ได้แก่ การเพิ่มรายได้ในครัวเรือน การพึ่งพาตนเอง คุณภาพชีวิตเกษตรกร

2.5.2 ประเภทการประเมินผล เป็นการประเมินสรุปรวม (Summative Evaluation)

2.5.3 แผนแบบการประเมินผล การประเมินผลครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริงกับเป้าหมายของโครงการ หรือผลที่คาดหวังเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

2.5.4 ประเด็นและตัวชี้วัดของการประเมินผลโครงการ

จากรูปแบบการประเมินผลดังกล่าว กำหนดกรอบแนวคิดในการประเมินผล นำมาสร้างเป็นประเด็นและตัวชี้วัดในการประเมินผล ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด ของการประเมินผล

ประเด็น	ตัวชี้วัด
1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	
1.1 งบประมาณ	- จำนวนงบประมาณที่สนับสนุนการดำเนินงานโครงการ
1.2 การบริหารจัดการโครงการ	- มีการบริหารขับเคลื่อนโครงการในภาพรวม - จำนวนองค์ความรู้ที่หน่วยงานสนับสนุน
1.3 ปัจจัยการผลิต	- จำนวนปัจจัยการผลิตที่หน่วยงานสนับสนุน
2. กิจกรรมดำเนินงาน (Program Activities)	
2.1 การรับสมัครและตั้งกลุ่มเกษตรกร	- มีหลักเกณฑ์การรับสมัคร และตั้งกลุ่มเกษตรกรเข้าร่วมโครงการที่ชัดเจน
2.2 คัดเลือกเกษตรกร/จุดเรียนรู้ แปลงตัวอย่างในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นต้นแบบ	- มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเกษตรกร/จุดเรียนรู้ แปลงตัวอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่/ผสมผสานเพื่อเป็นต้นแบบ - มีจุดเรียนรู้ แปลงตัวอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อเป็นต้นแบบ
2.3 กระบวนการเรียนรู้	- มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ - ร้อยละของเกษตรกรที่ได้จัดทำแปลงหลังเข้าร่วมโครงการ - ร้อยละของเกษตรกรที่มีการจัดทำแผนการผลิตในแปลงเกษตรกร - ร้อยละของเกษตรกรที่มีการปฏิบัติตามแผนการผลิต - ร้อยละของเกษตรกรที่เข้าร่วมการส่งเสริมองค์ความรู้ - ร้อยละของเกษตรกรที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - จำนวนช่องทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
3. ผลผลิต (Outputs)	
3.1 การรับสมัครเกษตรกร	- จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเทียบกับเป้าหมาย
3.2 การส่งเสริมองค์ความรู้และ สนับสนุนปัจจัยการผลิต	- ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับความรู้เรื่อง หลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - ร้อยละของเกษตรกรที่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมให้ทำบัญชีครัวเรือน/ บัญชีฟาร์ม

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด ของการประเมินผล (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด
3.3 การทำกิจกรรมและใช้พื้นที่ในแปลงเกษตรกร	<ul style="list-style-type: none"> - ร้อยละของเกษตรกรที่จัดทำบัญชีครัวเรือน/บัญชีฟาร์มเป็นประจำและต่อเนื่อง - ร้อยละของเกษตรกรที่นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ - ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต - ร้อยละของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเกษตรทฤษฎีใหม่
3.4 การตลาด	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนกิจกรรมการผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร - สัดส่วนการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ - จำนวนช่องทาง/แหล่งจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร - ร้อยละของเกษตรกรที่มีตลาด/แหล่งจำหน่ายเพียงพอในการรองรับผลผลิตจากแปลงที่เข้าร่วมโครงการ - ร้อยละของเกษตรกรที่มีการเชื่อมโยงตลาด
4. ผลลัพธ์ (Outcomes)	
4.1 รายได้	<ul style="list-style-type: none"> - รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ - ร้อยละของเกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต (วัน/สัปดาห์/เดือน) - ผลตอบแทนสุทธิในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ
4.2 การพึ่งพาตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนรายจ่ายที่ลดลงในการบริโภคผลผลิตของตนเองในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ - สัดส่วนมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ - จำนวนรายจ่ายที่ไม่จำเป็นของครัวเรือนที่ลดลง - ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลดลง
4.3 การรวมกลุ่ม	<ul style="list-style-type: none"> - ร้อยละของกลุ่มที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง - ร้อยละของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง - ร้อยละของเกษตรกรที่มีการดำเนินการเชื่อมโยงกับโครงการต่าง ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด ของการประเมินผล (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด
4.4 คุณภาพชีวิตของเกษตรกร	
1) สภาพหนี้สิน	- ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้สินลดลงจากการทำกิจกรรมตามโครงการ - ร้อยละของครัวเรือนที่สามารถชำระหนี้สินได้ดีขึ้น (ตรงตามกำหนดเวลา/ชำระได้จำนวนที่มากขึ้น)
2) การเคลื่อนย้ายแรงงาน	- ร้อยละของครัวเรือนที่มีแรงงานคืนถิ่นเพิ่มขึ้น
3) สถานะการออม	- ร้อยละของครัวเรือนที่มีการออมเพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมตาม
4.5 ความยั่งยืน	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบอาชีพ - ร้อยละของเกษตรกรที่มีการเผยแพร่องค์ความรู้ หรือขยายผลไปสู่เกษตรกรรายอื่น - ร้อยละของเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างต่อเนื่อง
4.6 ทศนคติ	- ระดับความคิดเห็นของเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ต่อการดำเนินงานโครงการ

2.5.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล ได้เลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีคำถามทั้งคำถามปลายปิด (Close - ended Question) และคำถามปลายเปิด (Open - ended - Question) จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการ และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยกำหนดจำนวนตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.1) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของกรมส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับโครงการส่วนกลาง จำนวน 1 ราย และส่วนภูมิภาค 77 ราย โดยเก็บข้อมูลทุกจังหวัด รวมจำนวน 78 ราย ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection)

1.2) เลือกตัวอย่างโดยใช้แผนแบบการเลือกตัวอย่างกลุ่มแบบแบ่งเป็นพวกสามชั้นตอน (Stratified Three - stage Cluster Sampling) มีลำดับชั้นตอน ดังนี้ (ตารางที่ 2.2)

ชั้นที่ 1 จำแนกตัวอย่างจากการแบ่งเขตตรวจราชการของผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี 18 เขต ตามการบริหารงานแบบบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด เนื่องจากการแบ่งดังกล่าวมีการแบ่งตามลักษณะของพื้นที่เศรษฐกิจและสังคมที่มีความใกล้เคียงกัน มีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ติดต่อกัน มีจุดอ่อน จุดแข็ง ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายคลึงกัน และการที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันจะมีปัญหา และความต้องการคล้าย ๆ กัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 18 กลุ่มจังหวัด

ขั้นที่ 2 สุ่มจังหวัดเพื่อเป็นตัวแทนในกลุ่มแต่ละจังหวัดนั้น ๆ กำหนดกลุ่มจังหวัดละ 1 จังหวัด จำนวน 18 จังหวัด โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทนกัน (Simple Random Sampling without Replacement)

ขั้นที่ 3 สุ่มอำเภอตัวอย่างของแต่ละจังหวัด จำนวน 4 อำเภอ รวมจำนวนอำเภอตัวอย่าง 72 อำเภอ โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทนกัน

ขั้นที่ 4 เกษตรกรตัวอย่างในแต่ละอำเภอตัวอย่างกำหนดร้อยละ 50 ของจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการของอำเภอตัวอย่าง (จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอำเภอละ 10 ราย) รวมจำนวนเกษตรกรตัวอย่าง 360 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทนกัน

ตารางที่ 2.2 ขนาดตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมาย	ขนาดประชากร (ราย)	ขนาดตัวอย่าง (ราย)
1. เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการ	78	78
2. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	8,820	360
รวม	8,898	438

2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารโครงการ รายงานการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ ตลอดจนข้อมูลจากเอกสารรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.5.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด เช่น แบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายเปิด ข้อความจากเอกสารรายงาน หรือข้อมูลจากการสังเกต นำมาวิเคราะห์ตามเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Componential Analysis) โดยการนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ (Typology and Taxonomy) เพื่อนำมาวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น และใช้ตัดสินในเรื่องของการบริหารจัดการโครงการขั้นตอนการดำเนินงาน ผลลัพธ์ ผลกระทบ ประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

2) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่ออธิบายประกอบค่าตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งแสดงด้วยค่าสถิติอย่างง่าย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย และค่าผลรวม เพื่อนำเสนอรายงานเป็นคำอธิบายประกอบตารางข้อมูล

2.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล

ใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาสนับสนุน ส่งเสริม หรือปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานโครงการ ให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ รวมทั้งใช้ประกอบการพิจารณาในการวางแผนจัดทำโครงการที่คล้ายคลึงกัน ต่อไป

บทที่ 3

สภาพทั่วไปและพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

3.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

3.1.1 การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกร

เกษตรกรร้อยละ 78.48 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำแนกเป็น ปลูกข้าว ร้อยละ 29.43 พืชสวน ร้อยละ 20.89 พืชผัก พืชไร่ รับจ้างในภาคการเกษตร ปศุสัตว์ และประมง ร้อยละ 11.39 10.76 2.53 2.21 และ 1.27 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือร้อยละ 21.52 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม จำแนกเป็น รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 6.96 มีเงินเดือนประจำ เช่น ข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงานราชการ ร้อยละ 6.02 ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว และอื่น ๆ ได้แก่ ข้าราชการบำนาญ เงินผู้สูงอายุ ลูกหลานให้ร้อยละ 3.80 3.16 และ 1.58 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 อาชีพหลักของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

อาชีพหลัก	ร้อยละ
1. เกษตรกรรม	78.48
1.1 ปลูกข้าว	29.43
1.2 พืชสวน	20.89
1.3 พืชไร่	11.39
1.4 พืชผัก	10.76
1.5 รับจ้างในภาคการเกษตร	2.53
1.6 ปศุสัตว์	2.21
1.7 ประมง	1.27
2. นอกภาคเกษตรกรรม	21.52
2.1 รับจ้างทั่วไป	6.96
2.2 เงินเดือนประจำ (ข้าราชการ/ลูกจ้าง/พนักงานราชการ ฯลฯ)	6.02
2.3 ค้าขาย	3.80
2.4 ธุรกิจส่วนตัว	3.16
2.5 อื่น ๆ ได้แก่ ข้าราชการบำนาญ เงินผู้สูงอายุ ลูกหลานให้	1.58
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

3.1.2 ระดับการศึกษาของเกษตรกร

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 51.97 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 21.75 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. และร้อยละ 10.27 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี/ปริญญาตรีขึ้นไป (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 ระดับการศึกษาของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

ระดับการศึกษา	ร้อยละ
1. ไม่ได้เรียน	3.02
2. ประถมศึกษา	51.97
3. มัธยมศึกษาตอนต้น	9.67
4. มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	21.75
5. ปวส./อนุปริญญา	3.32
6. ปริญญาตรีขึ้นไป	10.27
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

3.1.3 สมาชิกในครัวเรือนและการใช้แรงงานทำการเกษตร

ครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 44.24 มีสมาชิกในครัวเรือน 3 - 4 ราย รองลงมา ร้อยละ 23.09 มีสมาชิกในครัวเรือน 5 - 6 ราย ร้อยละ 18.48 มีสมาชิกในครัวเรือน 1 - 2 ราย และร้อยละ 8.19 มีสมาชิกในครัวเรือน มากกว่า 6 ราย เมื่อพิจารณาการใช้แรงงานที่ทำทางการเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 19.45 มีสมาชิกที่เป็นแรงงานภาคเกษตร 3 - 4 ราย ส่วนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นแรงงาน เนื่องจากอายุมาก หรืออยู่ในวัยเรียน (ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 จำนวนสมาชิกและการใช้แรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน

รายการ	ร้อยละ
1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	100.00
1.1 1 - 2 ราย	18.48
1.2 3 - 4 ราย	44.24
1.3 5 - 6 ราย	23.09
1.4 มากกว่า 6 ราย	8.19

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 3.3 จำนวนสมาชิกและการใช้แรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน (ต่อ)

รายการ	ร้อยละ
2. ใช้แรงงานทางการเกษตร	100.00
2.1 1 - 2 ราย	77.98
2.2 3 - 4 ราย	19.57
2.3 5 - 6 ราย	2.14
2.4 มากกว่า 6 ราย	0.31

ที่มา : จากการสำรวจ

3.1.4 การเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กร สถาบันเกษตรกรของสมาชิกในครัวเรือน

สมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 92.15 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กร สถาบันเกษตรกร เมื่อจำแนกตามกลุ่ม/องค์กรฯ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 76.72 ของเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ เป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รองลงมา ร้อยละ 31.15 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และเป็นสมาชิกสหกรณ์ ร้อยละ 26.23 และ 22.62 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.4) ซึ่งสมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ สถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 2.18 กลุ่ม/ราย

ตารางที่ 3.4 การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/สถาบันเกษตรกร

รายการ	ร้อยละ
1. เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/สถาบันเกษตรกร	92.15
1.1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	76.72
1.2 กลุ่มออมทรัพย์	31.15
1.3 สหกรณ์	26.23
1.4 กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง/เกษตรทฤษฎีใหม่	22.62
1.5 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	16.39
1.6 กลุ่มแม่บ้าน	16.39
1.7 กลุ่มเกษตรกร	16.07
1.8 กลุ่มเกษตรกรธรรมชาติ (กลุ่มที่ไม่ได้จดทะเบียน)	11.48
2. ไม่ได้เป็นสมาชิก	7.85

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : สมาชิกในครัวเรือนสามารถเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/สถาบันเกษตรกร ได้มากกว่า 1 ประเภท

3.2 พื้นที่การเกษตรและลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีพื้นที่การเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 26.56 ไร่ โดยแบ่งพื้นที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 7.23 ไร่ เมื่อจำแนกเกษตรกรตามขนาดพื้นที่การเกษตร พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 60.42 มีพื้นที่การเกษตรทั้งหมดมากกว่า 15 ไร่ ในส่วนของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 80.12 มีพื้นที่เข้าร่วมโครงการน้อยกว่า 10 ไร่

เมื่อพิจารณาการถือครองที่ดินในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 84.73 มีที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 9.88 เป็นที่ดินทำฟรี และ ร้อยละ 5.39 เป็นที่ดินเช่า ตามลำดับ สำหรับประเภทเอกสารสิทธิ์ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 73.31 เป็นโฉนดที่ดิน รองลงมาร้อยละ 12.58 เป็น ส.ป.ก. 4-01 (ตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5 พื้นที่การเกษตร การถือครองที่ดิน และเอกสารสิทธิ์ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	ร้อยละ
1. ขนาดพื้นที่การเกษตร	
1.1 พื้นที่การเกษตรทั้งหมด	
1) น้อยกว่า 10 ไร่	25.98
2) 10 - 15 ไร่	13.60
3) มากกว่า 15 ไร่	60.42
1.2 พื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการ	
1) น้อยกว่า 10 ไร่	80.12
2) 10 - 15 ไร่	9.94
3) มากกว่า 15 ไร่	9.94
2. การถือครองที่ดินที่เข้าร่วมโครงการ	
2.1 ที่ดินของตนเอง	84.73
2.2 ที่ดินได้ทำฟรี	9.88
2.3 ที่ดินเช่า	5.39
3. ประเภทเอกสารสิทธิ์ของพื้นที่เข้าร่วมโครงการ	
3.1 โฉนด	73.31
3.2 ส.ป.ก. 4-01	12.58
3.3 นส.3	7.67
3.4 อื่น ๆ เช่น สค.1 นส. 2 ภบท.5	6.44

ที่มา : จากการสำรวจ

3.3 พื้นที่แหล่งน้ำในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 91.16 มีแหล่งน้ำใช้ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ มีพื้นที่เฉลี่ย 1.10 ไร่ โดยเกษตรกรร้อยละ 68.56 มีบ่อขุดเอง ร้อยละ 10.37 เป็นบ่อขุดโดยกรมพัฒนาที่ดิน ร้อยละ 9.40 เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ร้อยละ 8.36 เป็นแหล่งน้ำชลประทาน ร้อยละ 8.03 เป็นบ่อบาดาล และร้อยละ 13.38 เป็นแหล่งน้ำประเภทอื่น ๆ เช่น ร่องน้ำ ลำรางสาธารณะ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 8.84 ยังไม่มีแหล่งน้ำหรือใช้น้ำฝนในการทำ การเกษตรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ (ตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 การมีแหล่งน้ำในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	ร้อยละ
1. แหล่งน้ำ	
1.1 มีแหล่งน้ำ	91.16
1.2 ไม่มีแหล่งน้ำ	8.84
2. ประเภทแหล่งน้ำ	
2.1 บ่อขุดเอง	68.56
2.2 บ่อขุดโดยกรมพัฒนาที่ดิน	10.37
2.3 แหล่งน้ำธรรมชาติ	9.40
2.4 แหล่งน้ำชลประทาน	8.36
2.5 บ่อบาดาล	8.03
2.6 อื่น ๆ เช่น ร่องน้ำ ลำรางสาธารณะ	13.38

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกรมีแหล่งน้ำได้มากกว่า 1 ประเภท

3.4 การเข้าร่วมโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การเข้าร่วมโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ โครงการ 9101 ตามรอยเท้าพ่อ ภายใต้ร่มพระบารมีเพื่อการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน (โครงการเกษตรยั่งยืน 1) ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ การพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer การพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐานสู่ (GAP) เกษตรอินทรีย์ การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map) ระบบส่งน้ำและกระจายน้ำ ธนาкарสินค้าเกษตร แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร และโครงการอื่น ๆ เช่น ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดิน กลุ่มผู้ใช้น้ำ ปลูกพืชหลากหลายฤดูนาปรัง ภัยแล้ง ศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า สมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 69.40 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้เข้าร่วมโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เฉลี่ย 1 - 2 โครงการ ส่วนที่เหลือไม่ได้เข้าร่วมโครงการสำคัญฯ และไม่แน่ใจ/ไม่ทราบว่าเข้าร่วมโครงการสำคัญฯ หรือไม่ ร้อยละ 20.30 และ 10.30 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจำนวนโครงการที่เข้าร่วมต่อครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 79.31 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้เข้าร่วมโครงการที่สำคัญฯ 1 - 2 โครงการ รองลงมา ร้อยละ 17.24 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ได้เข้าร่วม

โครงการสำคัญฯ 3 - 4 โครงการ และร้อยละ 3.45 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ได้เข้าร่วมโครงการสำคัญฯ 5 - 6 โครงการ (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 การเข้าร่วมโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

รายการ	ร้อยละ
1. เข้าร่วมโครงการ	69.40
1.1 โครงการ 9101 ตามรอยเท้าพ่อ ฯ	80.66
1.2 ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)	34.93
1.3 ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่	24.45
1.4 การพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer	8.73
1.5 เกษตรอินทรีย์	4.80
1.6 การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map)	3.49
1.7 การพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP)	3.06
1.8 ระบบส่งน้ำและกระจายน้ำ	2.62
1.9 แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร	2.18
1.10 ธนาคารสินค้าเกษตร	0.44
1.11 อื่น ๆ เช่น ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดิน กลุ่มผู้ใช้น้ำ ปลู่พืช หลากหลายฤดูนาปรัง ภัยแล้ง	7.42
2. ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ	20.30
3. ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ	10.30
4. จำนวนโครงการที่เข้าร่วมเฉลี่ยต่อครัวเรือน	
4.1 จำนวน 1 - 2 โครงการ	79.31
4.2 จำนวน 3 - 4 โครงการ	17.24
4.3 จำนวน 5 - 6 โครงการ	3.45

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : สมาชิกในครัวเรือนสามารถเข้าร่วมโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรสหกรณ์ได้มากกว่า 1 โครงการ

3.5 การทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน

ก่อนเข้าร่วมโครงการมีเกษตรกรได้รับการสนับสนุนการทำเกษตรแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ เช่น การเข้ารับการศึกษาอบรม/ถ่ายทอดความรู้ การได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิต การศึกษาดูงาน จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และโครงการอื่น ๆ จากหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า ร้อยละ 56.67 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการไม่ได้รับการสนับสนุน ร้อยละ 24.24 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการสนับสนุน และร้อยละ 19.09 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ ซึ่งก่อนเข้าร่วมโครงการมีเกษตรกร ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน

ร้อยละ 82.15 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำแนกเป็น ทำการเกษตรผสมผสาน ร้อยละ 64.61 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำเกษตรผสมผสานน้อยกว่า 5 ปี และทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ร้อยละ 17.54 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต่ำกว่า 5 ปี (ตารางที่ 3.8 และ ตารางที่ 3.9)

ตารางที่ 3.8 การได้รับสนับสนุนการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากหน่วยงานอื่น

รายการ	ร้อยละ
1. ได้รับการสนับสนุน	24.24
2. ไม่ได้รับการสนับสนุน	56.67
3. ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ	19.09
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 3.9 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสานก่อนเข้าร่วมโครงการ

รายการ	ร้อยละ
1. เคยทำ	82.15
1.1 ประสบการณ์ทำเกษตรผสมผสาน	64.61
1) น้อยกว่า 5 ปี	28.62
2) ระหว่าง 5 - 10 ปี	20.62
3) มากกว่า 10 ปี	15.37
1.2 ประสบการณ์ทำเกษตรทฤษฎีใหม่	17.54
1) น้อยกว่า 5 ปี	8.62
2) ระหว่าง 5 - 10 ปี	4.00
3) มากกว่า 10 ปี	4.92
2. ไม่เคยทำ	17.85
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 4 ผลการประเมินผล

การประเมินผลโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลได้ของโครงการ ใช้ข้อมูลการผลิตการเกษตร ปี 2560 โดยพิจารณาตามประเด็นตัวชี้วัดการประเมินผล ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรมดำเนินงาน (Program Activities) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes) โดยเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย หรือเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร ดังนี้

4.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

4.1.1 งบประมาณในการดำเนินงานโครงการ

การดำเนินงานโครงการใช้งบประมาณปกติของหน่วยงาน มีการเบิกจ่ายงบประมาณรวมทั้งสิ้น 25,000,000 บาท คิดเป็น ร้อยละ 100 ของงบประมาณที่ได้รับทั้งหมด จำแนกงบประมาณตามด้านต่าง ๆ ได้แก่ การบริหารโครงการ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การจัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ การเชื่อมโยงตลาด (ตารางที่ 4.1) ดังนี้

1) **ด้านการบริหารจัดการ** โดยกรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดประชุมสัมมนาโครงการระดับเขต 9 เขต จำนวน 387,400 บาท จัดทำคู่มือและเอกสารคำแนะนำ จำนวน 910,000 บาท ป้ายประชาสัมพันธ์ ณ แปลงเกษตรกรจุดเรียนรู้ 882 ป้าย จำนวน 882,000 บาท และการติดตามประเมินผล จำนวน 112,600 บาท รวมงบประมาณ 2,292,000 บาท

2) **ด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้** โดยสำนักงานเกษตรอำเภอ จัดกระบวนการเรียนรู้จำนวน 3 ครั้ง ครั้งละ 882,000 บาท รวมงบประมาณ 2,646,000 บาท ได้แก่ ครั้งที่ 1 จัดกระบวนการกลุ่มเพื่อจัดทำแผนผังแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ แผนการผลิต และปฏิทินการปลูกพืช ครั้งที่ 2 ถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นหลักสูตรการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เทคโนโลยีการผลิตพืช สัตว์ประมง การทำบัญชีฟาร์ม และการตลาด และครั้งที่ 3 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3) **ด้านการจัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่** สนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วนตามความต้องการ ของเกษตรกร เป็นเงิน 2,100 บาท/ครัวเรือน ได้แก่ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และประมง รวมงบประมาณ 18,522,000 บาท

4) **ด้านการเชื่อมโยงตลาด** เป็นการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรในการนำผลผลิตส่วนที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนมาจำหน่ายร่วมกับตลาดเกษตรกร ตลาดท้องถิ่น ตลาดสีเขียว ตลาดอื่น ๆ โดยสำนักงานเกษตรจังหวัด รวมงบประมาณ 1,540,000 บาท

ตารางที่ 4.1 งบประมาณโครงการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรมยั่งยืน ปี 2560

กิจกรรม	ปริมาณงาน	งบประมาณ	
		ต่อหน่วย	รวมทั้งสิ้น
1. การบริหารโครงการ			
1.1 จัดประชุมสัมมนาโครงการระดับเขต 9 เขต ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เขต ส่วนกลาง จังหวัด	149 ราย	2,600	387,400
1.2 จัดทำคู่มือและเอกสารคำแนะนำ			
- คู่มือเจ้าหน้าที่	1,000 เล่ม	70	70,000
- เอกสารคำแนะนำเกษตรกร	12,000 เล่ม	70	840,000
1.3 ป้ายประชาสัมพันธ์	882 ป้าย	1,000	882,000
- 882 ป้าย x 1,000 บาท			
1.4 ติดตามประเมินผล			112,600
- ส่วนกลาง			67,600
- เขต 9 เขต ๆ ละ 5,000 บาท			45,000
2. จัดกระบวนการเรียนรู้			2,646,000
2.1 จัดกระบวนการกลุ่มเพื่อจัดทำแผนผังแปลงเกษตร ทฤษฎีใหม่ แผนการผลิต และปฏิทินการปลูกพืช	1 ครั้ง / 882 กลุ่ม	1,000	882,000
- 822 กลุ่ม x 1,000 บาท x 1 วัน			
2.2 ถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้น หลักสูตรการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง เทคโนโลยีการผลิตพืช สัตว์ ประมง การทำบัญชี ฟาร์ม และการตลาด	1 ครั้ง / 882 กลุ่ม	1,000	882,000
- 822 กลุ่ม x 1,000 บาท x 1 วัน			
2.3 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	1 ครั้ง / 882 กลุ่ม	1,000	882,000
- 822 กลุ่ม x 1,000 บาท x 1 วัน			
3. จัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่			18,522,000
สนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วน ได้แก่ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และประมง	8,820 ครัวเรือน	2,100	18,522,000
4. การเชื่อมโยงตลาด			1,540,000
เพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกร ในการนำผลผลิต ส่วนที่เหลือจากการบริโภค ในครัวเรือน มาจำหน่ายร่วมกับตลาดเกษตรกร ตลาดท้องถิ่น ตลาดสีเขียว ตลาดอื่น ๆ	73 จังหวัด	20,000 (ยกเว้น จ. มหาสารคาม และสกลนคร)	1,540,000
รวมทั้งสิ้น			25,000,000

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร

4.1.2 การบริหารจัดการโครงการ

การดำเนินงานโครงการโดยกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร โดยได้จัดสรรงบประมาณให้สำนักงานเกษตรจังหวัดดำเนินการโครงการฯ เป้าหมายดำเนินการในพื้นที่ 77 จังหวัด 882 อำเภอ มีการบริหารงานโดยสำนักงานเกษตรอำเภอ และมีการจัดประชุมชี้แจงแนวทาง การดำเนินกิจกรรม โครงการระดับเขต ทั้ง 9 เขต โดยมีผู้แทนสำนักงานเกษตรจังหวัดเข้าร่วมประชุม จากการสอบถามความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมประชุมดังกล่าว พบว่า เจ้าหน้าที่ทุกรายเข้าใจแนวทางการดำเนินงานโครงการ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 8.33 คะแนน (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ในการเข้าร่วมประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน

รายการ	ร้อยละ	ค่าคะแนนเฉลี่ย
1. เข้าใจ	100.00	8.33
2. ไม่เข้าใจ	0.00	

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.3 การส่งเสริมองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร

สำนักงานเกษตรจังหวัดมอบหมายให้สำนักงานเกษตรอำเภอประสานกับหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมวิชาการเกษตร กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ รวมทั้งหน่วยงานภาคีต่าง ๆ บูรณาการจัดฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของเกษตรกร และสนับสนุนกิจกรรม โดยการจัดการฝึกอบรมเกษตรกร ณ จุดเรียนรู้ที่กำหนด จากการประเมินผล พบว่า หลักสูตรที่เจ้าหน้าที่ถ่ายทอดให้แก่เกษตรกร ได้แก่ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำเกษตรผสมผสาน การปลูกพืช การทำบัญชีครัวเรือน/ฟาร์ม การเลี้ยงสัตว์ การจัดการฟาร์ม การทำปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน โดยองค์ความรู้ที่เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้มากที่สุด ได้แก่ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมา เรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการทำเกษตรผสมผสาน โดยมีเกษตรกรร้อยละ 98.99 96.98 และ 90.27 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ตามลำดับ (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากเจ้าหน้าที่ในด้านต่าง ๆ

องค์ความรู้	ร้อยละ
1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	98.99
2. การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	96.98
3. การทำเกษตรผสมผสาน	90.27
5. การเลี้ยงสัตว์	78.19
4. การปลูกพืช	75.17

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกรได้รับความรู้จากการให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ ได้มากกว่า 1 เรื่อง

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากเจ้าหน้าที่ในด้านต่าง ๆ (ต่อ)

องค์ความรู้	ร้อยละ
5. การทำบัญชีครัวเรือน/ฟาร์ม	73.15
7. การจัดการฟาร์ม	45.97
8. การทำปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน	12.08

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกรได้รับความรู้จากการให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ ได้มากกว่า 1 เรื่อง

4.1.4 การสนับสนุนปัจจัยการผลิต

เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการทุกรายจะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อการพึ่งพาตนเองเบื้องต้นตามความต้องการของเกษตรกร รวมมูลค่า 2,100 บาท/ครัวเรือน ดังนี้

- 1) พันธุ์พืชผัก เช่น กะหล่ำปลี ผักบุ้งจีน ถั่วพู ตะไคร้ มะเขือ มะระจีน กวางตุ้ง บวบ
- 2) พันธุ์พืชไร่ เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง สับปะรด แตงโม
- 3) ไม้ผล/ไม้ยืนต้น เช่น ทูเรียน ขนุน ทับทิม ฝรั่ง เงาะ มังคุด มะพร้าว ฝรั่ง ส้มโอ ต้นหม่อน

กล้วยน้ำว้า มะนาว สละอินโด แก้วมังกร

- 4) ประมง เช่น กบ ปลาทับทิม ปลาดุกบิ๊กอุย ปลานิล ปลาตะเพียน
- 5) ปศุสัตว์ เช่น ลูกสุกร เบ็ดเทศ เบ็ดพันธุ์เนื้อ ไก่พื้นเมือง ไก่ไข่ ไก่วง ไก่ไข่ ไก่พื้นเมือง
- 6) อาหารสัตว์ เช่น อาหารไก่ไข่ อาหารปลากินพืช อาหารปลากินเนื้อ อาหารกบ
- 7) ปรับปรุงบำรุงดิน เช่น กากน้ำตาล ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยเคมี
- 8) วัสดุอุปกรณ์/เวชภัณฑ์ เช่น ถังขนาด 200 ลิตร ท่อน้ำ อวนไนลอน แผ่นสีเหลืองดักแมลง

สายยาง ถุงเพาะ ป๋อซิเมนต์

4.2 กิจกรรมการดำเนินงาน (Program Activities)

การประเมินผลด้านกิจกรรมการดำเนินงาน เป็นการประเมินผลเพื่อศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการรับสมัครและตั้งกลุ่มเกษตรกร การคัดเลือกจุดเรียนรู้ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อเป็นต้นแบบ และกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

4.2.1 การรับสมัครและตั้งกลุ่มเกษตรกร

ดำเนินการโดยสำนักงานเกษตรอำเภอ ดำเนินการอำเภอละ 1 กลุ่ม กลุ่มละ 10 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 8,820 ครัวเรือน เพื่อรวมกลุ่มและจัดทำแผนการผลิตและจัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ มีหลักเกณฑ์ข้อกำหนด/เงื่อนไขของโครงการซึ่งผู้สมัครต้องมีเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง/เช่า มีภูมิลำเนาและที่ตั้งแปลงอยู่ในชุมชนเดียวกัน มีพื้นที่ดำเนินการตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไป มีแหล่งน้ำ มีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างน้อย 3 ปี และจัดตั้งกลุ่มจำนวน 10 ราย/กลุ่ม (รายละเอียดบทที่ 1) จากการประเมินผล พบว่า เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการร้อยละ 98.18 มีความเข้าใจแนวทางการดำเนินงาน มีค่าคะแนนเฉลี่ย 7.65 คะแนน (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ในการเข้าร่วมประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน

รายการ	ร้อยละ	ค่าคะแนนเฉลี่ย
1. เข้าใจ	98.18	7.65
2. ไม่เข้าใจ	1.82	

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.2 การคัดเลือกจุดเรียนรู้ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อเป็นต้นแบบ

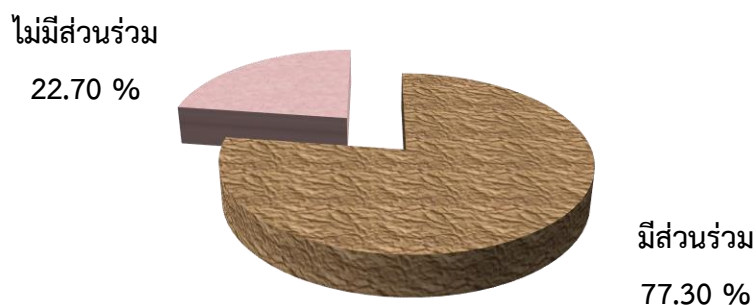
การคัดเลือกจุดเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันคัดเลือก “แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่” โดยมีคุณสมบัติตามที่โครงการกำหนด (รายละเอียดในบทที่ 1) จากการประเมินผล พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 99.02 เห็นว่าหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกจุดเรียนรู้เพื่อเป็นต้นแบบมีความเหมาะสม ค่าคะแนนเฉลี่ย 9.13 คะแนน ส่วนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการที่เหลือร้อยละ 0.99 เห็นว่าหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกดังกล่าวไม่เหมาะสม เนื่องจากในพื้นที่ไม่มีเกษตรกรที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของโครงการ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ความเหมาะสมของหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกจุดเรียนรู้

รายการ	ร้อยละ	ค่าคะแนนเฉลี่ย
1. เหมาะสม	99.02	9.13
2. ไม่เหมาะสม	0.99	

ที่มา : จากการสำรวจ

การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกจุดเรียนรู้ พบว่า กลุ่มเกษตรกรร้อยละ 77.30 มีส่วนร่วมในการคัดเลือกจุดเรียนรู้ ส่วนที่เหลือร้อยละ 22.70 ไม่ได้มีส่วนร่วม เนื่องจากเจ้าหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกโดยพิจารณาความเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ของโครงการ (ภาพที่ 4.1)

ภาพที่ 4.1 การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกจุดเรียนรู้ของเกษตรกร

4.2.3 กระบวนการเรียนรู้ สำนักงานเกษตรอำเภอดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ อย่างน้อย 3 ครั้ง ได้แก่

1) จัดทำผังแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ แผนการผลิตและปฏิทินการปลูกพืช โดยให้กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่มีการจัดเวทีเพื่อจัดทำแผนผังแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์การผลิต การตลาด ปัญหาภายในชุมชน และความต้องการของสมาชิก และกำหนดเป็นแผนการผลิตที่เชื่อมโยงกับแผนการตลาดของสมาชิกทุกคนและของกลุ่มแบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยคำนึงถึงระบบการปลูกพืชหมุนเวียนที่สามารถสร้างแหล่งอาหารของครัวเรือน ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่ได้สามารถขายสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งรายได้รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี รวมทั้งกำหนดปฏิทินการปลูกพืช ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมีการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างคุ้มค่า ลดการใช้สารเคมี ใช้แรงงานของครอบครัวและ/หรือช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกของกลุ่ม เพื่อมุ่งเน้นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และลดการพึ่งพาจากภายนอกตามหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการประเมินผล พบว่า เกษตรกรมีการทำผังแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ร้อยละ 72.76 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และเกษตรกรมีการทำแผนการผลิตร้อยละ 67.88 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยจำแนกเป็น เกษตรกรร้อยละ 37.27 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถปฏิบัติตามแผนการผลิตได้ทั้งหมด เกษตรกรร้อยละ 28.79 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถปฏิบัติตามแผน การผลิตได้บางส่วน และเกษตรกรร้อยละ 1.80 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ยังไม่ได้ดำเนินการตามแผน เนื่องจากบางส่วนอยู่ระหว่างเตรียมการ บางส่วนพบสภาพภูมิอากาศแปรปรวน ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้ทำผังแปลงการผลิต และแผนการผลิต เนื่องจากเกษตรกรบางรายไม่รู้หนังสือ เจ้าหน้าที่ไม่ได้สอนอย่างละเอียดเป็นเพียงการอธิบายในภาพรวมเท่านั้น (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 การจัดทำผังแปลงการผลิต แผนการผลิต และการปฏิบัติตามแผนการผลิต

รายการ	ร้อยละ
1. การทำผังแปลงการผลิต	100.00
1.1 ทำผังแปลงการผลิต	72.76
1.2 ไม่ได้ทำผังแปลงการผลิต	27.24
2. แผนการผลิต	100.00
2.1 ทำแผนการผลิต	67.88
1) ปฏิบัติตามแผนการผลิตได้ทั้งหมด	37.27
2) ปฏิบัติตามแผนการผลิตได้บางส่วน	28.79
3) ไม่ได้ปฏิบัติตามแผนการผลิต	1.82
2.2 ไม่ได้ทำแผนการผลิต	32.12

ที่มา : จากการสำรวจ

2) การส่งเสริมองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร สำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานเกษตรจังหวัด ประสานงานหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมปศุสัตว์ กรมประมง รวมทั้งหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ส่งเสริมองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรโดยเน้นหลักสูตรการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เทคโนโลยีการผลิตพืช สัตว์ ประมง การทำบัญชีฟาร์ม และการตลาด โดยจัดการฝึกอบรม ณ จุดเรียนรู้ที่กำหนด อย่างน้อย 1 ครั้ง โดยมีเกษตรกรเข้ารับการส่งเสริมองค์ความรู้ทุกราย มีเกษตรกรร้อยละ 90.58 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เข้าร่วมการส่งเสริมองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ส่วนที่เหลือร้อยละ 9.42 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เข้าร่วมการอบรมไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากติดธุระจึงไม่สามารถเข้าร่วมได้ตลอดหลักสูตร (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 ร้อยละของเกษตรกรในการเข้าร่วมการส่งเสริมองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

การส่งเสริมองค์ความรู้	ร้อยละ
1. เข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง	90.58
1.1 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	98.99
1.2 เศรษฐกิจพอเพียง	96.98
1.3 เทคโนโลยีการผลิตพืช	90.27
1.4 การทำบัญชีฟาร์ม	78.19
1.5 เทคโนโลยีการผลิตสัตว์	75.17
1.6 เทคโนโลยีการผลิตประมง	73.15
1.7 การตลาด	45.97
1.8 การทำปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน	12.08
2. เข้าร่วมไม่ต่อเนื่อง	9.42
เฉลี่ย	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกรแต่ละรายได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้มากกว่า 1 เรื่อง

3) การแลกเปลี่ยนความรู้ กระบวนการของโครงการได้กำหนดให้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ณ จุดเรียนรู้ที่กำหนด เพื่อให้เป็นเวทีของสมาชิกในการร่วมกันคิด แสดงความคิดเห็น รับทราบสถานการณ์ ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งของกลุ่มโดยเกษตรกรร้อยละ 62.42 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีการแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม เฉลี่ย 4.21 ครั้ง/ปี ประเด็นแลกเปลี่ยนความรู้ของเกษตรกร ได้แก่ ด้านพืช เศรษฐกิจพอเพียง/เกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน ด้านปศุสัตว์ ด้านประมง ด้านการตลาด และด้านเทคโนโลยีการเกษตร ซึ่งพบว่า เกษตรกรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านพืชมากที่สุด ร้อยละ 79.90 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยมีช่องทางการแลกเปลี่ยนทางโดยประชุม ร้อยละ 46.97 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เยี่ยมเยียนที่แปลงเกษตรกรร้อยละ 23.03 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และผ่าน Application

Line ร้อยละ 2.12 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน เนื่องจากภารกิจในการทำกิจกรรมการเกษตรมาก พื้นที่สมาชิกภายในกลุ่มอยู่ห่างไกลกัน (ตารางที่ 4.8 และ 4.9)

ตารางที่ 4.8 ร้อยละของเกษตรกรที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้

การแลกเปลี่ยนความรู้	ร้อยละ
1. มีการแลกเปลี่ยน	62.42
1.1 ประชุม	46.67
1.2 เยี่ยมเยียนที่แปลงเกษตรภายในกลุ่ม	23.03
1.3 Application Line	2.12
2. ไม่มีการแลกเปลี่ยน	37.58
3. จำนวนครั้งในการแลกเปลี่ยนเฉลี่ย (ครั้ง/ปี)	4.21

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกรแต่ละรายมีการแลกเปลี่ยนได้มากกว่า 1 ช่องทาง

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของประเด็นในการแลกเปลี่ยนความรู้ของเกษตรกร

หน่วย : ร้อยละ

ประเด็นแลกเปลี่ยน	มีการแลกเปลี่ยน	ไม่มีการแลกเปลี่ยน	รวม
1. ด้านพืช	79.90	20.10	100.00
2. เศรษฐกิจพอเพียง/เกษตรทฤษฎีใหม่/ เกษตรผสมผสาน	34.80	65.20	100.00
3. ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน	33.33	66.67	100.00
4. ด้านปศุสัตว์	30.39	69.61	100.00
5. ด้านประมง	28.92	71.08	100.00
6. ด้านการตลาด	20.69	79.31	100.00
7. ด้านเทคโนโลยีการเกษตร	12.25	87.75	100.00
เฉลี่ย	30.93	69.07	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกรแต่ละรายมีการแลกเปลี่ยนได้มากกว่า 1 เรื่อง/ราย

4.3 ผลผลิต (Outputs)

การประเมินผลด้านผลผลิต เป็นการประเมินผลเพื่อศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลที่เกิดขึ้นจากการนำปัจจัยการผลิตเข้าสู่กระบวนการดำเนินงานโครงการ ประกอบด้วย การรับสมัครเกษตรกร การส่งเสริมองค์ความรู้ และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเบื้องต้นเพื่อการพึ่งพาตนเอง การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรกร การใช้พื้นที่เข้าร่วมโครงการ การส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน/บัญชีฟาร์ม ดังนี้

4.3.1 การรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ

โครงการได้กำหนดเป้าหมายในการรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 77 จังหวัด เกษตรกร 8,820 ราย มีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 8,820 รายในพื้นที่ 73 จังหวัด ยกเว้น กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต สมุทรสาคร และระนอง ไม่มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากเกษตรกรมีคุณสมบัติไม่ครบตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขโครงการ (รายละเอียดในบทที่ 1) และเกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ถวายในหลวง) ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก่อนแล้ว จึงได้โอนเป้าหมายของทั้ง 4 จังหวัดให้กับจังหวัดสกลนคร และจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นจังหวัดที่สามารถรับเป้าหมายเพิ่มเติมได้

4.3.2 การส่งเสริมองค์ความรู้และสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อการพึ่งพาตนเองเบื้องต้นแก่เกษตรกร

1) การได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรเข้าร่วมโครงการได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้โดยเน้นความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการประเมินผล พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 79.94 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 98.48 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จำแนกเป็นร้อยละ 61.40 มีความรู้เพิ่มขึ้น และร้อยละ 37.08 มีความรู้เท่าเดิม

สำหรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการประเมินผล พบว่า เกษตรกรร้อยละ 88.45 มีความรู้ความเข้าใจดังกล่าว และหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 99.58 มีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกเป็นร้อยละ 59.04 มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และร้อยละ 40.06 มีความรู้ความเข้าใจเท่าเดิม

ทั้งนี้ สาเหตุที่เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่าเดิม เนื่องจากเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดการส่งเสริมองค์ความรู้มาก่อนแล้ว และในส่วนของเกษตรกรที่ไม่มีความรู้เนื่องจากไม่มีเวลาเข้าร่วมการส่งเสริมองค์ความรู้ดังกล่าว (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ			หลังเข้าร่วมโครงการ				รวม
	มีความรู้	ไม่มีความรู้	รวม	มีความรู้		รวม	ไม่มีความรู้	
				เท่าเดิม	เพิ่มขึ้น			
1. เกษตรทฤษฎีใหม่	79.94	20.06	100.00	37.08	61.40	98.48	1.52	100.00
2. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	88.45	11.15	100.00	40.06	59.04	99.09	0.91	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

2) การส่งเสริมให้เกษตรกรทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์ม การทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์ม เป็นอีกส่วนประกอบในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

จากการประเมินผล พบว่า เกษตรกรมีความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 82.73 เป็นร้อยละ 96.21 หรือมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 13.48 โดยเมื่อพิจารณาเกษตรกรกลุ่มที่มีความรู้เรื่องการจัดทำบัญชี พบว่า เกษตรกรร้อยละ 42.57 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีความรู้เพิ่มขึ้น และร้อยละ 53.64 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้เท่าเดิมเนื่องจากเป็นเกษตรกรที่ทำบัญชีเป็นประจำอยู่แล้ว และความรู้ที่ได้รับจากโครงการเป็นความรู้ที่มีอยู่เดิมแล้ว (ตารางที่ 4.11)

สำหรับการจัดทำบัญชี พบว่า มีการจัดทำบัญชีมากขึ้น จากเดิมร้อยละ 49.09 เป็นร้อยละ 50.30 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.21 เมื่อพิจารณาความถี่ในการจัดทำบัญชีของเกษตรกร พบว่า มีเกษตรกรจัดทำบัญชีเป็นประจำจากร้อยละ 19.09 เป็นร้อยละ 20.00 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.91 และมีเกษตรกรจัดทำบัญชีเป็นบางครั้งจากร้อยละ 30.00 เป็น ร้อยละ 30.30 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.30 สาเหตุที่เกษตรกรทำบัญชีเป็นบางครั้งหรือไม่ได้ทำบัญชี เนื่องจากมีภารกิจมากจึงไม่มีเวลา เขียนหนังสือไม่ได้ ยังไม่เข้าใจการทำบัญชีมากนัก อายุมาก ทำให้ยากต่อการเรียนรู้ อยู่ในช่วงเริ่มฝึกทำบัญชี และไม่ยอมทำบัญชีเนื่องจาก เมื่อบันทึกบัญชีแล้วมีรายจ่ายมากกว่ารายรับทำให้เกิดความท้อแท้ไม่อยากทำบัญชี เป็นต้น (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 ความรู้และการทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์ม

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	ผลต่าง
1. ความรู้การทำบัญชี			
1.1 มีความรู้	82.73	96.21	13.48
- เท่าเดิม		53.64	
- เพิ่มขึ้น		42.57	
1.2 ไม่มีความรู้	17.27	3.79	- 13.48
2. การทำบัญชี			
2.1 ทำบัญชี	49.09	50.30	1.21
- ทำเป็นประจำ	19.09	20.00	0.91
- ทำบางครั้ง	30.00	30.30	0.30
2.3 ไม่ทำบัญชี	50.91	49.70	- 1.21

ที่มา : จากการสำรวจ

3) การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 55.91 นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ทั้งหมด ร้อยละ 28.92 นำความรู้ไปใช้ประโยชน์บางส่วน และร้อยละ 15.17 ไม่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากไม่มีเวลาในการทำกิจกรรม อยู่ระหว่างดำเนินการ พื้นที่ไม่เหมาะสมในการทำกิจกรรม บางอย่าง รวมทั้งยังไม่เข้าใจในบางเรื่อง โดยเรื่องเกษตรกรทฤษฎีใหม่มีเกษตรกรนำความรู้ไปใช้มากที่สุด รองลงมาเรื่องเทคโนโลยีการผลิตพืช และเศรษฐกิจพอเพียง ตามลำดับ (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	การนำไปใช้ประโยชน์			ไม่ได้ นำไปใช้	รวม
	นำไปใช้ ทั้งหมด	นำไปใช้ บางส่วน	รวม		
1. การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	60.68	36.27	97.58	3.05	100.00
2. เทคโนโลยีการผลิตพืช	67.66	29.74	97.40	2.60	100.00
3. เศรษฐกิจพอเพียง	67.82	29.76	96.95	2.42	100.00
4. การทำปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน	66.67	19.44	86.11	13.89	100.00
5. เทคโนโลยีการผลิตสัตว์	60.71	21.43	82.14	17.86	100.00
6. เทคโนโลยีการผลิตประมง	58.72	22.48	81.19	18.81	100.00
7. การทำบัญชีฟาร์ม	28.33	33.05	61.37	38.63	100.00
8. การตลาด	29.20	27.74	56.93	43.07	100.00
เฉลี่ย	55.91	28.92	84.83	15.17	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

3) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อการพึ่งพาตนเองเบื้องต้นแก่เกษตรกร

เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการทุกราย จะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อการพึ่งพาตนเองเบื้องต้น ทั้งนี้ หลังจากที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตแล้ว พบว่า เกษตรกรร้อยละ 93.56 ได้รับปัจจัยการผลิตตรงความต้องการ ส่วนที่เหลือร้อยละ 6.44 ไม่ตรงตามความต้องการ เนื่องจากบางพื้นที่สมาชิกในกลุ่มมีความต้องการปัจจัยการผลิตที่หลากหลาย ทำให้การจัดซื้อปัจจัยการผลิตตามความต้องการของแต่ละรายเป็นไปได้ลำบาก ดังนั้นจึงจัดซื้อปัจจัยการผลิตตามความต้องการส่วนใหญ่ของสมาชิกในกลุ่ม

ด้านความเพียงพอของปัจจัยการผลิต พบว่า เกษตรกรร้อยละ 65.57 เห็นว่าได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตมีความเพียงพอ ส่วนที่เหลือร้อยละ 34.33 เห็นว่าไม่เพียงพอ เนื่องจากปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุน 2,100 บาท/ครัวเรือน เมื่อมาจัดซื้อปัจจัยบางรายการมีราคาสูง ทำให้ได้ในปริมาณที่น้อย

ด้านความเหมาะสมของช่วงเวลาที่ได้รับปัจจัยการผลิต พบว่า เกษตรกรร้อยละ 93.11 เห็นว่าช่วงเวลาที่ได้รับปัจจัยเป็นช่วงที่เหมาะสม โดยให้คะแนนความเหมาะสมเฉลี่ย 9.26 คะแนน กล่าวคือ ช่วงที่แจกปัจจัยการผลิตมีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ส่วนเกษตรกรร้อยละ 6.89 เห็นว่าช่วงเวลาไม่เหมาะสม เนื่องจากบางพื้นที่ได้มีการเพาะปลูกพืชบางชนิดไปแล้ว ทำให้ปัจจัยการผลิตที่ได้รับต้องรอช่วงฤดูกาลเพาะปลูกในช่วงต่อไป ในส่วนคุณภาพของปัจจัยการผลิตที่ได้รับ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 97.83 เห็นว่าปัจจัยการผลิตที่ได้รับมีคุณภาพ โดยให้คะแนนคุณภาพเฉลี่ย 8.99 คะแนน กล่าวคือคุณภาพของปัจจัยการผลิตที่ได้รับมีคุณภาพระดับมากที่สุด และเกษตรกรร้อยละ 2.17 เห็นว่าปัจจัยการผลิตที่ได้รับไม่มีคุณภาพ เนื่องจากปัจจัยการผลิตที่ได้รับมีการเสียหาย (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ความต้องการ		ความเพียงพอ		ความเหมาะสมของช่วงเวลา				คุณภาพ		
	ตรง	ไม่ตรง	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	คะแนน	แปลผล	มีคุณภาพ	ไม่มีคุณภาพ	คะแนน
1. พันธุ์พืชผัก	92.75	7.97	74.64	26.09	88.41	12.32	8.94	มากที่สุด	96.38	3.62	8.94
2. พันธุ์พืชไร่	92.86	7.14	71.43	28.57	100.00	0.00	9.54	มากที่สุด	100.00	0.00	9.00
3. ไม้ผล/ไม้ยืนต้น	93.18	6.36	61.36	38.18	90.00	9.55	8.89	มากที่สุด	98.18	1.36	8.81
4. ประมง	94.31	5.69	65.85	34.15	94.31	5.69	9.11	มากที่สุด	97.56	1.63	8.87
5. ปศุสัตว์	92.04	7.96	66.37	33.63	95.58	2.65	9.20	มากที่สุด	93.81	3.54	8.85
6. อาหารสัตว์	100.00	2.17	50.00	52.17	102.17	0.00	8.95	มากที่สุด	100.00	0.00	9.20
7. ปรับปรุงบำรุงดิน	96.15	3.85	76.92	23.08	100.00	0.00	9.16	มากที่สุด	96.15	3.85	9.50
8. วัสดุอุปกรณ์/เวชภัณฑ์	100.00	0.00	60.00	40.00	100.00	0.00	9.50	มากที่สุด	100.00	0.00	8.89
9. อื่น ๆ เช่น อวน ท่อ	85.71	14.29	71.43	28.57	100.00	0.00	9.29	มากที่สุด	85.71	0.00	7.86
รวม/เฉลี่ย	93.56	6.44	65.67	34.33	93.11	6.89	9.26	มากที่สุด	97.83	2.17	8.99

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3.3 การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรกร

การปรับกิจกรรมการเกษตรของตนเองหลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า ร้อยละ 34.30 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีการปรับกิจกรรมการเกษตร โดยร้อยละ 13.66 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีการปรับพื้นที่การเกษตรของตนเอง โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 30,127.17 บาท เช่น มีการขุดลอกสระน้ำที่ตื้นเขิน และร้อยละ 20.64 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการปรับกิจกรรมในแปลง โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 13,759.65 บาท เช่น เลี้ยงปลุสัสต์ว์ ปรับเปลี่ยนการปลูกพืช (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 การปรับกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	หน่วยนับ
1. การปรับพื้นที่และกิจกรรมการเกษตร (ร้อยละ)	
1.1 มีการปรับพื้นที่และกิจกรรมการเกษตร	34.30
1) ปรับพื้นที่	13.66
2) ปรับกิจกรรมในแปลง	20.64
1.2 ไม่ได้ปรับพื้นที่และกิจกรรมการเกษตร	65.70
2. ค่าใช้จ่ายในการปรับพื้นที่และกิจกรรมการเกษตร (บาท)	
1) ปรับพื้นที่	30,127.17
2) ปรับกิจกรรมในแปลง	13,759.65

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3.4 การใช้พื้นที่เกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ

แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจากข้อสมมติเบื้องต้นบางประการในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เช่น เป็นเกษตรกรรายย่อย มีสมาชิกครัวเรือนปานกลางประมาณ 5 – 6 ราย ฐานะค่อนข้างยากจน อยู่ในเขตใช้น้ำฝน หากมีแหล่งน้ำเสริม ต้องใช้น้ำอย่างประหยัด พื้นที่เกษตรน้อยประมาณ 10 - 15 ไร่ (รายละเอียด ภาคผนวกที่ 1) โดยเกษตรกรมีการแบ่งพื้นที่สำหรับใช้ทำกิจกรรมเกษตรต่าง ๆ จำแนกพื้นที่เป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ แหล่งน้ำ : ปลูกข้าว : ปลูกพืช : ที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์ (รายละเอียดตามบทที่ 2)

เมื่อพิจารณาพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการมีเกษตรกรปรับจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว และเกษตรผสมผสานมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ หลังเข้าร่วมโครงการมีเกษตรกรทำเกษตรเชิงเดี่ยวร้อยละ 2.44 (จากเดิมร้อยละ 3.35) หรือลดลงร้อยละ 0.91 เกษตรกรร้อยละ 58.84 มีการทำเกษตรผสมผสาน (จากเดิมร้อยละ 60.98) หรือลดลง ร้อยละ 2.14 ซึ่งหลังเข้าร่วมโครงการมีเกษตรกรทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ร้อยละ 38.82 (จากร้อยละ 35.67) หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.05 (ตารางที่ 4.15) กล่าวคือเกษตรกรปรับประเภทการเกษตรจากเกษตรเชิงเดี่ยวและผสมผสานมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่มากขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีเกษตรกรที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวเนื่องจากการปรับเปลี่ยนประเภทการเกษตรต้องใช้ระยะเวลาอีกระยะหนึ่งในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ

ตารางที่ 4.15 ประเภทการเกษตรของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

ประเภทการเกษตร	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	ผลต่าง
1. เกษตรเชิงเดี่ยว	3.35	2.44	- 0.91
2. เกษตรผสมผสาน	60.98	58.84	- 2.14
3. เกษตรทฤษฎีใหม่	35.67	38.82	3.05
รวม	100.00	100.00	0.00

หน่วย : ไร่/ละ

ที่มา : จากการสำรวจ

1) การใช้พื้นที่แบบเกษตรทฤษฎีใหม่ในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ

จากการจัดสรรพื้นที่แปลงที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกรเพื่อทำเกษตรทฤษฎีใหม่โดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ พบว่า มีรายละเอียดการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ดังนี้ (ตารางที่ 4.16)

(1) การใช้พื้นที่เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว เกษตรกรมีการเพิ่มพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งน้ำเพิ่มขึ้น จำนวน 0.02 ไร่ เนื่องจากในการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำจะต้องใช้เงินลงทุนสูงและเสียพื้นที่ในการทำเกษตร นอกจากนี้แล้วยังพบว่าหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วเกษตรกรร้อยละ 87.18 มีน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตรในพื้นที่เข้าร่วมโครงการทั้งปีเท่าเดิม (ไม่มีการเปลี่ยนแปลง) อย่างไรก็ตามหลังจากเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรยังมีน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอทั้งปี ร้อยละ 12.82 ซึ่งมีน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตร เฉลี่ย 5.75 เดือน

(2) การใช้พื้นที่ในการปลูกข้าว พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการแล้ว เกษตรกรมีพื้นที่นาข้าวลดลงจากเดิม 6.93 ไร่ เป็น 6.56 ไร่ หรือลดลง 0.37 ไร่

(3) การใช้พื้นที่ปลูกพืช พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว เกษตรกรมีการใช้พื้นที่เพื่อการปลูกพืชเพิ่มขึ้น จำนวน 0.33 ไร่ และเมื่อพิจารณาจำนวนชนิดของพืชที่เกษตรกรปลูกหลังจากเข้าร่วมโครงการ พบว่า จำนวนชนิดพืชที่ปลูกเพิ่มขึ้นจาก 7 - 8 ชนิด เป็น 8 - 9 ชนิด หรือเพิ่มขึ้น 1 ชนิด เนื่องจากโครงการฯ มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้กับเกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีการปลูกพืชที่หลากหลายมากขึ้นจากพืชหลักที่มีอยู่เดิม

(4) การใช้พื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว เกษตรกรมีที่อยู่อาศัย/ที่พักชั่วคราวในพื้นที่เข้าร่วมโครงการไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เกษตรกรร้อยละ 95.38 มีที่อยู่อาศัย/ที่พักชั่วคราว โดยขนาดพื้นที่เฉลี่ย 0.91 ไร่ ซึ่งมีพื้นที่ลดลงจากเดิม 0.09 ไร่ สำหรับกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว เกษตรกรมีการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 52.14 เป็นร้อยละ 64.10 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.96 และมีขนาดพื้นที่เพื่อเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นจากเดิม 0.84 ไร่ เป็น 0.95 ไร่ หรือเพิ่มขึ้น

0.11 ไร่ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้านปุ๋ยสัตว์ ทำให้เกษตรกรมีการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น ซึ่งใช้พื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัย ขอบบ่อ และพื้นที่ที่ได้จัดสรรเพิ่มเติมสำหรับการเลี้ยงปศุสัตว์

ตารางที่ 4.16 การใช้พื้นที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	ผลต่าง (+/-)
1. แหล่งน้ำ (ไร่)	1.10	1.12	0.02
1.1 ความเพียงพอของน้ำที่ใช้ทำการเกษตร (ร้อยละ)			
(1) มีน้ำเพียงพอทั้งปี	87.18	87.18	0.00
(2) มีน้ำไม่เพียงพอ	12.82	12.82	0.00
1.2 กรณีไม่เพียงพอ ระยะเวลาที่ใช้ได้ (เดือน)	6.07	5.75	- 0.32
2. นาข้าว (ไร่)	6.93	6.56	- 0.37
3. การปลูกพืช			
3.1 เนื้อที่ปลูกพืช (ไร่)	4.01	4.34	0.33
3.2 จำนวนพืชที่ปลูก (ชนิด)	7 - 8	8 - 9	1.00
4. ที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์ (ไร่)	1.84	1.86	0.02
4.1 พื้นที่อยู่อาศัย/ที่พัก (ไร่)	1.00	0.91	- 0.09
(1) การมีที่อยู่อาศัย (ร้อยละ)			
- มีที่อยู่อาศัย	95.38	95.38	0.00
- ไม่มีที่อยู่อาศัย	4.62	4.62	0.00
4.2 พื้นที่เลี้ยงสัตว์ (ไร่)	0.84	0.95	0.11
(1) การเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ)			
- มีการเลี้ยงสัตว์	52.14	64.10	11.96
- ไม่ได้เลี้ยงสัตว์	47.86	44.44	- 3.42

ที่มา : จากการสำรวจ

2) สัดส่วนการใช้พื้นที่ทำการเกษตรแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

เมื่อพิจารณาสัดส่วนการจัดสรรพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ ในสัดส่วนของ แหล่งน้ำ : ปลูกข้าว : ปลูกพืช : ที่อยู่อาศัยและ เลี้ยงสัตว์ พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรมีสัดส่วนการใช้พื้นที่ทำกิจกรรม 7.93 : 44.95 : 28.87 : 13.25 และหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว มีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมเป็น 8.03 : 47.28 : 31.26 : 13.43 ซึ่งจะเห็นว่าเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยน โดยการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำให้เพียงพอสำหรับการทำเกษตร เพิ่มพื้นที่ในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนมากขึ้น ในส่วนพื้นที่ข้าวที่ลดลง เนื่องจากปรับเปลี่ยนไปปลูกพืช และพันธุ์ที่หลากหลาย (ตารางที่ 4.17)

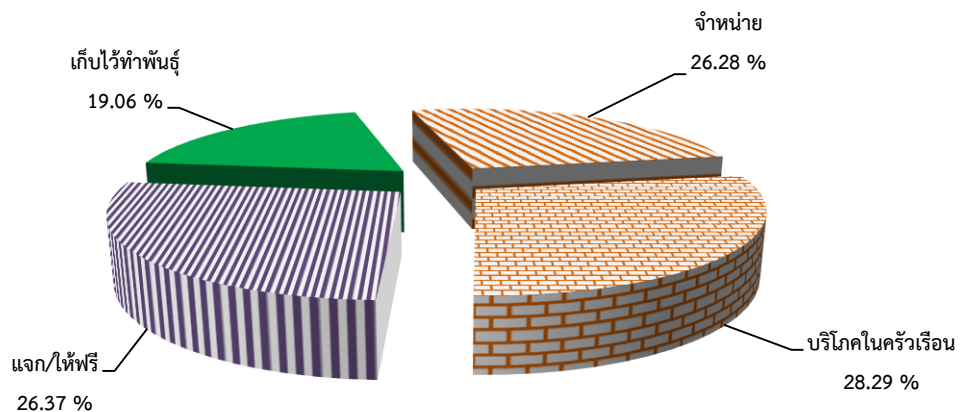
ตารางที่ 4.17 การแบ่งสัดส่วนพื้นที่การเกษตรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ		หลังเข้าร่วมโครงการ		ผลต่าง (+/-)	
	พื้นที่ (ไร่)	สัดส่วน (ร้อยละ)	พื้นที่ (ไร่)	สัดส่วน (ร้อยละ)	พื้นที่ (ไร่)	สัดส่วน (ร้อยละ)
1) พื้นที่แหล่งน้ำ	1.10	7.93	1.12	8.03	0.02	1.82
2) พื้นที่นาข้าว	6.93	49.95	6.56	47.28	0.37	- 5.34
3) พื้นที่ปลูกพืช	4.01	28.87	4.34	31.26	0.33	8.23
4) พื้นที่อยู่อาศัย/เลี้ยงสัตว์	1.84	13.25	1.86	13.43	0.02	1.09
รวม	13.88	100.00	13.88	100.00	0.00	0.00

ที่มา : จากการสำรวจ

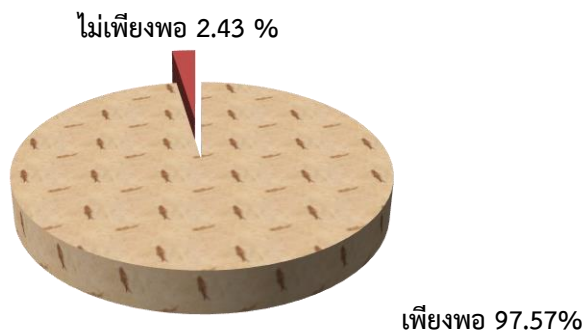
4.3.5 การตลาด

1) การกระจายผลผลิตและความเพียงพอของแหล่งจำหน่ายที่รองรับผลผลิตของเกษตรกรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการในระยะแรก หรือขั้นที่ 1 เป็นการผลิตให้พึ่งตนเองได้ ด้วยวิธีง่ายค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังให้พอมีพอกินไม่อดอยาก พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการ มีการกระจายผลผลิตที่ได้จากแปลงที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ร้อยละ 28.29 นำมาบริโภคภายในครัวเรือน ร้อยละ 26.37 นำไปแจก/ให้ฟรีกับเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ร้อยละ 19.06 เก็บผลผลิตไว้เพื่อทำพันธุ์ในรอบการเพาะปลูกต่อไป และร้อยละ 26.28 นำไปจำหน่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน สำหรับสถานที่ในการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรร้อยละ 93.22 นำไปจำหน่ายยังตลาดท้องถิ่นภายในชุมชน ร้อยละ 6.78 นำไปจำหน่ายในตลาดที่หน่วยงานได้ประสานงานและจัดหาให้ (ตารางที่ 4.18) เมื่อพิจารณาความเพียงพอของตลาดที่รองรับผลผลิตในแปลงของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 97.57 มีสถานที่จำหน่ายเพียงพอ เนื่องจากยังมีผลผลิตไม่มากนัก (ภาพที่ 4.2 และ 4.3)

ภาพที่ 4.2 การกระจายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ

2) การเชื่อมโยงตลาด ผลผลิตของเกษตรกรที่ได้รับนอกจากจะใช้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนแล้ว บางส่วนเกษตรกรจะนำผลผลิตไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ในครัวเรือน โดยกิจกรรมเชื่อมโยงตลาด เป็นช่องทางหนึ่งในการนำผลผลิตส่วนที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนมาจำหน่าย สำนักงานเกษตรจังหวัดสนับสนุน กลุ่มเกษตรกรในการนำผลผลิตจากกิจกรรมเกษตรทฤษฎีใหม่ มาจำหน่ายร่วมกับตลาดเกษตรกร ตลาดท้องถิ่น ตลาดสีเขียว ตลาดอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์และเชื่อมโยงตลาดเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แก่เกษตรกร มีช่องทางการจำหน่ายผลผลิตที่หลากหลาย จากการประเมินผลพบว่า สำนักงานเกษตรจังหวัดได้สนับสนุน เกี่ยวกับการตลาดของเกษตรกร เช่น ป้ายชื่อร้านค้า สติกเกอร์บรรจุภัณฑ์ และบางจังหวัดพาเกษตรกร ไปศึกษาดูงานเพื่อเป็นแนวคิดให้เกษตรกรพัฒนาสินค้าของตนเอง ทั้งนี้ในส่วนบางพื้นที่เกษตรกรมีตลาดรองรับอยู่แล้ว และปริมาณผลผลิตไม่มากจึงไม่มีปัญหาเรื่องการจำหน่ายผลผลิต เจ้าหน้าที่จึงยังไม่มีเตรียมการด้านการตลาด ให้เกษตรกร

ภาพที่ 4.3 ร้อยละเกษตรกรที่มีตลาดรองรับผลผลิตเพียงพอ

ตารางที่ 4.18 แหล่งจำหน่ายผลผลิต

รายการ	ร้อยละ
1. ตลาดท้องถิ่น/ชุมชน	93.22
2. ตลาดที่หน่วยงานจัดหา/ประสานงาน	6.78
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

4.4 ผลลัพธ์ (Outcomes)

4.4.1 ประเภทของรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต

การทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกร ได้ทำการเกษตรในหลายลักษณะ ทั้งในรูปแบบเกษตรเชิงเดี่ยว หรือรูปแบบเกษตรผสมผสาน อย่างไรก็ตาม เมื่อเกษตรกรเข้าร่วมโครงการแล้ว กิจกรรมการเกษตรเดิมบางส่วนยังคงดำเนินการต่อเนื่องและมีการเพิ่มกิจกรรม ในลักษณะเกษตรผสมผสานมากขึ้น มีการเกื้อกูลกันของกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

จากการประเมินผลประเภทรายได้ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกรจำแนกเป็นมีรายได้ เป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน ราย 3 เดือน และรายปี โดยหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรที่เปลี่ยนแปลง รายได้ ได้แก่ ประเภทเป็นรายวันเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 23.56 เป็นร้อยละ 28.70 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.14 ประเภทรายได้เป็นรายสัปดาห์จากเดิมร้อยละ 36.56 เป็นร้อยละ 38.60 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.04 ประเภทรายได้เป็นรายเดือนจากเดิมร้อยละ 21.75 เป็นร้อยละ 23.26 หรือเพิ่มขึ้น 1.51 และประเภทรายได้ เป็นรายปีจากเดิมร้อยละ 58.91 เป็นร้อยละ 59.21 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.30 ในส่วนของประเภทรายได้ราย 3 เดือนลดลง เนื่องจากเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนชนิดของพืชทำให้มีรายได้ลดลง อย่างไรก็ตามผลต่างที่เกิดขึ้นกับประเภทรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากเกษตรกรนำ ผลผลิตที่ได้จากแปลงเกษตรที่เข้าร่วมโครงการเน้นการบริโภคในครัวเรือน และพืชบางชนิดเพิ่งเริ่มปลูกจึงยัง ไม่ได้ผลผลิต (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 ประเภทรายได้จากกำหนดยieldผลผลิตจากพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

ประเภทรายได้	ร้อยละเกษตรกร		
	ก่อน	หลัง	ผลต่าง
1. รายวัน	23.56	28.70	5.14
2. รายสัปดาห์	36.56	38.60	2.04
3. รายเดือน	21.75	23.26	1.51
4. ราย 3 เดือน	27.19	26.28	- 0.94
5. รายปี	58.91	59.21	0.30

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกรมีการรายได้จากการจำหน่ายมากกว่า 1 ประเภท

4.4.2 ผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรและมูลค่าผลผลิตในพื้นที่โครงการ

1) ผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตร

ผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 54.28 มีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นจาก 5,139.43 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน เป็น 7,261.46 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้น 2,122.03 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน (เพิ่มขึ้นร้อยละ 41.29) และเกษตรกรร้อยละ 40.46 มีผลตอบแทนสุทธิลดลงจาก 4,625.03 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือนเป็น 2,956.41 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน หรือลดลง 1,668.62 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน (ลดลงร้อยละ 36.08) ส่วนเกษตรกรที่เหลือร้อยละ 5.26 มีผลตอบแทนสุทธิเท่าเดิม มูลค่า 5,628.85 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน เนื่องจากมีมูลค่า การใช้จ่ายจ่ายการผลิตในอัตราส่วนที่ลดลงเท่ากับมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลง

เมื่อพิจารณาผลตอบแทนสุทธิในการทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการในภาพรวม พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการครัวเรือนเกษตรกรมีผลตอบแทนสุทธิ เฉลี่ย 4,803.42 บาทต่อเดือน และหลังเข้าร่วมโครงการมีผลตอบแทนสุทธิ เฉลี่ย 5,275.59 บาทต่อเดือน หรือเพิ่มขึ้น 472.17 บาทต่อเดือน (เพิ่มขึ้น ร้อยละ 9.83) เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 ผลตอบแทนสุทธิ มูลค่าผลผลิต และค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย : บาท/เดือน/ครัวเรือน

ผลตอบแทนสุทธิ	ร้อยละเกษตรกร	ก่อนเข้าร่วมโครงการ			หลังเข้าร่วมโครงการ			ผลต่าง	
		มูลค่า	ค่าใช้จ่าย	ผลตอบแทนสุทธิ	มูลค่า	ค่าใช้จ่าย	ผลตอบแทนสุทธิ	มูลค่า	ร้อยละ
1. เท่าเดิม	5.26	9,631.17	4,002.32	5,628.85	9,628.57	3,999.71	5,628.85	0.00	0.00
2. เพิ่มขึ้น	54.28	10,346.65	5,207.23	5,139.43	13,018.34	5,756.88	7,261.46	2,122.03	41.29
3. ลดลง	40.46	9,485.68	4,860.65	4,625.03	7,615.92	4,659.51	2,956.41	-1,668.62	-36.08
รวม/เฉลี่ย	100.00	9,873.72	5,070.30	4,803.42	10,513.21	5,237.62	5,275.59	472.17	9.83

ที่มา : จากการสำรวจ

2) ค่าใช้จ่ายในการผลิต และรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ

ค่าใช้จ่ายในการผลิต และรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในการทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการในภาพรวม พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายการผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิม 5,070.30 บาทต่อเดือน เป็น 5,237.62 บาทต่อเดือน หรือเพิ่มขึ้น 167.32 บาทต่อเดือน (เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.30) และเกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายในแปลงที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นจาก 7,502.50 บาทต่อเดือน เป็น 7,718.48 บาทต่อเดือน หรือเพิ่มขึ้น 215.99 บาทต่อเดือน (เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.88) (ตารางที่ 4.21)

เมื่อพิจารณารายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในการทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการของครัวเรือนเกษตรกรที่มีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้น พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นจาก 8,055.62 บาทต่อเดือน เป็น 9,619.01 บาท/เดือน หรือเพิ่มขึ้น 1,563.39 บาทต่อเดือน เนื่องจากการปลูกพืชในปริมาณที่มากขึ้นและมีรายได้ที่เป็นรายวันเพิ่มขึ้น ส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่มีผลตอบแทนสุทธิลดลง พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการลดลงจาก 7,100.84 บาทต่อเดือน เป็น 5,520.20 บาทต่อเดือน หรือลดลง 1,580.64 บาทต่อเดือน เนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนทำให้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตไม่ดีนัก (ตารางที่ 4.21)

4.4.3 การพึ่งพาตนเอง

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองโดยการลดรายจ่ายในครัวเรือน ในการประเมินผลจะพิจารณาจากสัดส่วนมูลค่าจากการบริโภคในพื้นที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร ดังนี้

1) การลดรายจ่ายในการบริโภคของครัวเรือน โดยการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า มูลค่าการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง หลังเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น 119.18 บาทต่อเดือน (ตารางที่ 4.21) เมื่อพิจารณาสัดส่วนมูลค่าการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง พบว่า มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น จากเดิมร้อยละ 12.30 เป็นร้อยละ 12.69 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.39 ซึ่งเป็นการพึ่งพาตนเอง (ตารางที่ 4.22)

2) การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองในการทำการเกษตร มูลค่าใช้จ่ายในการผลิตมีแหล่งที่มาจาก 2 แหล่ง คือ มูลค่าปัจจัยการผลิตที่จัดหา หรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอก และมูลค่าปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรผลิตเองหรือใช้ของตนเอง ทั้งนี้ สำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง เช่น การเก็บพันธุ์ไว้ใช้เอง การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ ฮอร์โมน ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช และการผลิตอาหารสัตว์ไว้ใช้เองแทนการซื้อจากภายนอก รวมถึงมีการใช้แรงงานของตนเองแทนการจ้างแรงงาน จากการประเมินผล พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการครัวเรือนเกษตรกรมีมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองลดลง จาก 2,355.20 บาทต่อเดือน เป็น 2,115.67 บาทต่อเดือน หรือลดลง 239.53 บาทต่อเดือน และมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตที่จัดหา หรือจัดซื้อต่อจ้างจากภายนอกเพิ่มขึ้นจาก 2,715.10 บาทต่อเดือน เป็น 3,121.95 บาทต่อเดือน หรือเพิ่มขึ้น 406.85 บาทต่อเดือน (ตารางที่ 4.20)

เมื่อพิจารณาสัดส่วนระหว่างมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตที่จัดหา หรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอก : มูลค่าปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรผลิตเองหรือใช้ของตนเอง พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการมีสัดส่วน 53.55 : 46.45 และหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วสัดส่วนมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตเปลี่ยนเป็น 59.61 : 40.39 ซึ่งจะเห็นว่า สัดส่วนมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตที่จัดหา หรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอกเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.06 เนื่องจากเกษตรกรอยู่ในช่วงเริ่มดำเนินการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ บางส่วนมีการลงทุนเพิ่ม เช่น การปรับสภาพพื้นที่ การซื้อพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์เพื่อทำกิจกรรมในพื้นที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นในระยะแรกเกษตรกรยังพึ่งพาตนเองในเรื่องของการใช้ปัจจัยการผลิตได้น้อย (ตารางที่ 4.22)

3) การลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นของครัวเรือน

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จะส่งผลให้พฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในครัวเรือนเปลี่ยนไป เช่น ค่าน้ำอัดลม ชา กาแฟ สุรา เบียร์ บุหรี่ การพนันเสี่ยงโชค และใช้เพื่อการบันเทิง หรือมหรสพต่าง ๆ พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 78.92 มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเท่าเดิม เกษตรกรร้อยละ 1.50 มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมากขึ้น และเกษตรกรร้อยละ 19.58 มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลดลง โดยมีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลดลง โดยเฉลี่ยจากเดิม 1,384.62 บาทต่อเดือน ลดลงเหลือ 1,310.62 บาทต่อเดือน หรือลดลง 74 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 5.34) สาเหตุที่ครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายลดลง เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่าย เช่น ลดการสูบบุหรี่ การดื่มสุรา การเล่นเกมเสี่ยงโชค รวมถึงการได้ทราบจำนวนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นจากการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้ตระหนักถึงการลดค่าใช้จ่ายดังกล่าว (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.21 ผลตอบแทนสุทธิในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย : บาท/เดือน/ครัวเรือน

รายการ	ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย			ผลตอบแทนสุทธิเท่าเดิม			ผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้น			ผลตอบแทนสุทธิลดลง		
	ก่อน	หลัง	ผลต่าง	ก่อน	หลัง	ผลต่าง	ก่อน	หลัง	ผลต่าง	ก่อน	หลัง	ผลต่าง
1. มูลค่าผลผลิตทางการเกษตร ^{1/}	9,873.72	10,513.21	639.49	9,631.17	9,628.57	-2.60	10,346.65	13,018.34	2,671.69	9,485.68	7,615.92	-1,869.77
1.1 รายได้จากการจำหน่าย ^{2/}	7,502.50	7,718.48	215.99	7,695.10	7,695.10	0.00	8,055.62	9,619.01	1,563.39	7,100.84	5,520.20	-1,580.64
1.2 มูลค่าจากการบริโภค ^{3/}	1,214.59	1,333.77	119.18	878.92	882.57	3.65	1,288.19	1,519.48	231.30	1,159.52	1,143.34	-1 6.18
1.3 มูลค่าจากการแจกจ่าย ^{4/}	367.27	426.88	59.61	472.41	466.16	-6.25	360.14	491.43	131.29	363.15	335.17	-27.98
1.4 มูลค่าจากการทำพันธุ์ ^{5/}	789.37	1,034.08	244.71	584.74	584.74	0.00	642.71	1,388.42	745.71	862.17	617.20	-244.97
2. ค่าใช้จ่ายในการผลิต ^{6/}	5,070.30	5,237.62	167.32	4,002.31	3,999.71	-2.60	5,207.23	5,756.88	549.65	4,860.65	4,659.51	-201.15
2.1 จัดซื้อ/จ้างจากภายนอก ^{7/}	2,715.10	3,121.95	406.85	2,783.17	2,780.57	-2.60	2,733.62	3,406.67	673.05	2,593.10	2,759.03	165.93
2.2 ใช้ของตนเอง ^{8/}	2,355.20	2,115.67	-239.53	1,219.14	1,219.14	0.00	2,473.60	2,350.21	-123.39	2,267.55	1,900.48	-367.08
3. มูลค่าผลตอบแทนสุทธิ ^{9/}	4,803.42	5,275.59	472.17	5,628.86	5,628.86	0.00	5,139.42	7,261.46	2,122.04	4,625.03	2,956.41	-1,668.62

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : ^{1/} มูลค่าผลผลิตทางการเกษตร = รายได้จากการจำหน่าย + มูลค่าจากการบริโภค + มูลค่าจากการแจกจ่าย + มูลค่าจากการทำพันธุ์

^{2/} รายได้จากการจำหน่าย หมายถึง รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตที่ได้จากแปลงเกษตรในพื้นที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร (เป็นเงินสด)

^{3/} มูลค่าจากการบริโภค หมายถึง มูลค่าการบริโภคผลผลิตที่ได้จากแปลงเกษตรในพื้นที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร (ไม่เป็นเงินสด)

^{4/} มูลค่าจากการแจกจ่าย หมายถึง มูลค่าการแจกจ่ายผลผลิตที่ได้จากแปลงเกษตรในพื้นที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกร (ไม่เป็นเงินสด)

^{5/} มูลค่าจากการทำพันธุ์ หมายถึง มูลค่าเก็บผลผลิตที่ได้จากแปลงเกษตรในพื้นที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกรไว้ทำพันธุ์ (ไม่เป็นเงินสด)

^{6/} ค่าใช้จ่ายในการผลิต = จัดซื้อ/จ้างจากปัจจัยการผลิตภายนอก + ใช้ของตนเอง

^{7/} จัดซื้อ/จ้างจากภายนอก หมายถึง มูลค่าจากการซื้อ/จ้างปัจจัยการผลิตจากภายนอก (เป็นเงินสด)

^{8/} ใช้ของตนเอง หมายถึง มูลค่าจากใช้ปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรผลิตเองหรือใช้ของตนเอง (ไม่เป็นเงินสด)

^{9/} มูลค่าผลตอบแทนสุทธิ = มูลค่าผลผลิตทางการเกษตร - มูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิต

ตารางที่ 4.22 สัดส่วนมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร และค่าใช้จ่ายในการผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย : ไร่/ละ

รายการ	ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย			ผลตอบแทนสุทธิเท่าเดิม			ผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้น			ผลตอบแทนสุทธิลดลง		
	ก่อน	หลัง	ผลต่าง	ก่อน	หลัง	ผลต่าง	ก่อน	หลัง	ผลต่าง	ก่อน	หลัง	ผลต่าง
1. มูลค่าผลผลิตทางการเกษตร	100.00	100.00	0.00	100.00	100.00	0.00	100.00	100.00	0.00	100.00	100.00	0.00
1.1 รายได้จากการจำหน่าย	75.98	73.42	- 2.57	79.90	79.92	0.02	77.86	73.89	- 3.97	74.86	72.48	- 2.38
1.2 มูลค่าจากการบริโภค	12.30	12.69	0.39	9.13	9.17	0.04	12.45	11.67	- 0.78	12.22	15.01	2.79
1.3 มูลค่าจากการแจกจ่าย	3.72	4.06	0.34	4.90	4.84	- 0.06	3.48	3.77	0.29	3.83	4.40	0.57
1.4 มูลค่าจากการทำพันธุ์	7.99	9.84	1.84	6.07	6.07	0.00	6.21	10.67	4.45	9.09	8.10	- 0.99
2. ค่าใช้จ่ายในการผลิต	100.00	100.00	0.00	100.00	100.00	0.00	100.00	100.00	0.00	100.00	100.00	0.00
2.1 จัดซื้อ/จ้างจากภายนอก	53.55	59.61	6.06	69.54	69.52	- 0.02	52.50	59.18	6.68	53.35	59.21	5.86
2.2 ใช้ของตนเอง	46.45	40.39	- 6.06	30.46	30.48	0.02	47.50	40.82	- 6.68	46.65	40.79	- 5.86

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.23 ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือไม่จำเป็นของครัวเรือนหลังเข้าร่วมโครงการ

หน่วย : บาท/เดือน

ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	ร้อยละ เกษตรกร	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย		ผลต่าง	
		ก่อน	หลัง	ค่าใช้จ่าย	ร้อยละ
1. เท่าเดิม	78.92	1,343.32	1,343.32	0.00	0.00
2. เพิ่มขึ้น	1.50	985.20	1,531.80	546.60	55.48
3. ลดลง	19.58	1,054.68	475.99	- 578.69	- 54.87
รวม/เฉลี่ย	100.00	1,384.62	1,310.62	- 74.00	- 5.34

ที่มา : จากการสำรวจ

4.4.4 การรวมกลุ่ม

สำนักงานเกษตรอำเภอ พิจิตร และคัดเลือกเกษตรกรที่มีความสนใจการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขโครงการและสมัครใจเข้าร่วมโครงการ อำเภอละ 10 ราย และจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 1 กลุ่มเพื่อให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการวางแผนปฏิบัติ ตัดสินใจแก้ไขปัญหา และแบ่งปันผลประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้กลุ่มมีอำนาจในการต่อรองเพื่อการผลิต การตลาด และการจัดการต่าง ๆ จากการประเมินผล พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกร ร้อยละ 70.91 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการยังไม่มีเข้าร่วมกลุ่ม มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 29.09 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ที่มีการจัดตั้งกลุ่มตั้งแต่ก่อนเข้าร่วมโครงการ เมื่อเกษตรกรเข้าร่วมโครงการแล้วมีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 93.94 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ในส่วนเกษตรกรที่เหลือไม่มีการรวมกลุ่มเนื่องจาก มีพื้นที่การเกษตรที่ห่างไกลกันจึงต่างคนต่างทำ ไม่มีกระบวนการกลุ่มเกิดขึ้น (ตารางที่ 4.24)

เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกกรรมการกลุ่ม พบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 77.30 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ที่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกกรรมการกลุ่มโดยใช้ช่องทางในการประชุมของกลุ่ม ส่วนเกษตรกรที่เหลือไม่ได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือก เนื่องจากบางพื้นที่มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกตามคุณสมบัติที่เหมาะสม และบางพื้นที่ไม่มีการคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 การรวมกลุ่มของเกษตรกร

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ
1. การเป็นสมาชิกกลุ่ม		
1.1 มีการรวมกลุ่ม	29.09	93.94
1.2 ไม่มีการรวมกลุ่ม	70.91	6.06

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.24 การรวมกลุ่มของเกษตรกร (ต่อ)

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ
2. การคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม		
2.1 มีส่วนร่วม		78.22
2.2 ไม่มีส่วนร่วม		21.78

ที่มา : จากการสำรวจ

เมื่อเกษตรกรมีการจัดตั้งกลุ่มแล้ว พบว่า เกษตรกรร้อยละ 87.62 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ไม่มีการเชื่อมโยงกับโครงการอื่น ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร มีเพียงร้อยละ 12.38 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการที่มีการเชื่อมโยงโครงการอื่น ๆ เช่น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง) ปี 2561 โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นต้น (ภาพที่ 4.4)

ภาพที่ 4.4 การเชื่อมโยงโครงการอื่น ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร

4.4.5 คุณภาพชีวิตของเกษตรกร

1) สภาพหนี้สินและการออมของครัวเรือนเกษตรกร

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีผลทำให้เกษตรกรสามารถลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนซึ่งจะส่งผลให้ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรลดลงด้วยการประเมินผล พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 91.16 มีหนี้สินเท่าเดิม และร้อยละ 0.91 มีหนี้สินเพิ่มขึ้น เนื่องจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มุ่งเน้นใช้บริโภคเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ผลผลิตยังมีไม่มาก อีกทั้งมีการนำเงินมาลงทุนปรับพื้นที่เพื่อทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น แต่ยังมีเกษตรกรร้อยละ 7.93 ที่มีหนี้สินลดลง โดยครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 2.74 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถชำระหนี้ได้ตรงเวลา และร้อยละ 5.18 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถ มีเงินชำระหนี้ในจำนวนที่มากขึ้น (ตารางที่ 4.25) สำหรับเกษตรกรที่มีหนี้สินลดลงนั้น ส่วนใหญ่เป็นการชำระหนี้ที่เป็นปกติของเกษตรกรอยู่แล้ว มีเกษตรกรเพียงบางส่วนเท่านั้นที่หนี้สินลดลงจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้วนำมาชำระหนี้ อย่างไรก็ตาม การที่หนี้สินของเกษตรกรยังไม่ลดลง เนื่องจากยังไม่ถึงกำหนดการชำระหนี้ ผลผลิตยังมีไม่มาก มีการนำเงินมาลงทุนปรับพื้นที่เพื่อทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

ตารางที่ 4.25 สภาพหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรหลังเข้าร่วมโครงการ

สภาพหนี้สิน	ร้อยละ
1. หนี้สินเท่าเดิม	91.16
2. หนี้สินเพิ่มขึ้น	0.91
3. หนี้สินลดลง	7.93
3.1 สามารถชำระหนี้ได้ตรงเวลา	2.74
3.2 สามารถมีเงินชำระหนี้ได้มากขึ้น	5.18
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

2) สถานะออม

สถานะการออมของครัวเรือน หลังจากเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีการทำกิจกรรมในลักษณะเกษตรผสมผสานมากขึ้น มีการเกื้อกูลกันของกิจกรรม มีการลดต้นทุนโดยการพึ่งพาตนเองมากขึ้น รวมถึงมีการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 95.71 มีเงินออม โดยหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 81.85 มีเงินออมเท่าเดิม เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรมีการออมเป็นปกติตั้งแต่ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 13.20 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีเงินออมเพิ่มขึ้นเนื่องจากเกษตรกรเพิ่งเริ่มต้นปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรเป็นปีแรก ผลผลิตจึงยังมีปริมาณไม่มาก และร้อยละ 0.66 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีเงินออมน้อยลง เนื่องจากเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตร และมีการปรับพื้นที่ทางการเกษตร ซึ่งมีการนำเงินออมของครัวเรือนมาใช้ในการลงทุน (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 การออมของครัวเรือนเกษตรกรหลังเข้าร่วมโครงการ

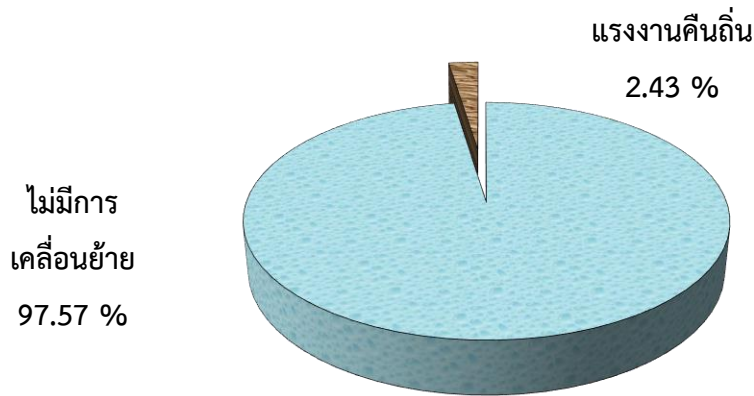
สถานะการออม	ร้อยละ
1. มีเงินออม	95.71
1.1 เงินออมเท่าเดิม	81.85
1.2 เงินออมเพิ่มขึ้น	13.20
1.3 เงินออมน้อยลง	0.66
2. ไม่มีเงินออม	4.29
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

3) การเคลื่อนย้ายแรงงานของครัวเรือนเกษตรกร

การที่เกษตรกรทำเกษตรเชิงเดี่ยวที่อาศัยน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลักในการเพาะปลูก และเมื่อถึงฤดูแล้งมีน้ำไม่เพียงพอในการทำเกษตรได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้เกษตรกรไม่มีรายได้หรือมีรายได้แต่ไม่เพียงพอในการดำรงชีพ จึงเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานนอกภาคเกษตร หรือทำงานในเมือง ซึ่งการทำเกษตร

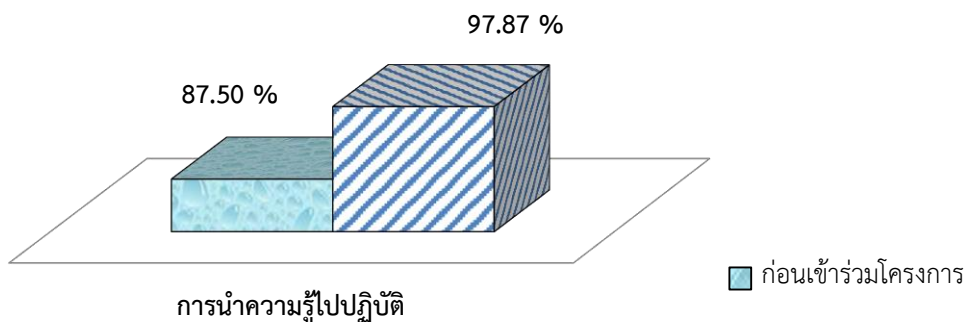
ทฤษฎีใหม่โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดสรรทรัพยากรน้ำในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด จัดสรรพื้นที่เพาะปลูกในลักษณะเกษตรแบบผสมผสานทำให้มีกิจกรรมและรายได้ตลอดทั้งปี พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการแล้วสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 97.57 ไม่มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน มีเพียงร้อยละ 2.43 มีแรงงานคืนถิ่น (การเคลื่อนย้ายแรงงานกลับภูมิลำเนา) เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนบางส่วนได้ย้ายกลับมาทำงานในพื้นที่มากขึ้น และบางส่วนได้กลับมาทำการเกษตรแบบผสมผสานซึ่งมีกิจกรรมและรายได้ตลอดทั้งปี (ภาพที่ 4.5)

ภาพที่ 4.5 การเคลื่อนย้ายแรงงานหลังเข้าร่วมโครงการ

4.4.6 ความยั่งยืน

หลังจากที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแล้ว ได้มีการนำความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่หรือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้นจากเดิม ร้อยละ 87.50 เป็นร้อยละ 97.87 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.37 ทั้งนี้ ยังมีเกษตรกรที่นำไปใช้บางส่วนหรือยังไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากอยู่ระหว่างดำเนินการปรับเปลี่ยน พื้นที่ของเกษตรกรไม่เหมาะสม เกษตรกรไม่มีเวลา แรงงาน รวมถึงแหล่งน้ำไม่เพียงพอในการทำเกษตรทั้งปี (ภาพที่ 4.6)

ภาพที่ 4.6 การนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

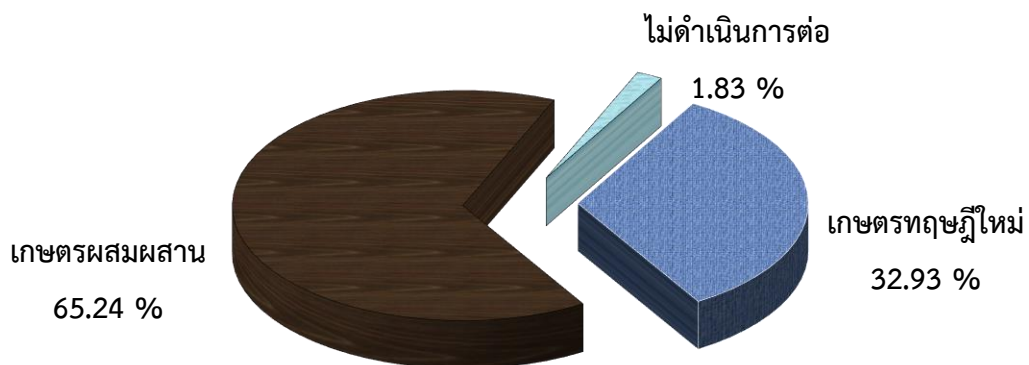
จากการประเมินผล พบว่า เกษตรกรร้อยละ 71.87 ได้มีการเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เฉลี่ย 10 ราย สำหรับเกษตรกรส่วนที่เหลือร้อยละ 28.13 ไม่ได้เผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้ เนื่องจากยังมีความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแพร่ อยู่ระหว่างการปรับปรุงแปลงของตนเองก่อน เป็นต้น (ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 การเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ และการนำความรู้ไปปฏิบัติ

การเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้	ร้อยละ
1. มีการเผยแพร่ขยายผล	71.87
- จำนวนที่ได้รับการเผยแพร่ (ราย)	10.00
- ดำเนินการตามเฉลี่ย (ราย)	6.00
2. ไม่มีการเผยแพร่ขยายผล	28.13
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

ทั้งนี้ เกษตรกรให้ความเห็นว่า เมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วเกษตรกรร้อยละ 32.93 จะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ครบ 4 ส่วน ตามองค์ประกอบ เกษตรกรร้อยละ 65.24 จะทำเกษตรผสมผสาน และร้อยละ 1.83 จะไม่ดำเนินการต่อ เนื่องจากพื้นที่ไม่เหมาะกับการขุดบ่อเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร และต้องใช้งบลงทุนเป็นจำนวนมากในการปรับพื้นที่ และปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตร (ภาพที่ 4.7)

ภาพที่ 4.7 การดำเนินการต่อเนื่องหลังปี 2560

4.4.7 ความพึงพอใจและความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ และเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ

1) ความคิดเห็นและความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่

1.1) ด้านความทันเวลาและความเพียงพอของงบประมาณ

เจ้าหน้าที่ร้อยละ 94.83 คิดว่างบประมาณของโครงการที่โอนมาในระดับจังหวัดทันเวลา เจ้าหน้าที่ร้อยละ 5.17 คิดว่างบประมาณมาล่าช้า เนื่องจากบางพื้นที่ถึงฤดูกาลเพาะปลูกพืช เกษตรกรมีการเพาะปลูกพืชก่อนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการ ส่วนความเพียงพอของงบประมาณในภาพรวม เจ้าหน้าที่ร้อยละ 89.36 คิดว่าเพียงพอ หรือมีค่าคะแนนเฉลี่ย 7.67 ส่วนที่เหลือที่มีความเห็นว่างบประมาณ

ไม่เพียงพอเนื่องจาก งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์หรือข้อกำหนดในบางกิจกรรม เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 1,000 บาทต่อป้าย ซึ่งป้ายประชาสัมพันธ์ตามเกณฑ์ที่โครงการกำหนดราคาสูงต้องใช้งบประมาณถึง 2,000 - 3,000 บาทต่อป้าย (ตารางที่ 4.28)

ตารางที่ 4.28 ความทันเวลาและความเพียงพอของงบประมาณ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ความทันเวลาของ งบประมาณ		ความเพียงพอของงบประมาณ		
	ทันเวลา	ล่าช้า	ไม่เพียงพอ	เพียงพอ	
				ร้อยละ	คะแนนเฉลี่ย
1. ป้ายประชาสัมพันธ์	92.11	7.89	26.32	73.68	7.36
2. จัดกระบวนการกลุ่ม	93.75	6.25	8.00	92.00	7.54
3. ถ่ายทอดความรู้	93.75	6.25	8.16	91.84	7.58
4. จัดเวทีแลกเปลี่ยน	93.88	6.12	7.84	92.16	7.71
5. สนับสนุนปัจจัยการผลิต	93.62	6.38	6.38	93.62	7.87
6. เชื่อมโยงตลาด	100.00	0.00	26.32	73.68	7.98
รวม/เฉลี่ย	94.83	5.17	10.64	89.36	7.67

ที่มา : จากการสำรวจ

1.2) ด้านความเหมาะสมของขั้นตอนการดำเนินงาน

เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการร้อยละ 98.40 มีความเห็นว่าขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการ มีความเหมาะสมด้วยคะแนนเฉลี่ย 7.63 คะแนน ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมการดำเนินงาน กระบวนการเรียนรู้ การเชื่อมโยงตลาด และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วนแก่เกษตรกร 2,100 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 4.29)

ตารางที่ 4.29 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ

รายการ	ความเหมาะสม		
	ไม่เหมาะสม (ร้อยละเจ้าหน้าที่)	เหมาะสม	
		(ร้อยละเจ้าหน้าที่)	คะแนนเฉลี่ย
1. การเตรียมการดำเนินงาน (ความชัดเจนของคู่มือโครงการ และการชี้แจงให้แก่เจ้าหน้าที่ส่วนกลางที่รับผิดชอบโครงการ)	1.85	98.15	7.68
2. กระบวนการเรียนรู้			
2.1 กระบวนการกลุ่ม (การจัดทำแผนผัง แผนการผลิต ปฏิทินการปลูกพืช การจัดตั้งกลุ่ม)	1.89	98.11	7.54

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.29 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ (ต่อ)

รายการ	ความเหมาะสม		
	ไม่เหมาะสม (ร้อยละเจ้าหน้าที่)	เหมาะสม	
		(ร้อยละเจ้าหน้าที่)	คะแนนเฉลี่ย
2.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้	0.00	100.00	8.13
2.3 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	0.00	100.00	8.17
3. การเชื่อมโยงตลาด (นำผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตร ทฤษฎีใหม่มาร่วมกับตลาดเกษตรกรหรือตลาดอื่น ๆ คัดเลือก แปลงตัวอย่างจังหวัดละ 1 แปลงเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิง เกษตร)	2.33	97.67	7.31
2.4 การสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วนแก่เกษตรกร 2,100 บาท/ครัวเรือน	3.70	96.30	6.94
รวม/เฉลี่ย	1.60	98.40	7.63

ที่มา : จากการสำรวจ

1.3) ด้านความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อเกษตรกร พบว่า เจ้าหน้าที่ร้อยละ 98.55 มีความพึงพอใจ ต่อเกษตรกรด้วยคะแนนเฉลี่ย 8.04 คะแนน ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การให้ความร่วมมือของเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ความสามัคคี และความพร้อมเพรียงของสมาชิกกลุ่ม การพบปะแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ หรือความคืบหน้า ปัญหา อุปสรรค ของสมาชิกกลุ่มหลังจากเข้าร่วมโครงการ ความเข้มแข็งของผู้นำในการขับเคลื่อนหรือกระตุ้นสมาชิกในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ความเหมาะสมของพื้นที่เกษตรกรสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ความตั้งใจของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมเดิมมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และความพร้อมของแหล่งจำหน่ายผลผลิตจากโครงการ (ตารางที่ 4.30)

ตารางที่ 4.30 ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อเกษตรกร

รายการ	ความพึงพอใจ		
	ไม่พอใจ (ร้อยละเจ้าหน้าที่)	พอใจ	
		(ร้อยละเจ้าหน้าที่)	คะแนนเฉลี่ย
1. การให้ความร่วมมือของเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่าง ๆ	0.00	100.00	9.00
2. ความสามัคคี และความพร้อมเพรียงของสมาชิกกลุ่ม	0.00	100.00	8.94
3. ความเข้มแข็งของผู้นำในการขับเคลื่อนหรือกระตุ้นสมาชิกใน การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	1.82	98.18	8.76
4. การพบปะแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ หรือความคืบหน้า ปัญหา อุปสรรค ของสมาชิกกลุ่มหลังจากเข้าร่วมโครงการ	3.03	96.97	8.03

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.30 ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อเกษตรกร (ต่อ)

รายการ	ความพึงพอใจ		
	ไม่พอใจ (ร้อยละเจ้าหน้าที่)	พอใจ	
		(ร้อยละเจ้าหน้าที่)	คะแนนเฉลี่ย
5. ความเหมาะสมของพื้นที่เกษตรกรสำหรับการทำเกษตร ทฤษฎีใหม่ (ครบ 4 องค์ประกอบ)	4.08	95.92	6.81
6. ความตั้งใจของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมเดิมมา ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ (ครบ 4 องค์ประกอบ)	2.04	97.96	7.57
7. ความพร้อมของแหล่งจำหน่ายผลผลิตจากโครงการ	0.00	100.00	7.13
รวม/เฉลี่ย	1.45	98.55	8.04

ที่มา : จากการสำรวจ

2) ความคิดเห็นและความพึงพอใจของเกษตรกร

2.1) ด้านความเหมาะสมของขั้นตอนการดำเนินงาน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 98.53 เห็นว่า ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการมีความเหมาะสมด้วยคะแนนเฉลี่ย 9.09 คะแนน ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ หลักเกณฑ์ข้อกำหนดของโครงการ ความเหมาะสมของคณะกรรมการกลุ่ม ความเหมาะสมในการคัดเลือกเกษตรกร/จุดเรียนรู้ แปลงตัวอย่างเพื่อเป็นต้นแบบ และความเหมาะสมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (ตารางที่ 4.31)

ตารางที่ 4.31 ความเหมาะสมของขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ

รายการ	ความคิดเห็น		
	ไม่เหมาะสม (ร้อยละเกษตรกร)	เหมาะสม	
		(ร้อยละเกษตรกร)	คะแนนเฉลี่ย
1. หลักเกณฑ์ข้อกำหนดของโครงการ (รับสมัคร เกษตรกร/จัดตั้งกลุ่ม) ที่ชัดเจน	0.31	99.69	9.08
2. ความเหมาะสมของคณะกรรมการกลุ่ม	3.61	96.39	9.07
3. ความเหมาะสมในการคัดเลือกเกษตรกร/จุด เรียนรู้ แปลงตัวอย่างเพื่อเป็นต้นแบบ	0.99	99.01	9.13
4. ความเหมาะสมในการจัดกระบวนการเรียนรู้			
4.1 การจัดทำแผนผัง แผนการผลิต และปฏิทินการ ปลูกพืช	1.39	98.61	9.03
4.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้	0.97	99.03	9.20
4.3 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	1.81	98.19	9.04
รวม/เฉลี่ย	1.47	98.53	9.09

ที่มา : จากการสำรวจ

2.2) ด้านความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 98.18 มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการด้วยคะแนนเฉลี่ย 9.04 คะแนน ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การชี้แจงโครงการ/ การประชาสัมพันธ์โครงการ การรับสมัคร/การคัดเลือกเกษตรกร การสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร 2,100 บาทต่อครัวเรือน ความสามัคคีและความพร้อมเพียงของสมาชิกกลุ่ม ความเข้มแข็งของผู้นำในการขับเคลื่อนกระตุ้นสมาชิก กฎระเบียบเงื่อนไขข้อตกลงภายในกลุ่ม การพบปะแลกเปลี่ยนความคืบหน้า ปัญหา อุปสรรค ของกลุ่ม ความพร้อมของแหล่งจำหน่ายผลผลิต การเชื่อมโยงตลาด และการประสานงานของเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานโครงการ (ตารางที่ 4.32)

ตารางที่ 4.32 ความพึงพอใจของเกษตรกร

รายการ	ความพึงพอใจ		
	ไม่พอใจ (ร้อยละเกษตรกร)	พอใจ (ร้อยละเกษตรกร)	คะแนนเฉลี่ย
1) การชี้แจงโครงการ/การประชาสัมพันธ์โครงการ	0.31	99.69	9.26
2) การรับสมัคร/การคัดเลือกเกษตรกร	0.00	100.00	9.17
3) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วนแก่เกษตรกร 2,100 บาท/ครัวเรือน	1.23	98.77	8.76
4) ความสามัคคีและ ความพร้อมเพียงของสมาชิกกลุ่ม	0.31	99.69	9.17
5) ความเข้มแข็งของผู้นำในการขับเคลื่อนกระตุ้นสมาชิก	0.72	99.28	9.14
6) กฎระเบียบเงื่อนไขข้อตกลงภายในกลุ่ม	11.61	88.39	8.88
7) การพบปะแลกเปลี่ยนความคืบหน้า ปัญหา อุปสรรค ของกลุ่ม	5.34	94.66	8.95
8) ความพร้อมของแหล่งจำหน่ายผลผลิต	3.52	96.48	8.87
9) การเชื่อมโยงตลาด	5.19	94.81	8.72
10) การประสานงานของเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานโครงการ	0.00	100.00	9.46
รวม/เฉลี่ย	1.82	98.18	9.04

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การประเมินผลโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน ปี 2560 มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบผลการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของโครงการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา สนับสนุน ส่งเสริม หรือปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานโครงการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ รวมทั้งใช้ประกอบการพิจารณาในการวางแผนจัดทำโครงการที่คล้ายคลึงกันต่อไป โดยรวบรวมข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างของประชากรกลุ่มเป้าหมาย 77 จังหวัด จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 438 ราย ประกอบด้วย เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการฯ ทั้งส่วนกลาง และภูมิภาค ประเด็นและตัวชี้วัดการประเมินผล ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรมดำเนินงาน (Program Activities) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes) โดยเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย หรือเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ สรุปผลการประเมินผล ดังนี้

5.1.1 สภาพทั่วไปและพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

เกษตรกร มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักโดยส่วนใหญ่ทำการปลูกข้าว พืชสวน และพืชไร่ ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3 – 4 ราย โดยส่วนใหญ่ใช้แรงงานทำการเกษตร 1 - 2 รายต่อครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กร สถาบันเกษตรกร ครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 92.15 เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/สถาบันเกษตรกร เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 60.42 มีพื้นที่การเกษตรทั้งหมดมากกว่า 15 ไร่ โดยเกษตรกรร้อยละ 80.12 มีพื้นที่ที่สมัครเข้าร่วมโครงการน้อยกว่า 10 ไร่ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง มีประเภทเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด ร้อยละ 73.31 ครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 91.16 มีแหล่งน้ำใช้ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ เฉลี่ย 1.10 ไร่ โดยเกษตรกร ส่วนใหญ่มีบ่อขุดเอง บางส่วนเป็นบ่อขุดโดยกรมพัฒนาที่ดิน แหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำชลประทาน บ่อบาดาล เป็นต้น และก่อนปี 2560 เกษตรกรเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร้อยละ 69.40 โดยเข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 1 - 2 โครงการ ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการสนับสนุนเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสานมาก่อนร้อยละ 56.67 และเคยได้รับการสนับสนุนเรื่องดังกล่าว ร้อยละ 24.24 ซึ่งประสบการณ์ของกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการมีการทำเกษตรผสมผสาน ร้อยละ 64.61 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ น้อยกว่า 5 ปี เกษตรทฤษฎีใหม่ร้อยละ 17.54 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ น้อยกว่า 5 ปี (รายละเอียดตามบทที่ 3) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับข้อสมมติฐานของแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการใกล้เคียงกับข้อสมมติฐานกับแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่น้อย

5.1.2 ผลการดำเนินงาน

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 8,820 ราย ในพื้นที่ 73 จังหวัด จากเป้าหมาย 77 จังหวัด ส่วนจังหวัดที่ไม่ครบเนื่องจาก เกษตรกรส่วนใหญ่ที่คุณสมบัติตามโครงการได้สมัครเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ถวายในหลวง) เกษตรกรที่เหลือไม่มีคุณสมบัติตามที่โครงการ

กำหนด จึงได้มีการโอนเป้าหมายและงบประมาณให้จังหวัดที่มีเกษตรกรมีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขโครงการ มีการเบิกจ่ายงบประมาณรวมทั้งสิ้น 25,000,000 บาท หรือ ร้อยละ 100 ของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร ซึ่งจำแนกเป็น งบประมาณสำหรับการบริหารโครงการ จำนวน 2,292,000 บาท การจัดกระบวนการเรียนรู้ จำนวน 2,646,000 บาท การจัดทำแปลงส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ จำนวน 18,522,000 บาท การเชื่อมโยงตลาด จำนวน 1,540,000 บาท การบริหารโครงการดำเนินการโดยกองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร โดยมีภารกิจกระจายละเอียดโครงการให้กับเจ้าหน้าที่ระดับเขต และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเกษตรจังหวัด

ด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเบื้องต้นให้เกษตรกรทุกรายตามความต้องการของเกษตรกร มูลค่า 2,100 บาทต่อครัวเรือน ได้แก่ พันธุ์พืชผัก พันธุ์พืชไร่ ไม้ผล/ไม้ยืนต้น ประมง ปศุสัตว์ สารปรับปรุงบำรุงดิน และวัสดุอุปกรณ์/เวชภัณฑ์ เกษตรกรมากกว่าร้อยละ 93 เห็นว่าปัจจัยการผลิตที่ได้รับจากโครงการตรงตามความต้องการ ช่วงเวลาที่ได้รับการสนับสนุนมีความเหมาะสม คุณภาพของปัจจัยการผลิตที่ได้รับมีคุณภาพ ซึ่งโครงการได้มีกระบวนการเรียนรู้ 3 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 จัดทำแผนผังแปลง แผนการผลิต และปฏิทิน การเพาะปลูกของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ โดยเกษตรกรร้อยละ 66.06 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถ ปฏิบัติตามแผนการผลิตของตนเองได้ ครั้งที่ 2 อบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร และครั้งที่ 3 จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้

การทำกิจกรรมในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับกิจกรรมการเกษตร จากการเกษตรเชิงเดี่ยว และเกษตรผสมผสานมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ เกษตรกรทำเกษตรเชิงเดี่ยว ร้อยละ 2.44 เกษตรกรทำการเกษตรผสมผสานร้อยละ 58.84 และทำเกษตรทฤษฎีใหม่ร้อยละ 38.82 ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.05 สำหรับสัดส่วนการใช้ประโยชน์พื้นที่ของเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ประกอบด้วย แหล่งน้ำ : ปลูกข้าว : ปลูกพืช : ที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยน การใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ เป็นสัดส่วน 8.03 : 47.28 : 31.26 : 13.43 เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วน การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ พบว่า เกษตรกรมีการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำให้เพียงพอสำหรับการทำเกษตร เพิ่มพื้นที่ ในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนมากขึ้น และลดพื้นที่ปลูกข้าวลง เนื่องจากมีการปลูกพืช ชนิดอื่น ๆ ที่หลากหลายในพื้นที่นาข้าว

5.1.3 การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ด้านส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรมั่งคั่งยั่งยืนให้แพร่หลายสู่เกษตรกรเพื่อให้มีรายได้ และมีความยั่งยืน ในการประกอบอาชีพตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 98.48 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเกษตรกรร้อยละ 61.40 มีความรู้เพิ่มขึ้น เกษตรกรร้อยละ 37.08 มีความรู้เท่าเดิม ส่วนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรร้อยละ 99.10 มีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเกษตรกรร้อยละ 59.04 มีความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น และเกษตรกรร้อยละ 40.06 มีความรู้ความเข้าใจเท่าเดิม สาเหตุที่เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเท่าเดิม เนื่องจากความรู้ที่ได้รับเป็นองค์ความรู้เดิมที่ทราบอยู่แล้ว และเกษตรกร ร้อยละ 97.87 มีการนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 10.37 ในส่วน

การเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรร้อยละ 71.87 ได้มีการเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เฉลี่ย 10 ราย

1.2 การลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 78.92 มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเท่าเดิม จำนวน 1,343.32 บาทต่อเดือน ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 19.58 มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลดลง 578.69 บาทต่อเดือน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่าใช้จ่าย เช่น ลดการสูบบุหรี่ การดื่มสุรา การเล่นพนันเสี่ยงโชค

1.3 การเพิ่มรายได้ของครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตจากแปลงเกษตรที่เข้าร่วมโครงการจำแนกตามประเภทต่าง ๆ โดยเกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเป็น รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปีเพิ่มขึ้น ในส่วนของเกษตรที่มีรายได้ประเภทราย 3 เดือนลดลง เนื่องจากเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนชนิดของพืชทำให้มีรายได้ลดลง แต่อย่างไรก็ดีผลต่างที่เกิดขึ้นกับรายได้ประเภทรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากเกษตรกรนำผลผลิตที่ได้เน้นบริโภคในครัวเรือน อีกทั้งพืชบางชนิดเพิ่งเริ่มปลูกจึงยังไม่ได้ผลผลิต จากการสำรวจค่าใช้จ่ายและมูลค่าผลตอบแทนการทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 54.28 มีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้น 2,122.03 บาทต่อครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 41.29

1.4 คุณภาพชีวิตของเกษตรกร

1) สภาพหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร จากการเข้าร่วมโครงการได้ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการลงทุนการทำกิจกรรมในพื้นที่โครงการ รายได้ที่ได้รับจากผลผลิตในโครงการ และรายจ่ายที่ลดลงจากการบริโภคผลผลิตของครัวเรือนเกษตรกรมีผลต่อภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร โดยครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 7.92 มีหนี้สินลดลง เนื่องจากมีความสามารถในการชำระหนี้ได้ตรงตามเวลา และมีเงินชำระหนี้ได้มากขึ้น ส่วนเกษตรกรที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นนั้นเนื่องจากการกู้ยืมมาลงทุนเพิ่มในการทำเกษตร และใช้จ่ายในครัวเรือน

2) สถานะการออมของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 95.71 มีเงินออม โดยครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 81.85 มีเงินออมเท่าเดิม ครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 13.20 มีการออมเพิ่มขึ้น และเกษตรกรร้อยละ 0.66 มีการออมลดลง

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนหนี้สินและการออมจำนวนเท่าเดิม หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรเน้นการใช้บริโภคเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และอยู่ในช่วงเริ่มทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ผลผลิตยังมีไม่มาก อีกทั้งมีการนำเงินมาลงทุนปรับพื้นที่เพื่อทำเกษตรทฤษฎีใหม่

1.5 การดำเนินการต่อเนื่อง พบว่า เมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วเกษตรกรร้อยละ 65.24 จะทำเกษตรผสมผสาน เกษตรกรร้อยละ 32.93 จะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ครบ 4 ส่วนตามองค์ประกอบ และร้อยละ 1.83 ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ทั้งนี้สาเหตุที่เกษตรกรทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่มากนัก เนื่องจากเกษตรกรบางส่วนมีพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการขุดบ่อเก็บกักน้ำเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร อีกทั้งต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนมากในการปรับพื้นที่และกิจกรรมการเกษตร และบางส่วนไม่ต้องการขุดบ่อน้ำเนื่องจากต้องสูญเสียพื้นที่ในการเพาะปลูกพืช

2. ด้านการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง มีความมั่นคงทางด้านอาหาร

2.1 การรวมกลุ่ม เจ็อนโซโครงการกำหนดให้รับเกษตรกรที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ อำเภอละ 10 ราย จำนวน 1 กลุ่ม และเมื่อจัดตั้งกลุ่มแล้วต้องมีการคัดเลือกกรรมการกลุ่ม จากการสำรวจ พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรร้อยละ 93.94 มีการจัดตั้งกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการมีการรวมกลุ่มเพิ่มขึ้นร้อยละ 64.85 เกษตรกรร้อยละ 77.30 ที่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกกรรมการกลุ่ม โดยใช้ช่องทางในการประชุมของกลุ่ม ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือก เนื่องจากบางพื้นที่มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกตามคุณสมบัติที่เหมาะสม และบางพื้นที่ไม่มีการคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม

2.2 ความมั่นคงทางด้านอาหาร การบริโภคผลผลิตทางการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการครัวเรือนเกษตรกรมีมูลค่าการบริโภคผลผลิตการเกษตรของตนเองเพิ่มขึ้น 119.18 บาทต่อเดือน โดยมีสัดส่วนมูลค่าการบริโภคผลผลิตของตนเองเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.39 ซึ่งเป็นการพึ่งพาตนเอง และเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้กับครัวเรือนตนเอง ครัวเรือนเกษตรกรมีมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองลดลง 239.53 บาทต่อเดือน และมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตที่จัดหาหรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอกเพิ่มขึ้น 406.85 บาทต่อเดือน แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนระหว่างมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตที่จัดหา หรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอก : มูลค่าปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรผลิตเองหรือใช้ของตนเอง พบว่า มีสัดส่วนมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตเปลี่ยนเป็น 59.61 : 40.39 ซึ่งจะเห็นว่าสัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตที่จัดหา หรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอกเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.06 เนื่องจากเกษตรกรอยู่ในช่วงเริ่มดำเนินการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ บางส่วนมีการลงทุนเพิ่ม เช่น การปรับสภาพพื้นที่ การซื้อพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพื่อทำกิจกรรมในแปลงเพิ่มขึ้น

3. ด้านการบูรณาการองค์ความรู้ ตลาด และเชื่อมโยงกับงานโครงการต่าง ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานภายนอก

3.1 การบูรณาการองค์ความรู้ ในระดับเจ้าหน้าที่มีบางพื้นที่มีการประสานกับหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมประมง กรมปศุสัตว์ รวมทั้งหน่วยงานภาคีต่าง ๆ บูรณาการการจัดฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของเกษตรกร โดยเกษตรกรร้อยละ 84.83 มีการนำความรู้ที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ สำหรับเกษตรกร มีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านพืชเศรษฐกิจพอเพียง/เกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน ด้านปศุสัตว์ ด้านประมง ด้านการตลาด ด้านเทคโนโลยีการเกษตร เป็นต้น โดยมีช่องทางการแลกเปลี่ยนโดยการประชุม เยี่ยมเยียนที่แปลงเกษตรกร และผ่าน Application Line ในส่วนเกษตรกรที่ไม่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน เนื่องจากมีภารกิจในการทำกิจกรรมการเกษตรมาก อีกทั้งพื้นที่สมาชิกภายในกลุ่มอยู่ห่างไกลกัน

3.2 การกระจายผลผลิตที่ได้จากแปลงที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ นำมาบริโภคภายในครัวเรือนนำไปแจก/ให้ฟรีกับเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง เก็บผลผลิตไว้เพื่อทำพันธุ์ในรอบการเพาะปลูกต่อไป และนำไปจำหน่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน สำหรับสถานที่ในการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 98.22 นำไปจำหน่ายยังตลาดท้องถิ่นภายในชุมชน ส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายในตลาดที่หน่วยงานได้ประสานงานและจัดหาให้ เมื่อพิจารณาความเพียงพอของตลาดที่รองรับผลผลิตในแปลงของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 97.57 มีสถานที่จำหน่ายเพียงพอ เนื่องจากผลผลิตที่ออกมายังมีปริมาณไม่มากนัก

3.3 การเชื่อมโยงโครงการต่าง ๆ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 87.62 ไม่มีการเชื่อมโยงกับโครงการอื่น ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานภายนอก มีเพียงร้อยละ 12.38 ที่มีการเชื่อมโยงโครงการอื่น ๆ เช่น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ถวายเป็นหลวง) ปี 2561 ระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นต้น

จากผลได้และผลลัพธ์ของโครงการซึ่งเป็นปีแรกในการดำเนินการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีความรู้เพิ่มมากขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ ทั้งการอบรมถ่ายทอดความรู้ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างเกษตรกร มีการนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติ นำปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตรของตนเอง เกษตรกรได้ปรับสัดส่วนการจัดสรรพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการโดยการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ เพิ่มพื้นที่ในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนมากขึ้น ส่วนพื้นที่ข้าวที่ลดลง เนื่องจากมีการปลูกชนิดพืชในพื้นที่นาเพิ่มขึ้น แต่การปรับสัดส่วนดังกล่าวให้เป็นตามหลักของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ยังมีน้อย เนื่องจากการปรับกิจกรรมการเกษตรมีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก และบางส่วนมีสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสม เกษตรกรได้นำผลผลิตที่ได้จากแปลงเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนำมาใช้บริโภคในครัวเรือนมากขึ้น มูลค่ารายได้ของครัวเรือนเกษตรกรจากแปลงเกษตรที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น ส่วนคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในเรื่องภาวะหนี้สิน การออม และการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เป็นผลลัพธ์ของโครงการยังมีการเปลี่ยนแปลงน้อย เนื่องจากการดำเนินการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในปีแรก ทำให้การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการยังมีไม่มากนัก ซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินการโครงการ ในอีกระยะหนึ่ง จึงทราบผลลัพธ์ของโครงการที่ชัดเจน

5.2 ข้อค้นพบจากการประเมินผล

1. งบประมาณ บางกิจกรรมไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดของโครงการ เช่น บ้ายแปลงจุดเรียนรู้ งบประมาณสนับสนุนปัจจัยการผลิตมีปริมาณน้อยไม่สอดคล้องกับแผนความต้องการของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรบางรายให้ความสำคัญกับโครงการน้อย และงบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการไม่ต่อเนื่อง

2. กระบวนการเรียนรู้ เกษตรกรบางส่วนไม่ได้จัดทำแผนการผลิต เนื่องจากไม่ทราบว่าจะต้องทำ และเป็นกิจกรรมที่ทำเป็นปกติอยู่แล้ว บางส่วนไม่มีความรู้ในการทำแผนการผลิต และไม่เห็นความสำคัญเนื่องจากเน้นผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ไม่ได้ผลิตเพื่อการค้า เกษตรกรมีความเข้าใจตลาดเคลื่อนในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเรื่องดังกล่าวต้องใช้เวลาในการปรับทัศนคติหรือแนวคิดของเกษตรกร และมีระยะเวลาในการให้เกษตรกรฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง และการจัดทำเวทีเรียนรู้ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นมากนัก

3. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

1) เกษตรกรบางรายไม่สะดวกในการเข้าอบรม ณ จุดเรียนรู้ต้นแบบ บางรายอายุมาก อ่านหนังสือไม่ออก และเขียนไม่ได้ จึงเป็นอุปสรรคในการทำแผนการผลิตรวมถึงการจดบัญชีฟาร์มหรือบัญชีครัวเรือน

2) มีการกำหนดเป้าหมายเกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนวนมาก แต่มีบางพื้นที่เกษตรกรที่มีคุณสมบัติตามโครงการค่อนข้างน้อย เกษตรกรบางรายมีคุณสมบัติไม่ครบตามที่โครงการกำหนด เช่น พื้นที่เกษตรเป็น

พื้นที่เช่า คุณสมบัติของพื้นที่การเกษตรไม่ครบ 4 องค์ประกอบของเกษตรทฤษฎีใหม่ พื้นที่การเกษตรไม่ใช่พื้นที่เดียวกัน ไม่สามารถแบ่งสัดส่วนครบทั้ง 4 องค์ประกอบของเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ จึงทำการเกษตรแบบผสมผสานแทน

4. การสนับสนุนปัจจัยการผลิต เกษตรกรในกลุ่มมีความต้องการปัจจัยการผลิตที่หลากหลาย และแตกต่างกัน ทำให้เป็นอุปสรรคในการจัดซื้อปัจจัยการผลิต และเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการบางส่วนมีความคาดหวัง จะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจำนวนมากจากโครงการ

5. การดำเนินงานกระบวนการกลุ่ม เกษตรกรที่เพิ่งตั้งกลุ่มตามโครงการซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นมีกระบวนการกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็ง เกษตรกรภายในกลุ่มให้ความร่วมมือน้อย

6. การดำเนินโครงการ ไม่ได้เน้นถึงการปรับพื้นที่เพื่อจัดทำแหล่งน้ำ งบประมาณใช้จ่ายไปกับการอบรมให้ความรู้ สนับสนุนปัจจัยการผลิต และการบริหารจัดการโครงการ

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) สนับสนุนงบประมาณให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของโครงการ
- 2) ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเข้าใจถูกต้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยผู้เชี่ยวชาญ หรือ เป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรรายอื่น ๆ ทั้งนี้ ควรมีค่าตอบแทนวิทยากรตามระเบียบของราชการ
- 3) การกำหนดเป้าหมายควรเป็นไปตามศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของเกษตรกร โดยสามารถเกลี่ยเป้าหมายภายในจังหวัดหรือสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตได้
- 4) การดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรเน้นถึงการปรับพื้นที่ตามองค์ประกอบของเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเน้นเรื่องของแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) การรับสมัครเกษตรกรควรคำนึงถึงความสมัครใจ และเป็นไปตามคุณสมบัติที่โครงการกำหนด
- 2) ควรชี้แจงให้เกษตรกรเข้าใจว่าเป็นการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเบื้องต้นในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการทำแผนการผลิต ผังแปลง ปฏิทินการผลิตควรคำนึงถึงปัจจัยการผลิตเบื้องต้นที่ได้รับจากโครงการ
- 3) การอบรมหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยผ่านศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) / ศูนย์เครือข่ายฯ ที่มีความรู้ หรือผู้ชำนาญเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกรรมยั่งยืน และควรหมั่นเวียนไปยังแปลงของสมาชิกภายในกลุ่มที่มีความพร้อม และเป็นการสร้างความคุ้นเคยกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ในกรณีที่เกษตรกรบางรายมีสูงอายุ อ่านหนังสือไม่ออก และเขียนไม่ได้ เจ้าหน้าที่ควรช่วยเหลือและให้คำแนะนำเป็นพิเศษ

บรรณานุกรม

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2548). *สถิติสำหรับงานวิจัย*. กรุงเทพฯ.

บรรเทิง มาแสง. (2530). *การติดตามและประเมินผลโครงการ*. กรุงเทพฯ : กองประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2530.

ยิ่งลักษณ์ กาญจนฤกษ์และคณะ. (2560). *โครงการ “ยกระดับความยั่งยืนทางการเกษตรของเกษตรกรรายย่อย อำเภोज้ำห่ม จังหวัดลำปาง”*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

ยุทธ ไกรวรรณ. (2549). *สถิติเพื่อการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. (2553). *การวางแผนและการประเมินผลโครงการแบบมุ่งเน้นผลงานในภาครัฐ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2561). *คู่มือการขึ้นทะเบียน/ปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรปี 2561*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2552). *รายงานผลการประเมินผลโครงการพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2551*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2552). *รายงานผลการประเมินผลโครงการพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2551*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2553). *รายงานผลการประเมินผลโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ปี 2550*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2556). *รายงานผลการประเมินผลโครงการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนต้นแบบ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2557). *สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2557*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

อำพล เสนาณรงค์. (2539). *เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ
เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)

W.K. Kellogg Foundation. 2004. *Logic Model Development Guide*. W.K. Kellogg Foundation
Michigan.

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1
เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

สำนักงานคณะกรรมการเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้จัดทำหนังสือเรื่อง เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ และมีการขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย และทรงมีพระราชดำริเพิ่มเติม มีการกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ซึ่งเรื่องดังกล่าวมีความละเอียดอ่อน เมื่อผู้ประเมินสรุปจากเนื้อหาอาจเกิดความคลาดเคลื่อนในเนื้อหา ดังนั้นผู้ประเมินผลจึงไม่สรุปแนวคิดในเรื่องนี้ แต่จะคัดลอกบางส่วนมาเพื่อใช้ประโยชน์ ดังนี้

พระราชดำริเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” นายอำพล เสนาณรงค์ อดีตองคมนตรี คัดลอกมาจากเอกสารประกอบการบรรยายพิเศษในการประชุมวิชาการ ครั้งที่ 37 เรื่อง การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2542 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้ และเป็นลายพระอักษรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเล่มนี้จะใช้ “ตัวเข้ม” และอดีตองคมนตรีได้ขยายความเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

1. “ถ้าพูดอย่างสรุปที่สุด คือ เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อยแปลงเล็ก (ประมาณ 15 ไร่)” ขยายความ เป็นเกษตรกรรายย่อย ฐานะค่อนข้างยากจน มีสมาชิกในครอบครัวปานกลาง (5 - 6 คน) อยู่ในเขตใช้น้ำฝน หากมีแหล่งน้ำเสริม ต้องใช้น้ำอย่างประหยัด มีพื้นที่น้อย ประมาณ 10 - 15 ไร่ (เฉลี่ยขนาดฟาร์มต่อครัวเรือนทั่วประเทศ 25.9 ไร่) หากมีพื้นที่มากกว่านี้ ควรต้องแบ่งทำส่วนหนึ่งตามวิธีทฤษฎีใหม่ ตามกำลังของครอบครัว ส่วนพื้นที่ที่เหลือต้องเป็นแบบเดิม เน้นเกษตรกรที่ทำนาและทำไร่เป็นหลักอยู่เดิม เกษตรกรที่อยู่ในเขตทำสวนไม้ยืนต้น และสวนไม้ผลอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนมาทำเกษตรวิธีนี้

2. “หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวได้ (Self sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น” ขยายความ เน้นให้เกษตรกรมีอาหารเพียงพอแก่การบริโภคตลอดปี มีสิ่งแวดล้อมดี สุขภาพอนามัยดี มีรายได้พอซื้อเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตพอเพียง เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ควรมีความพึงพอใจในชีวิตและความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน มีความสามัคคีในชุมชน และเข้าใจระบบ “ทฤษฎีใหม่” เหมือน ๆ กัน

3. “มีการผลิตข้าวบริโภคเพียงพอประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้” ขยายความ เนื่องจากคนไทยรับประทานข้าวเป็นอาหารหลักประจำวันบริโภคข้าวเฉลี่ยประมาณคนละ 200 กิโลกรัมต่อปี หากมีสมาชิก 6 คน จะต้องบริโภคข้าวไม่ต่ำกว่าปีละ 1,200 กิโลกรัม ดังนั้น หากทำนาปีจะได้ผลผลิตไม่ต่ำกว่าปีละ $5 \times 325 = 1,625$ กิโลกรัม (ผลผลิตดังกล่าวเฉลี่ยจากผลผลิตเฉลี่ยทั่วประเทศ เมื่อปี 2535/36) แต่ถ้าหากสามารถควบคุมน้ำได้ไม่ให้ขาดช่วงที่ต้องการ และบำรุงรักษาที่ดี อาจจะได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นมากกว่านี้ ซึ่งก็จะเป็นส่วนเหลือจำหน่าย

4. “เพื่อการนี้ จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น 5 ไร่ จะต้องมี 5,000 ลูกบาศก์เมตร แต่ละแปลง (15 ไร่) ทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่ หรือผลไม้ 5 ไร่ (=10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตร จึงได้ตั้งสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย นา 5 ไร่ และพืชสวน 5 ไร่

สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร (19,200) ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่”

4.1 สูตรการแบ่งแปลง 5 : 5 : 3 : 2 หรือร้อยละ 33.3 : 33.3 : 20 : 13.3 ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็น 30 : 30 : 30 : 10 นี้เป็นสูตรโดยประมาณอาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้เล็กน้อย ขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ดิน และค่าเฉลี่ยของฝน เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ดินไม่อุ้มน้ำ ฝนทั้งช่วงขนาดของสระน้ำจะต้องใช้พื้นที่ร้อยละ 30 แต่ในภาคใต้ฝนตกชุกเกือบตลอดปี ขนาดของสระน้ำอาจจะลดลงเหลือร้อยละ 20 เป็นต้น ปริมาณน้ำดังกล่าวนี้ ความจริงได้จากการเก็บกักน้ำฝนในฤดูกาลสำหรับเพื่อสำรองไว้เสริมการทำนา ไม้ผล และพืชไร่ในช่วงฤดูฝนเมื่อเกิดความแห้งแล้ง และเพื่อใช้กับสวนไม้ผล และปลูกพืชราคาดี (ผักและไม้ดอก) ในฤดูแล้ง ถ้ามีปริมาณน้ำเหลือเพียงพอ การปลูกพืชฤดูแล้งในนาข้าวต้องใช้วิธีที่ค่อนข้างประณีต และประหยัดน้ำ จึงจะคุ้มทุน

4.2 ระบบการปลูกพืชสวน ยืนต้น และพืชไร่จะใช้วิธีการและชนิดของพืชที่แตกต่างหลากหลายไปแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภูมิภาค ฤดูกาล ตลาด และเส้นทางคมนาคม เป็นต้น ไม่เป็นสูตรตายตัว

4.3 การเลี้ยงสัตว์ ควรเลือกเลี้ยงสัตว์น้ำและสัตว์บกให้เหมาะสมกับแรงงาน และพื้นที่ที่เหลือตลอดจนอาหารที่จะได้ส่วนใหญ่จากแปลง ไม่เน้นเป็นรายได้หลักเพื่อเป็นอาหารและรายได้เสริม

5. “อุปสรรคสำคัญที่สุด คือ อ่างเก็บน้ำ หรือสระ ที่ได้รับน้ำให้เต็มเพียงในช่วงฤดูฝนจะมีการระเหยวันละ 1 เซนติเมตรโดยเฉลี่ย ในวันที่ไม่มีฝนตก หมายความว่า ในปีหนึ่งถ้านับว่าแห้ง 300 วัน ระดับน้ำของสระจะลดลง 3 เมตร (ในกรณี ¼ ของ 19,000 ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้จะเหลือ 4,750 ลูกบาศก์เมตร) จึงจะต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ” ขยายความ ในกรณีที่ไม่มีน้ำจากแหล่งภายนอกเดิม และเป็นปีที่แห้งแล้ง (ไม่มีฝนนานถึง 300 วัน) สระเก็บน้ำนี้จะใช้เสริมแปลงปลูกข้าวได้เพียง 4.75 ไร่ แต่ถ้าต้องการแบ่งไปรดพืชยืนต้นให้รอดตายข้ามปี ก็จะต้องลดพื้นที่นาลงเหลือ 2 - 3 ไร่ หรือน้อยกว่านี้ แต่ถ้าเป็นปีที่ฝนปกติหรือแล้งไม่มากนัก น้ำสระก็จะเพียงพอสำหรับการปลูกข้าว 5 ไร่ และเสริมพืชสวนและพืชไร่อีก 5 ไร่ หากต้องการให้ไม่มีความเสี่ยงจากความแห้งแล้ง ขาดน้ำจำเป็นต้องหาแหล่งน้ำภายนอกมาเติมลงในสระ

6. “มีความจำเป็นที่ต้องมีแหล่งน้ำเพิ่มเติม สำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดชัยมงคลพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้สร้างอ่างเก็บน้ำจุ 80,000 ลูกบาศก์เมตร สำหรับเลี้ยงพื้นที่ 3,000 ไร่”

7. “ลำพังอ่างเก็บน้ำ 8,000,000 ลูกบาศก์เมตร จะต้องเลี้ยง 800 ไร่ (โครงการที่วัดชัยมงคลพัฒนา มีพื้นที่ 3,000 ไร่ แบ่งเป็น 200 แปลง) อ่างนี้จึงเลี้ยงได้ 4 ไร่ต่อแปลง ลำพังสระในแปลงเลี้ยง 4.75 ไร่ จึงเห็นได้ว่าหมิ่นเหม่มาก ถ้าคำนึงถึง 8.75 ไร่ นั้น จะทำเกษตรกรรมอย่างสมบูรณ์ได้อีก 6.25 ไร่ จะต้องอาศัยเทวดาเลี้ยง ถ้าคำนึงว่า ในระยะที่ไม่มีความจำเป็นที่จะใช้น้ำ หรือมีฝนตก น้ำฝนที่ตกมาจะเก็บน้ำในอ่างได้ และในสระสำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการ อ่างและสระจะทำหน้าที่เฉลี่ยน้ำฝน จึงเข้าใจว่าระบบน้ำพอ” ขยายความ ระบบการหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมนี้ เป็นการใชระบบชลประทานมาเสริมระบบเกษตรกรรมแบบใช้น้ำฝน จึงจำเป็นต้องอาศัยระบบชลประทานของรัฐ ส่งน้ำเพิ่มแปลงทฤษฎีใหม่อย่างประหยัดที่สุดเพราะถ้าเกษตรกรใช้น้ำแบบเกษตรกรชลประทานแบบดั้งเดิมทั่ว ๆ ไป จะต้องใช้น้ำมาก อ่างเก็บน้ำจุ 800,000 ลูกบาศก์เมตร จะเลี้ยงพื้นที่เกษตรชลประทานได้เพียง 800 ไร่ เท่านั้น แต่ถ้าใช้ทฤษฎีใหม่โดยใช้น้ำร่วมกับสระที่จุดประจำแปลง

จะเลี้ยงพื้นที่การเกษตรชลประทานที่สมบูรณ์ รวมประมาณ 1,750 ไร่ และมีพื้นที่ที่ต้องอาศัยน้ำฝน จะได้รับชลประทานแบบประหยัดอีกประมาณ 250 ไร่ ซึ่งรวมกันแล้วจะเป็นพื้นที่ที่อาจได้รับน้ำชลประทานถึง 2,000 ไร่ เพราะแปลงปลูกพืชไร่ และพืชยืนต้นอาจต้องการน้ำเพียง 1 ใน 3 ของการปลูก พืชไร่ พืชสวน ในพื้นที่ 10 ไร่ ส่วนพื้นที่อีก 1,000 ไร่ เป็นพื้นที่สระน้ำ และที่อยู่อาศัย ซึ่งไม่ต้องการน้ำชลประทานมากนัก

การเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ ตามวิธีกักเก็บน้ำและเสริมน้ำเช่นนี้จึงเป็นวิธีการกระจายน้ำและกระจายความสมบูรณ์ชุ่มชื้นไปในพื้นที่การเกษตรมากกว่าระบบเกษตรชลประทานแบบดั้งเดิมกว่า 3 เท่า หรือ 3,000 ไร่ (15 x 200) เกษตรกรจะจัดการน้ำและดินใหม่มีประสิทธิภาพกว่า และเป็นระบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่แหล่งน้ำชลประทานหายากและมีจำกัด และปีใดที่น้ำฝนสมบูรณ์ ไม่จำเป็นต้องเสริมในฤดูฝนก็นำน้ำจำนวนนี้ไปปลูกพืชที่มีราคาดีในฤดูแล้งเพิ่มเติมได้อีก

8. “ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ มูลนิธิ และเอกชน) แต่ถ้าคำดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร” ขยายความ

8.1 เนื่องจากการที่ขุดสระน้ำมีความสำคัญมาก เพราะการที่จะขุดสระน้ำให้เก็บกักน้ำ ได้โดยมีการรั่วซึมน้อย และน้ำมีคุณลักษณะที่ใช้กับการอุปโภค บริโภค และการชลประทานได้นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ลักษณะของพื้นที่ ลักษณะของดิน และระดับน้ำใต้ดิน เป็นต้น ตำแหน่งของสระน้ำก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน เช่น จะต้องอยู่ในตำแหน่งที่รองรับน้ำฝนตามธรรมชาติได้ อยู่ในตำแหน่งที่สามารถนำไปใช้ในแปลงอื่น ๆ ได้ โดยสะดวก และสิ้นเปลืองน้อย เป็นต้น ดังนั้นความรู้และความชำนาญของผู้ที่จะพิจารณาว่าที่ใดจะขุดบ่อได้หรือไม่ และถ้าขุดได้ควรจะวางตำแหน่งสระน้ำที่ใดจึงมีความสำคัญมาก อาจต้องอาศัยความรู้จากนักวิชาการของรัฐ หากที่ใดพิจารณาเห็นว่าไม่สามารถขุดสระน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ได้ ก็ไม่ควรดำเนินการตามทฤษฎีนี้

8.2 การขุดสระน้ำให้ถูกวิธี มีเทคนิคเฉพาะค่อนข้างยุ่งยากสำหรับเกษตรกรโดยทั่วไปและใช้เวลาสำหรับผู้รับจ้างขุด เพราะจะต้องทำการเคลื่อนย้ายหน้าดินกลับไปกลับมาตามแปลงต่าง ๆ เพื่อให้แน่ใจว่าดินชั้นล่างที่ขุดมาจากสระซึ่งเป็นดินเลว จะถูกนำไปปูแผ่ในชั้นล่างของแปลงปลูกพืชทุกแปลง และดินชั้นผิวและชั้นบน ซึ่งเป็นดินดี จะถูกนำไปเฉลี่ยอยู่บนพื้นที่เพาะปลูกแปลง ค่าใช้จ่ายในการขุดสระดังกล่าวจึงค่อนข้างสูง นอกจากพื้นที่เอกชนที่รับจ้างขุด จะไม่ชอบการขุดและขนย้ายดินตามวิธีดังกล่าว แต่ขอขุดแล้วนำดินไปใช้ที่อื่น ค่าใช้จ่ายในการขุดนี้เกษตรกรควรได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ

8.3 ในกรณีที่มีแหล่งน้ำอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องขุดสระอีกเพียงแต่ปรับปรุงแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้กักเก็บน้ำได้มากขึ้น หรือเพียงพอสำหรับพอใช้ในช่วงฤดูแล้ง นอกจากนี้บริเวณขอบสระควรปลูกไม้ผล เพื่อได้ร่มเงาทำให้สระน้ำระเหยช้าลง

ภาคผนวกที่ 2
แบบสอบถามเจ้าหน้าที่

แบบสอบถามเจ้าหน้าที่
โครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรกรรมยั่งยืน ปี 2560

ผู้ตอบแบบสอบถาม (นาย/นาง/น.ส.)..... เบอร์โทรศัพท์.....
 ตำแหน่ง..... สำนักงานเกษตรจังหวัด.....

คำชี้แจง : กรอกข้อมูลในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย / ตามตัวเลือกที่กำหนด

1. หน่วยงานของท่านได้เข้าร่วมประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมฯ โครงการก่อนหรือไม่
 - ① ได้เข้าร่วม (ตอบข้อ 1.1)
 - ② ไม่ได้เข้าร่วม เพราะ
 - 1.1 ถ้าเข้าร่วม ท่านเข้าใจทั้งหมดที่ชี้แจงหรือไม่
 - ① เข้าใจระดับ (1 = น้อยที่สุด ... 10 = มากที่สุด)
 - ② ไม่เข้าใจเพราะ
2. การตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัด หรือไม่ อย่างไร
 - 2.1 การตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ ระดับจังหวัด ① มี ② ไม่มี เนื่องจาก.....
3. การใช้จ่ายงบประมาณ ปี 2560 ได้รับการจัดสรร รวมทั้งสิ้น..... บาท ใช้ไป บาท โดยจำแนกตามกิจกรรมได้ ดังนี้ (โปรดระบุคะแนนความเหมาะสม 1-10 คะแนน โดยมีคะแนนความเหมาะสมน้อยที่สุด = 1 คะแนน และคะแนนความเหมาะสมมากที่สุด = 10 คะแนน)

กิจกรรม	หน่วย	3.1 เป้าหมาย		3.2 งบประมาณ (บาท)		3.3 ความทันเวลาของงบประมาณ		3.4 ความเหมาะสมของงบประมาณ	
		แผน	ผล	ได้รับ	เบิกจ่าย	ความทันเวลา	เหตุผล (ระบุ....)	เหมาะสมหรือไม่	เหตุผล (ระบุ....)
1) ป้ายประชาสัมพันธ์แปลง	กลุ่ม					① ทัน ② ไม่ทัน		① เหมาะสม คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
2) จัดกระบวนการกลุ่ม	ครั้ง/ กลุ่ม					① ทัน ② ไม่ทัน		① เหมาะสม คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
3) ถ่ายทอดความรู้	ครั้ง/ กลุ่ม					① ทัน ② ไม่ทัน		① เหมาะสม คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
4) จัดเวทีแลกเปลี่ยน	ครั้ง/ กลุ่ม					① ทัน ② ไม่ทัน		① เหมาะสม คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
5) สนับสนุนปัจจัยการผลิต	กลุ่ม					① ทัน ② ไม่ทัน		① เหมาะสม คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
6) เชื่อมโยงตลาด						① ทัน ② ไม่ทัน		① เหมาะสม คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
7) อื่น ๆ ระบุ								① เหมาะสม คะแนน ② ไม่เหมาะสม	

3

8. ปัจจัยการผลิตที่โครงการสนับสนุน มีอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร

ปัจจัยการผลิต	ปริมาณ		หมายเหตุ
	จำนวน	หน่วย	
8.1 พันธุ์ข้าว ระบุ			
8.2 พันธุ์พืชผัก ระบุ			
8.3 พันธุ์พืชไร่ ระบุ			
8.4 ไม่ผล/ไม่ยืนต้น ระบุ			
8.5 ประมง ระบุ			
8.6 ปศุสัตว์ ระบุ			
8.7 อาหารสัตว์ ระบุ			
8.8 ปรับปรุงบำรุงดิน ระบุ			
8.9 วัสดุอุปกรณ์/เวชภัณฑ์ ระบุ			
8.10 อื่น ๆ ระบุ			

9. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จำนวน ครั้ง (เป้าหมายตามคู่มือโครงการ 1 ครั้ง) (สอดคล้องกับข้อ 3 กิจกรรมข้อ 4) และมีกระบวนการเป็นอย่างไร (โปรดอธิบาย)

10. ท่านมีการเชื่อมโยงตลาดให้กับกลุ่มของเกษตรกรหรือไม่ อย่างไร

- ① มี โดย
- ② ไม่มี เนื่องจาก
- 10.1 ถ้ามี ท่านมีการประสานหาตลาด/สถานที่จำหน่ายเพื่อรองรับผลผลิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ
- ① จัดหาตลาดแล้ว.....แห่ง ได้แก่ 1.1) ตลาดท้องถิ่น 1.2) ตลาดและหน่วยงานในจังหวัด 1.3) สถาบันบริการน้ำมัน 1.4) อื่น ๆ
- ② ยังไม่ได้ดำเนินการ เนื่องจาก.....

10.2 ถ้ามี ท่านมีการคัดเลือกแปลงตัวอย่างจังหวัดละ 1 แปลงในการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือไม่

- ① ดำเนินการแล้ว ได้แก่
- ② ยังไม่ได้ดำเนินการ เนื่องจาก.....

11. ท่านมีการเชื่อมโยงการค้าเงินลงทุนของเกษตรกรกับเกษตรกรอื่นหรือไม่ ถ้ามีได้แก่โครงการ มีการดำเนินการอย่างไร

- ① มี ได้แก่ โครงการ
- ② ไม่มี เนื่องจาก.....

4

12. ท่านมีการติดตามการนำความรู้ไปปฏิบัติของเกษตรกร หรือไม่ ① มี ② ไม่มี เพราะ.....

12.1 ถ้ามี มีกลุ่มเกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง กลุ่ม เป็นการทำกิจกรรม ① เกษตรผสมผสาน ราย ② เกษตรกรทฤษฎีใหม่ (ครบ 4 องค์ประกอบ) ราย

13. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการดำเนินโครงการ (โปรดระบุคะแนนระหว่าง 1-10 คะแนน โดยมีคะแนนความพึงพอใจน้อยที่สุด = 1 คะแนน และคะแนนความพึงพอใจมากที่สุด = 10 คะแนน)

ประเด็นคำถาม	ความพึงพอใจ	ระบุเหตุผล.....
13.1 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อโครงการ		
1) การเตรียมการดำเนินงาน (ความชัดเจนของคู่มือโครงการ และการชี้แจงให้แก่เจ้าหน้าที่ส่วนกลางที่รับผิดชอบโครงการ)	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
2) หลักเกณฑ์ข้อกำหนด/เงื่อนไขของโครงการ (มีเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง/เช่า มีภูมิสำเนาและที่ตั้งแปลงอยู่ในชุมชนเดียวกัน มีพื้นที่ดำเนินการตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไป มีแหล่งน้ำ มีทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างน้อย 3 ปี จัดตั้งกลุ่มจำนวน 10 ราย/กลุ่ม)	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
3) กระบวนการเรียนรู้		
3.1) กระบวนการกลุ่ม (การจัดทำแผนผัง แผนการผลิต ปฏิทินการปลูกพืช การจัดตั้งกลุ่ม)	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
3.2) การถ่ายทอดองค์ความรู้	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
3.3) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
4) การเชื่อมโยงตลาด (นำผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตรทฤษฎีใหม่ร่วมกับตลาดเกษตรกรหรือตลาดอื่น ๆ คัดเลือกแปลงตัวอย่างชัดเจน 1 แปลงเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร)	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
5) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วนแก่เกษตรกร 2,100 บาท/ครัวเรือน	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
13.2 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อเกษตรกร		
1) การให้ความร่วมมือของเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่าง ๆ	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
2) ความสามัคคี และความพร้อมเพียงของสมาชิกกลุ่ม	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
3) ความเข้มแข็งของผู้นำในการขับเคลื่อนหรือกระตุ้นสมาชิกในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
4) การการพบปะแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ หรือความคืบหน้า ปัญหา อุปสรรค ของสมาชิกกลุ่มหลังจากเข้าร่วมโครงการ	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
5) ความเหมาะสมของพื้นที่เกษตรกรสำหรับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ (ครบ 4 องค์ประกอบ)	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
6) ความตั้งใจของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมเดิมมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่ (ครบ 4 องค์ประกอบ)	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	
7) ความพร้อมของแหล่งจำหน่ายผลผลิตจากโครงการ	① พอใจ คะแนน ② ไม่พอใจ	

หมายเหตุ : การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ 4 องค์ประกอบ ประกอบด้วย แหล่งน้ำ นาข้าว ปลูกพืช และที่อยู่อาศัย/เลี้ยงสัตว์

5				
14. ปัญหา วิธีแก้ปัญหา และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการ				
ประเด็น	ปัญหา	วิธีแก้ปัญหา	ข้อเสนอแนะ	
14.1 ด้านงบประมาณ				
14.2 ด้านหลักสูตร (เช่น เนื้อหา ช่วงระยะเวลาการจัดถ่ายทอดความรู้ และสถานที่จัดถ่ายทอดความรู้)				
14.3 ด้านเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ				
14.4 ด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต				
14.5 ด้านกระบวนการกลุ่ม				
14.6 ด้านการจัดเวทีแลกเปลี่ยน				
14.7 อื่น ๆ ระบุ.....				

ขอขอบคุณที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล
ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
ผู้ประสานงาน นางสาวจิตรลดา คงส้อย
โทรศัพท์ : 02 - 579 - 0555
E-mail : rdpc857@gmail.com

ภาคผนวกที่ 3
แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

7. หลังจากเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีแรงงานที่นอกถิ่นเดิมเพื่อกลับไปทำเกษตรทฤษฎีใหม่หรือเกษตรผสมผสานหรือไม่
 - ① ไม่มี
 - ② มีแรงงานคืนถิ่น จำนวน.....คน
8. ขนตกพื้นที่การเกษตร / ลักษณะการถือครอง / ประเภทเอกสารสิทธิ์ของเกษตรกร
 - 8.1 พื้นที่การเกษตรทั้งหมด.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. แบ่งเป็น
 - ① ของตนเอง.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.
 - ②เช่า.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.
 - ③ ได้ทำฟรี.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.
 - 8.2 พื้นที่การเกษตรที่ใช้ร่วมโครงการ จำนวนไร่.....งาน.....ตร.ว. แบ่งเป็น
 - ① ของตนเอง.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.
 - ②เช่า.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.
 - ③ ทำฟรี.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.
 - 8.3 ประเภทเอกสารสิทธิ์ของพื้นที่เข้าร่วมโครงการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ① ส.ป.ก.4-01 ② โฉนด ③ นส.2 ④ นส.3 ⑤ นส.4 ⑥ นส.5 ⑦ อื่น ๆ (ระบุ).....
9. ก่อนเข้าร่วมโครงการท่านเคยทำเกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน หรือไม่
 - ① เคย ได้แก่ 1.1) แบบผสมผสาน จำนวน ปี 1.2) เกษตรทฤษฎีใหม่ 4 องค์ประกอบ จำนวนปี
 - ② ไม่เคย เนื่องจาก
10. เกษตรกรได้จัดทำผังแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่โครงการหรือไม่ อย่างไร
 - ① ทำผังแปลงแล้ว
 - ② ยังไม่ได้ทำผังแปลง เนื่องจาก.....
- 10.1 ถ้าทำผังแปลง สิ่งที่ทำคือ ① เฉพาะผังแปลงก่อนเข้าร่วมโครงการ ② เฉพาะผังแปลงหลังเข้าร่วมโครงการ ③ ผังแปลงทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ
11. เกษตรกรได้จัดทำหรือวางแผนการผลิตในแปลงของตนเองหรือไม่
 - ① วางแผนการผลิตเป็นสายลักษณะอักษร ② วางแผนการผลิตโดยไม่เป็นสายลักษณะอักษร
 - ③ ยังไม่ได้วางแผนการผลิต เนื่องจาก.....
- 11.1 ถ้าทำแผนการผลิต (สายลักษณะอักษร/ไม่เป็นสายลักษณะอักษร) เกษตรกรได้ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่
 - ① ทำได้ทั้งหมด
 - ② ทำได้บางส่วนเพราะ.....
 - ③ ไม่ได้ทำ เพราะ.....

12. ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตจากแปลงที่เข้าร่วมโครงการหรือไม่ อย่างไร (พีชแต่ละชนิดเลือกได้เพียงข้อเดียว)

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ		การเปลี่ยนแปลง		หลังเข้าร่วมโครงการ		เหตุผล
	1 = ไร่ 2 = ไม่ไร่	จำนวน (ชนิด)	1 = ไม่เปลี่ยน 2 = เปลี่ยน	จำนวน 1 = ไร่ 2 = ไม่ไร่	จำนวน (ชนิด)	จำนวน (ชนิด)	
1. ยังไม่มีรายได้ ระบุ							
2. มีรายได้รายวัน ระบุ							
3. มีรายได้รายสัปดาห์ ระบุ							
4. มีรายได้รายเดือน ระบุ							
5. มีรายได้ราย 3 เดือน ระบุ							
6. มีรายได้รายปี ระบุ							

13. ลักษณะการใช้พื้นที่การเกษตรในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ (ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ)

รายการ/กิจกรรมในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ (ก่อน 1 ต.ค. 59)	การเปลี่ยนแปลง 1=ไม่เปลี่ยน 2=เปลี่ยน	หลังเข้าร่วมโครงการ (1 ต.ค. 59 - ปัจจุบัน) ข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ (ตอบเฉพาะถ้ามีการเปลี่ยนแปลง)
13.1 พื้นที่ว่างเปล่า/พื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์	* ① มีรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ② ไม่มีเนื่องจาก.....		* ① มีรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ② ไม่มีเนื่องจาก.....
13.2 พื้นที่แหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตรในพื้นที่โครงการ	* ① มีแหล่งน้ำรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ② ไม่มีแหล่งน้ำเนื่องจาก.....		* ① มีแหล่งน้ำรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ② ไม่มีแหล่งน้ำเนื่องจาก.....
13.3 ประเภทแหล่งน้ำในพื้นที่โครงการ	① บ่อตอ.....บ่อ ② บ่อขุดโดยกรมพัฒนาที่ดิน.....บ่อ ③ แหล่งน้ำธรรมชาติ.....แห่ง ④ แหล่งน้ำชลประทาน.....แห่ง ⑤ บ่อน้ำบาดาล.....บ่อ ⑥ อื่น ๆ (ระบุ).....จำนวน.....แห่ง		① บ่อตอ.....บ่อ ② บ่อขุดโดยกรมพัฒนาที่ดิน.....บ่อ ③ แหล่งน้ำธรรมชาติ.....แห่ง ④ แหล่งน้ำชลประทาน.....แห่ง ⑤ บ่อน้ำบาดาล.....บ่อ ⑥ อื่น ๆ (ระบุ).....จำนวน.....แห่ง
13.4 ความเพียงพอของแหล่งน้ำในพื้นที่โครงการ	① เพียงพอทั้งปี ② ไม่เพียงพอ ใช้ได้.....เดือน		① เพียงพอทั้งปี ② ไม่เพียงพอ ใช้ได้.....เดือน
13.5 การเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่โครงการ	① เลี้ยงสัตว์น้ำ.....ชนิด * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ☐ 1.2 ใช้พื้นที่รวมกับ บ่อในโครงการ ที่อยู่อาศัย ② ไม่ได้เลี้ยง เนื่องจาก.....		① เลี้ยงสัตว์น้ำ.....ชนิด * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ☐ 1.2 ใช้พื้นที่รวมกับ บ่อในโครงการ ที่อยู่อาศัย ② ไม่ได้เลี้ยง เนื่องจาก.....
13.6 การมีน้้ำข้วของครัวเรือนเกษตรกร (ทั้งในและนอกพื้นที่เข้าร่วมโครงการ)	① ไม่มีน้้ำข้ว ② มีน้้ำข้วรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ถ้ามี แยกเป็น * ☐ 2.1) น้้ำข้วในพื้นที่โครงการ.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ☐ 2.2) น้้ำข้วนอกพื้นที่โครงการ.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.		① ไม่มีน้้ำข้ว ② มีน้้ำข้วรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ถ้ามี แยกเป็น * ☐ 2.1) น้้ำข้วในพื้นที่โครงการ.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ☐ 2.2) น้้ำข้วนอกพื้นที่โครงการ.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.
13.7 การปลูกพืชในพื้นที่โครงการ	① ปลูกพืช.....ชนิด โดย * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ☐ 1.2) พื้นที่หลังนา เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ☐ 1.3) พื้นที่รวมกับ ขอบบ่อ พื้นที่นา ที่อยู่อาศัย พื้นที่ว่างเปล่า ② ไม่ได้ปลูกพืช เนื่องจาก.....		① ปลูกพืช.....ชนิด โดย * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ☐ 1.2) พื้นที่หลังนา เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ☐ 1.3) พื้นที่รวมกับ ขอบบ่อ พื้นที่นา ที่อยู่อาศัย พื้นที่ว่างเปล่า ② ไม่ได้ปลูกพืช เนื่องจาก.....
13.8 การมีที่อยู่อาศัย/ที่พักชั่วคราวในพื้นที่โครงการ	* ① มีที่อยู่อาศัย พื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* * ② มีที่พักชั่วคราว พื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ③ มีพื้นที่รวมกับ ขอบบ่อ พื้นที่นา ④ ไม่มี		* ① มีที่อยู่อาศัย พื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* * ② มีที่พักชั่วคราว พื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.* ③ มีพื้นที่รวมกับ ขอบบ่อ พื้นที่นา ④ ไม่มี

<p>รายการ/กิจกรรมในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ</p>	<p>ก่อนเข้าร่วมโครงการ (ก่อน 1 ต.ค. 59)</p>	<p>หลังเข้าร่วมโครงการ (1 ต.ค. 59 - ปัจจุบัน)</p>
<p>13.9 การเลี้ยงสัตว์แบบและสัตว์ปีกในพื้นที่โครงการ</p>	<p>① เลี้ยงสัตว์.....ชนิด โดย * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. * ☐ 1.2) ใช้พื้นที่รวมกับที่อยู่อาศัย ② ไม่ได้เลี้ยง เนื่องจาก.....</p>	<p>① เลี้ยงสัตว์.....ชนิด โดย * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. * ☐ 1.2) ใช้พื้นที่รวมกับที่อยู่อาศัย ② ไม่ได้เลี้ยง เนื่องจาก.....</p>
<p>13.10 การแบ่งพื้นที่ในพื้นที่เข้าร่วมโครงการตามองค์ประกอบเกษตรทฤษฎีใหม่ (4 องค์ประกอบ)</p>	<p>① แห่ลงน้ำ ② นาข้าว (เฉพาะในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ) ③ ปลูกพืช ④ ที่อยู่อาศัย/เลี้ยงสัตว์ จำนวนไร่.....งาน.....ตร.ว.</p>	<p>① แห่ลงน้ำ ② นาข้าว (เฉพาะในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ) ③ ปลูกพืช ④ ที่อยู่อาศัย/เลี้ยงสัตว์ จำนวนไร่.....งาน.....ตร.ว.</p>

หมายเหตุ: ข้อ 13.11 คือผลรวมพื้นที่ข้อ 13.1 + 13.2 + 13.5 + 13.6 (เฉพาะข้อ 2.1) + 13.7 (เฉพาะข้อ 1.1) + 13.8 (เฉพาะข้อ 1.1) + 13.9 (เฉพาะข้อ 1.1) หรือ ผลรวมของข้อที่ไม่มีเครื่องหมาย * + 13.9 (เฉพาะข้อ 1.1)
ข้อ 13.11 จะต้องเท่ากับข้อ 8.2 และพื้นที่รวมก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการต้องมีพื้นที่เท่ากัน

14. การจัดทำบัญชีครัวเรือน/บัญชีฟาร์มก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ (ก่อน 1 ต.ค. 59)	หลังเข้าร่วมโครงการ (1 ต.ค. 59 - ปัจจุบัน)
14.1 เกษตรกรมีความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน/บัญชีฟาร์มหรือไม่	① มีความรู้ ② ไม่มีความรู้ ถ้ามี ได้ความรู้จาก ① คุรุบัญชีอาสา ② อื่น ๆ.....	ข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ ① มีความรู้ ☐ 1.1) เท่าเดิม ☐ 1.2) เพิ่มขึ้น ② ไม่มีความรู้ ถ้ามี ได้ความรู้จาก ① คุรุบัญชีอาสา ② อื่น ๆ.....
14.2 เกษตรกรมีการทำบัญชีครัวเรือน/บัญชีฟาร์มหรือไม่	① ทำเป็นประจำ ② ทำบางครั้ง เพราะ..... ③ ไม่ได้ทำ เพราะ.....	① ทำเป็นประจำ ② ทำบางครั้ง เพราะ..... ③ ไม่ได้ทำ เพราะ.....

15. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ (ก่อน 1 ต.ค. 59)	หลังเข้าร่วมโครงการ (1 ต.ค. 59 - ปัจจุบัน)
15.1 เกษตรกรมีความรู้ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (หลักการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน ตามความเหมาะสม คือ แห่ลงน้ำ : นาข้าว : ปลูกพืช : ที่อยู่อาศัย/เลี้ยงสัตว์ เพื่อปรับลดเป็นหลัก ที่เหลือจึงขาย เกิดการพึ่งพาตนเอง)	① มีความรู้/เข้าใจ ② ไม่เข้าใจ เพราะ..... ถ้าเข้าใจได้ความรู้จาก ① ปรากฏฯ ② จนท.กษ. ③ เอกชน ④ สถาบันการศึกษา ⑤ อื่น ๆ (ระบุ).....	ข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ ① มีความรู้/เข้าใจ ☐ 1.1) เท่าเดิม ☐ 1.2) เพิ่มขึ้น ② ไม่เข้าใจ เพราะ..... ถ้าเข้าใจได้ความรู้จาก ① ปรากฏฯ ② จนท.กษ. ③ เอกชน ④ สถาบันการศึกษา ⑤ อื่น ๆ (ระบุ).....

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ (ก่อน 1 ต.ค. 59)	หลังเข้าร่วมโครงการ (1 ต.ค. 59 - ปัจจุบัน)	
		การเปลี่ยนแปลง 1=ไม่เปลี่ยน 2=เปลี่ยน	ข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ
15.2 เกษตรกรมีความรู้ในผลิตภัณฑ์ของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ช่วง : พอประมาณ (พอดี ไม่มากไป-น้อยไป)+มีเหตุผล (การตัดสินใจต้องมีเหตุผลรองรับ)+มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี(เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ/การเปลี่ยนแปลง) และ 2 เสรียนใจ : มีความรอบรู้ รอบด้าน+ตระหนักถึงคุณธรรม ชื่อสัตย์ สุจริต	① มีความรู้/เข้าใจ ② ไม่เข้าใจ เพราะ..... ถ้าเข้าใจได้ความรู้จาก ① ปรากฏฯ ② จบท.ภษ. ③ เอกชน ④ สถาบันการศึกษา ⑤ อื่น ๆ (ระบุ).....		① มีความรู้/เข้าใจ ☐ 1.1) เท่าเดิม ☐ 1.2) เพิ่มขึ้น ② ไม่เข้าใจ เพราะ..... ถ้าเข้าใจได้ความรู้จาก ① ปรากฏฯ ② จบท.ภษ. ③ เอกชน ④ สถาบันการศึกษา ⑤ อื่น ๆ (ระบุ).....
15.3 เกษตรกรได้นำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตหรือไม่	① ใช้ ② ไม่ได้ใช้ เพราะ.....		① ใช้ ② ไม่ได้ใช้ เพราะ.....

16. สมาชิกของฟาร์มมีการรวมกลุ่ม (กลุ่ม หมายถึง กลุ่มปัจจุบันที่มีการรวมของกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 10 คน) **หรือไม่** (อาจเป็นการรวมกลุ่มกันเองหรือจากหน่วยงานอื่น)

- 16.1 ก่อนเข้าร่วมโครงการ ① มีการรวมกลุ่ม ② ไม่มีการรวมกลุ่ม เนื่องจาก
- 16.2 หลังเข้าร่วมโครงการ ① มีการรวมกลุ่ม (ตอบข้อ 16.3 - 16.4) ② ไม่มีการรวมกลุ่ม เนื่องจาก
- 16.3 ถ้ามี ฟาร์มได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่มหรือไม่ ① มีส่วนร่วม ② ไม่มีส่วนร่วม เนื่องจาก
- 16.4 ถ้ามี ฟาร์มได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่/แปลงตัวอย่าง หรือไม่ ① มีส่วนร่วม โดย ② ไม่มีส่วนร่วม เนื่องจาก

17. ฟาร์มได้รับถ่ายทอดองค์ความรู้ เรื่องอะไรบ้าง มาใช้/ปรับใช้หรือไม่ อย่างไร

- ① "ไม่ได้รับคำแนะนำ/ความรู้" เนื่องจาก
- ② "ได้รับคำแนะนำ/ความรู้" ได้แก่

คำแนะนำ/ความรู้	การได้รับคำแนะนำ/ความรู้		การนำมาใช้ประโยชน์	
	1 = ได้รับ 2 = ไม่ได้รับ	เหตุผล ระบุ	1 = ใช้ทั้งหมด 2 = ใช้บางส่วน 3 = ไม่ได้ใช้	เหตุผล ระบุ
17.1 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่				
17.2 เศรษฐกิจพอเพียง				
17.3 เทคโนโลยีการผลิตพืช				
17.4 เทคโนโลยีการผลิตสัตว์				
17.5 เทคโนโลยีการผลิตประมง				
17.6 การทำบัญชีฟาร์ม				
17.7 การตลาด				
17.8 อื่น ๆ ระบุ				
17.9 อื่น ๆ ระบุ				

18. กลุ่มของท่านมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างสมาชิกหรือไม่

- ① มี (ตอบข้อ 18.1 – 18.2) ② ไม่มี เนื่องจาก
 18.1 ถ้ามี จำนวน ช่องทาง ได้แก่ ① ประชุม จำนวน ครั้ง/ปี ② Line จำนวน ครั้ง/ปี ③ อื่น ๆ ระบุ จำนวน ครั้ง/ปี
 18.2 ถ้ามี ประเด็นที่มีการแลกเปลี่ยนกันเองภายในกลุ่มมีอะไรบ้าง และมีมีการไปใช้ประโยชน์หรือไม่

ประเด็นที่แลกเปลี่ยน	การนำมาใช้ประโยชน์ 1= ใช้ทั้งหมด 2= ใช้บางส่วน 3=ไม่ได้ใช้	เหตุผล ระบุ
1) เครื่องมือเพียง/เกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน ระบุ.....		
2) ด่านพืช ระบุ		
3) ด่านศัตรูสัตว์ ระบุ		
4) ด่านประมง ระบุ		
5) ด้านการปรับปรุงพันธุ์ดิน ระบุ		
6) ด้านเทคโนโลยีการเกษตร ระบุ		
7) ด้านการตลาด ระบุ		
8) อื่น ๆ ระบุ		

19. ท่านได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากโครงการหรือไม่

- ① ได้รับ ② ไม่ได้รับ เนื่องจาก
 19.1 ถ้าได้รับ ท่านได้รับปัจจัยการผลิตอะไรบ้าง และมีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ได้รับอย่างไร (โปรดระบุคะแนนระหว่าง 1-10 คะแนน โดยมีคะแนนน้อยที่สุด = 1 คะแนน และคะแนนมากที่สุด = 10 คะแนน)

ปัจจัยการผลิต	ตรงกับความต้องการ		ความเพียงพอ		ความเหมาะสมของช่วงเวลา		คุณภาพ	
	1=ตรง 2=ไม่ตรง	เหตุผล ระบุ	1=เพียงพอ 2=ไม่เพียงพอ	เหตุผล ระบุ	1=เหมาะสม 2=ไม่เหมาะสม	เหตุผล ระบุ	1=มีคุณภาพ 2=ไม่มีคุณภาพ	ถ้าเหมาะสม ระบุคะแนน
1) พันธุ์ข้าว ระบุ								
2) พันธุ์พืชผัก ระบุ								
3) พันธุ์พืชไร่ ระบุ								
4) ไม้ผล/ไม้ยืนต้น ระบุ								
5) ประมง ระบุ								
6) ปศุสัตว์ ระบุ								
7) อาหารสัตว์ ระบุ								
8) ปรับปรุงบำรุงดิน ระบุ								
9) วัสดุอุปกรณ์/เวชภัณฑ์ ระบุ								
10) อื่น ๆ ระบุ								

20. หลังเข้าร่วมโครงการ ท่านมีวิธีการปรับกิจกรรมการเกษตรของตนเองเพื่อเข้าสู่แนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ (4 องค์ประกอบ) หรือไม่

① ปรับกิจกรรมการเกษตร (ตอบข้อ 20.1) ② ไม่ได้ปรับ เนื่องจาก

20.1 ถ้ามีการปรับกิจกรรมการเกษตร ท่านปรับอย่างไร

- ① ปรับพื้นที่ ระบุ จำนวนเงิน บาท
- ② ปรับกิจกรรมในแปลง ระบุ จำนวนเงิน บาท
- ③ อื่น ๆ ระบุ จำนวนเงิน บาท

21. ปริมาณผลผลิต ราคาจำหน่าย ปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต และราคาปัจจัยการผลิตของท่านในพื้นที่เข้าร่วมโครงการเปลี่ยนแปลงอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ

ชนิดพืช/สัตว์/ประมง	ปริมาณผลผลิต 1=เพิ่มขึ้น 2=เท่าเดิม 3=ลดลง	ราคาจำหน่าย 1=เพิ่มขึ้น 2=เท่าเดิม 3=ลดลง	ปริมาณปัจจัยการผลิต		ราคาปัจจัยการผลิต	
			1=เพิ่มขึ้น (ชื่อ) เงินสด (ชื่อ)	2=เท่าเดิม (ตนเอง) เงินสด (ชื่อ)	1=เพิ่มขึ้น เงินสด (ชื่อ)	2=เท่าเดิม 3=ลดลง เงินสด (ตนเอง)
1) ข้าว						
2) พืชผัก						
3) พืชไร่						
4) ไม้ผลไม่ยืนต้น						
5) ปศุสัตว์						
6) ประมง						
7) อื่น ๆ ระบุ						

หมายเหตุ :

- 1) ปัจจัยการผลิต หมายถึง ค่าปุ๋ย ค่ายา/เวชภัณฑ์ ค่าพันธุ์ ค่าอาหาร เป็นต้น
- 2) ต้นทุนที่เป็นเงินสด หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่จ่ายไปเป็นเงินสดแต่ต้องเป็นการนำปัจจัยการผลิตมาใช้ประกอบการผลิตในช่วง หรือรอบการผลิตนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องประเมินจากการใช้ปัจจัยที่มีเงินสด หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้จ่ายเป็นเงินสดแต่ต้องเป็นการนำปัจจัยการผลิตมาใช้ประกอบการผลิตในช่วง หรือรอบการผลิตนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องประเมินจากการใช้ปัจจัยที่มีเงินสด เช่น แรงงานในครัวเรือน ปุ๋ยคอกในฟาร์ม ค่าใช้จ่ายที่ดินของตนเอง รวมทั้งค่าใช้จ่ายในรูปของค่าเสื่อมราคา และค่าเสียโอกาส เป็นต้น
- 3) การเตรียมดิน ประกอบด้วย กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการเพื่อให้พร้อมงานสามารถปลูกพืชได้ เช่น ไถและ ไถแปร คราด ยกร่อง สำหรับพืชไร่ ถ้าเป็นไม้ผลไม่ยืนต้น เช่น ยกร่อง ชักร่อง ขุดหลุม ทั้งนี้ไม่รวมการบุกเบิกป่า หรือขุดตอ
- 4) การปลูก หมายถึง กิจกรรมในช่วงการปลูก โดยนำเมล็ดพันธุ์ กิ่งพันธุ์ หรือต้นกล้าพันธุ์ ปลูกลงในแปลงที่เตรียมดินไว้แล้ว
- 4.1) การเตรียมดิน หมายถึง กิจกรรมในการเตรียมพื้นที่พร้อมงานสามารถปลูกพืชได้ เช่น ไถและ ไถแปร คราด ยกร่อง สำหรับพืชไร่ ถ้าเป็นไม้ผลไม่ยืนต้น เช่น ยกร่อง ชักร่อง ขุดหลุม ทั้งนี้ไม่รวมการบุกเบิกป่า หรือขุดตอ
- 4.2) การปลูก หมายถึง กิจกรรมในช่วงการปลูก โดยนำเมล็ดพันธุ์ กิ่งพันธุ์ หรือต้นกล้าพันธุ์ ปลูกลงในแปลงที่เตรียมดินไว้แล้ว
- 4.3) การดูแลรักษา หมายถึง กิจกรรมที่ได้ดำเนินการในช่วงหลังการปลูกพืชแล้วจนถึงก่อนเก็บเกี่ยว ได้แก่ ตายหญ้า พรวนดิน ใส่ปุ๋ย ฉีดพ่นยา และหรือสารเคมีกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช ให้น้ำ ตัดแต่งกิ่ง เป็นต้น
- 4.4) การเก็บเกี่ยว หมายถึง กิจกรรมที่ได้ดำเนินการในช่วงที่ผลผลิตได้ขนาดสามารถเก็บเกี่ยวได้แล้ว และหรือหลังการเก็บเกี่ยวซึ่งอาจต้องปรับปรุงแปลงดินตามมาตรฐานก่อนขนออกจำหน่าย
- 5) ค่าแรงงาน หมายถึง ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับแรงงานในการดำเนินการดำเนินงานในกิจกรรมการผลิตนั้น ๆ

ชนิด พืช/สัตว์/ ประมง	ราคา (บาท/ หน่วย)		มูลค่าผลผลิตทางเกษตรหลังเข้าร่วมโครงการ (กิจกรรมที่ดำเนินการต่อเนื่อง+กิจกรรมที่ได้รับบ่งชี้จากโครงการ+กิจกรรมที่ดำเนินการเพิ่มเติม/กิจกรรมใหม่ ที่เริ่มดำเนินการหลังจากเข้าร่วมโครงการ		ต้นทุนการผลิตของกิจกรรมที่เข้าร่วมโครงการ (บาท)				ผลต่าง (ผลผลิต หัก ต้นทุน)	
	จำหน่าย	บริโภค	แจก/ให้ผู้อื่น	เก็บไว้ที่พันธุ์	รวมผลผลิต ทั้งหมด	ปุ๋ย/ยา/ อาหารสัตว์	แรงงาน (ปลูก, ดูแล,เก็บเกี่ยว)	อื่น ๆ (ระบุ)		รวมต้นทุน ทั้งหมด
ปริมาณ	ปริมาณ (บาท)	ปริมาณ (บาท)	ปริมาณ (บาท)	ปริมาณ (บาท)	ปริมาณ (บาท)	เงินสด (ซื้อ)	เงินสด (จ้าง)	เงิน สด	เงิน สด	ตนเอง
23.1 กิจกรรมที่ยังคงดำเนินการต่อเนื่องจากก่อนเข้าร่วมโครงการ และหลังเข้าร่วมโครงการก็ยังคงดำเนินการอยู่ (กิจกรรมเดิมที่ยังดำเนินการต่อเนื่องเฉพาะพื้นที่เข้าร่วมโครงการ) (1 ก.พ. 60 - 31 ม.ค. 61)										
1) ข้าว										
2) พืชผัก										
3) พืชไร่										
4) ไม้ผล/ยืนต้น										
5) ปศุสัตว์										
6) ประมง										
7) อื่น ๆ										
รวม (กิจกรรมต่อเนื่อง)										
23.2 ปัจจัยการผลิตที่ได้รับบริการสนับสนุนจากโครงการ (1 ม.ค. - 30 ก.ย. 60) ① ปลูกในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ หรือ ② ปลูกนอกพื้นที่เข้าร่วมโครงการ หรือ ③ อื่น ๆ ระบุ										
1) พันธุ์ข้าว										
2) พันธุ์พืชผัก										
3) พืชไร่										
4) ไม้ผล										
5) ประมง										
6) ปศุสัตว์										
7) อื่น ๆ (ระบุ)										
รวม (ปัจจัยจากโครงการ)										
23.3 กิจกรรมที่ดำเนินการเพิ่มเติม/กิจกรรมใหม่ ที่เริ่มดำเนินการหลังจากเข้าร่วมโครงการ (เป็นกิจกรรมที่จัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง ไม่ใช้ปัจจัยที่ได้รับบริการสนับสนุนในข้อที่ 23.2 เฉพาะพื้นที่เข้าร่วมโครงการ)										
(1 ต.ค. 59 - ปัจจุบัน)										
1) พันธุ์ข้าว										
2) พืชผัก (รวม)										
3) พืชไร่ (รวม)										
4) ไม้ผล/ยืนต้น (รวม)										
5) ปศุสัตว์ (รวม)										
6) ประมง (รวม)										
7) อื่น ๆ (ระบุ)										
รวม (กิจกรรมเพิ่ม/ใหม่)										

หมายเหตุ : - ชนิดพืชต้องสอดคล้องกับข้อ 13 หลังเข้าร่วมโครงการ และข้อ 22.2 ชนิดปัจจัยการผลิตที่ได้รับต้องสอดคล้องกับข้อ 19

24. หลังเข้าร่วมโครงการมีผลผลิตที่ได้จากพื้นที่เข้าร่วมโครงการจะขายไปยังช่องทางใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ① บริษัทภายในครัวเรือน ② แจก/ให้ฟรีผู้อื่น ③ เก็บไว้ทำพันธุ์ ④ จำหน่าย ⑤ อื่น ๆ ระบุ.....
 24.1 ถ้ามีจำหน่าย ท่านได้นำไปจำหน่ายที่ไหน ① ตลาดท้องถิ่น/ชุมชน ② ตลาดที่หน่วยงานจัดหา/ประสานงาน ③ สถานีบริการน้ำมัน ④ อื่น ๆ
 24.2 ถ้ามีจำหน่าย สถานที่จำหน่ายรองรับผลผลิตของท่านได้เพียงพอหรือไม่ ① เพียงพอ ② ไม่เพียงพอ เนื่องจาก

25. รายจ่ายที่ไม่จำเป็น/รายจ่ายฟุ่มเฟือยของครัวเรือนเกษตรกร ก่อน เข้าร่วมโครงการ (1 ก.พ. 59 - 30 ก.ย. 60) และหลัง จากเข้าร่วมโครงการแล้ว (ข้อมูลระหว่าง 1 ต.ค. 59 - ปัจจุบัน) มีรายจ่ายที่ไม่จำเป็น/ฟุ่มเฟือย เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ (มูลค่า บาท/ต่อเดือน)

รายจ่ายที่ไม่จำเป็น/ฟุ่มเฟือย	ก่อน เข้าร่วมโครงการ จำนวนเงิน (บาท/เดือน)	หลังเข้าร่วมโครงการ จำนวนเงิน (บาท/เดือน)	การเปลี่ยนแปลง 1 = เท่าเดิม 2 = เพิ่มขึ้น 3 = ลดลง
(1) ค่าเครื่องตั้งที่มีแอลกอฮอล์ (น้ำอัดลม ชา กาแฟ ฯลฯ)			
(2) ค่าเครื่องตั้งที่มีแอลกอฮอล์ (เหล้า เบียร์ ไวน์ ฯลฯ)			
(3) ค่ายาสูกุ (บุหรี่ยาเส้น หมาก พลุ ฯลฯ)			
(4) ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโชค (ลอตเตอรี่/หวย/การพนัน)			
(5) ค่าใช้จ่ายในการบันเทิง มหรสพต่าง ๆ			
(6) อื่น ๆ (ระบุ)			
รวมรายจ่ายที่ไม่จำเป็น/ฟุ่มเฟือย ทั้งหมด			

26. หนี้สินของครัวเรือนโดยรวมต่อปีก่อนเข้าร่วมโครงการ (ข้อมูล ณ 31 ม.ค. 60) จากภาคการเกษตร บาท/ปี 23.2 จากนอกภาคการเกษตร บาท/ปี
 27. หลังจากเข้าร่วมโครงการเกษตรกรได้ทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว การลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่โครงการ รายได้ที่ได้รับจากผลผลิตในโครงการ และ รายจ่ายที่ลดลงจากการบริโภคผลผลิตของตนเอง มีผลต่อหนี้สินครัวเรือนอย่างไร

- 27.1 มีผลทำให้หนี้สินของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่
 ① ไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจาก.....
 ② เปลี่ยนแปลง (1) หนี้สินเพิ่มขึ้น.....บาท เนื่องจาก.....
 ③ ใช้จ่ายหนี้สินของครัวเรือนหรือมีเงินที่ชำระหนี้สินมากขึ้น) (2) หนี้สินลดลง.....บาท เนื่องจาก.....
 27.2 มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้สินของครัวเรือนหรือไม่ (ความตรงเวลา/มีเงินที่ชำระหนี้สินมากขึ้น)
 ① ไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจาก.....
 ② เปลี่ยนแปลง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (2.1) สามารถชำระได้ตรงตามเวลา (2.2) สามารถมีเงินชำระหนี้สินได้มากขึ้น (2.3) อื่น ๆ (ระบุ)

28. หลังจากเข้าร่วมโครงการเกษตรกรได้ทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว การลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่โครงการ รายได้ที่ได้รับจากผลผลิตในโครงการ และ รายจ่ายที่ลดลงจากการบริโภคผลผลิตของตนเอง ทำให้จำนวนเงินออมของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

- ① ไม่เปลี่ยนแปลง คือ (1) จำนวนเงินออมเท่าเดิม (2) ไม่มีการออมเงิน (3) อื่น ๆ (ระบุ)
 ② เปลี่ยนแปลง คือ (1) จำนวนเงินออมเพิ่มขึ้น.....บาท เนื่องจาก..... (2) จำนวนเงินออมน้อยลง.....บาท เนื่องจาก.....

29. เกษตรกรได้นำความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไปเผยแพร่/ขยายผลให้กับเกษตรกรรายอื่นหรือไม่ อย่างไร

- ① เผยแพร่ต่อ จำนวน.....ราย ② ไม่ได้เผยแพร่ เนื่องจาก.....
 29.1 ถ้ามีการเผยแพร่/ขยายผล เกษตรกรได้ดำเนินการตามคำแนะนำแล้ว.....คน เรื่องที่นำไปปฏิบัติตาม/ปรับใช้ ได้แก่.....

30. องค์ความรู้ที่ต่อเติมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำงานภาษาธรรมชาติใหม่/เกษตรผสมผสาน.....
31. ปัจจัยการผลิตที่ต้องกรใช้โครงการสนับสนุนในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน ได้แก่.....
32. ข้อจำกัดที่สุดโครงการแล้ว ท่านคิดว่าจะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อไป ① ทำต่อไป ② ไม่ทำต่อ เนื่องจาก.....
 32.1 ถ้าทำเกษตรทฤษฎีใหม่ทำต่อไปโดย ① ทำตามองค์ประกอบเกษตรทฤษฎีใหม่ (4 องค์ประกอบ) โดยแบ่งสัดส่วนความเหมาะสม เนื่องจาก.....
 ② ทำแบบเกษตรผสมผสาน เนื่องจาก.....
33. หลังเข้าร่วมโครงการแล้ว กลุ่มของท่านมีโครงการอื่น ๆ มาต่อยอด หรือ มาสนับสนุนการทำงานภาษาธรรมชาติใหม่หรือไม่ ถ้ามี ได้แก่โครงการอะไร ของหน่วยงานอะไร
 ① มี ได้แก่ โครงการ..... หน่วยงาน..... ② ไม่มี เนื่องจาก.....
34. ท่านมีความคิดเห็นว่าการดำเนินโครงการในประเด็นต่าง ๆ มีความเหมาะสม/ความพึงพอใจหรือไม่ และมีคะแนนความเหมาะสม/ความพึงพอใจ เท่าไหร่
 (โปรดระบุคะแนนระหว่าง 1-10 คะแนน โดยมีคะแนนน้อยที่สุด = 1 คะแนน และคะแนนมากที่สุด = 10 คะแนน)

ประเด็นคำถาม	ความเหมาะสม/ความพึงพอใจ	ระบุเหตุผล.....
34.1 ความเหมาะสม		
1) หลักเกณฑ์ข้อกำหนดของโครงการ (รับสมัครเกษตรกร/จัดตั้งกลุ่ม) ที่ชัดเจน	① เหมาะสม.....คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
2) ความเหมาะสมของคณะกรรมการกลุ่ม	① เหมาะสม.....คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
3) ความเหมาะสมในการคัดเลือกเกษตรกร/จุดเรียนรู้ แปลงตัวอย่างเพื่อเป็นต้นแบบ	① เหมาะสม.....คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
4) ความเหมาะสมในการจัดกระบวนการเรียนรู้		
4.1) การจัดทำแผนผัง แผนการผลิต และปฏิทินการปลูกพืช	① เหมาะสม.....คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
4.2) การถ่ายทอดความรู้	① เหมาะสม.....คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
4.3) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	① เหมาะสม.....คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
5) ความเหมาะสมของพื้นที่ของทำนุสำหรับการทำภาษาธรรมชาติใหม่ (4 องค์ประกอบ)	① เหมาะสม.....คะแนน ② ไม่เหมาะสม	
34.2 ความพึงพอใจ		
1) การชี้แจงโครงการ/การประชาสัมพันธ์โครงการ	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
2) การรับสมัคร/การคัดเลือกเกษตรกร	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
3) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วนแก่เกษตรกร 2,100 บาท/ครัวเรือน	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
4) ความสามัคคีและ ความพร้อมเพียงของสมาชิกกลุ่ม	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
5) ความเข้มแข็งของผู้นำในการขับเคลื่อนกระตุนสมาชิก	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
6) ภาวะเจ็บป่วยเนื่องเชื้อตกลายในกลุ่ม	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
7) การพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค ของกลุ่ม	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
8) ความพร้อมของแหล่งจำหน่ายผลิตผล	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
9) การเชื่อมโยงตลาด	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
10) การประสานงานของเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานโครงการ	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	
11) ความพร้อมของท่านในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมสำหรับการทำภาษาธรรมชาติใหม่ (4 องค์ประกอบ)	① พอใจ.....คะแนน ② ไม่พอใจ	

35. ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานโครงการ และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาหรือต่อยอดโครงการ ต่อไป

ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานโครงการ	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง/พัฒนาโครงการ
1)	
2)	
3)	
4)	
5)	
6)	

ขอขอบคุณที่ได้ความอนุเคราะห์ข้อมูล
ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 02 - 579 - 0555
E-mail : rdpcc857@gmail.com